

Bijeenkomst van 29 April 1919 te 's-Gravenhage.

Voorzitter: de Gepens. Luitenant-Generaal J. DE WAAL.

De Voorzitter: Mijne Heeren! Ik open de vergadering en heet U allen hartelijk welkom op deze bijeenkomst. Het is mij een bijzonder voorrecht, een woord van welkom te mogen richten tot de Ministers van Oorlog en van Marine, die onze Vereeniging de groote eer bewijzen deze vergadering wel te willen bijwonen. De Minister van Binnenlandsche Zaken, die eveneens het voornemen te kennen had gegeven de bijeenkomst bij te wonen, is daarin plotseling verhinderd.

Ook het hoofdbestuur van de Koninklijke Nederlandsche Vereeniging „Onze Vloot” heeft bericht geen gevolg te kunnen geven aan onze uitnodiging, wegens de te houden algemeene vergadering; daarentegen is de Nederlandsche Vereeniging „Ons Leger” alhier vertegenwoordigd door haren Voorzitter, Generaal SNIJDERS, tevens eere-lid onzer Vereeniging, dien ik mede welkom heet in ons midden.

Ingevolge het bepaalde in Art. 6 van het Reglement zijn in den oproepingsbrief vermeld de namen van hen, die sedert de vorige bijeenkomst zijn aangenomen. Deze zijn de Heeren:

Mr. B. H. Vos, 1e Luitenant bij den Vrijwilligen Landstorm, te 's-Gravenhage;

A. J. J. Adan, 2e Luitenant der Infanterie, te Arnhem (fort Westervoort);

J. Th. M. Brugman, 2e Luitenant-Kwartiermeester bij den Vrijwilligen Landstorm, te Scheveningen;

M. F. M. Hout, reserve 2e Luitenant der Infanterie te Wouw.

Daar in den laatsten tijd in de pers en ook in de Volksvertegenwoordiging is gesproken niet alleen over beperking der bewapening, maar ook over geheele ontwapening en afschaffing van leger en vloot, heeft het Bestuur gemeend,

dat het nuttig zou zijn, op eenigszins wetenschappelijke wijze de al of niet-noodzakelijkheid van de weermacht te land en ter zee aan te toonen en daartoe op heden avond de gelegenheid geopend, om te beraadslagen over :

Heeft Nederland, als zelfstandige staat en als koloniale Mogendheid, eene weermacht te land en ter zee noodig, ter bescherming van zijne belangen en rechten in Europa en andere werelddeelen ?

Zoo ja, aan welke eischen zal die weermacht moeten voldoen en volgens welke beginselen zal zij behooren te worden ingericht ?

De groote belangstelling, welke voor dit onderwerp wordt betoond, bewijst, dat het Bestuur goed heeft gedaan, de bespreking daarvan aan de orde te stellen.

Uit de redactie blijkt duidelijk, door welken gedachtengang het Bestuur daarbij is geleid geworden. Het vertrouwt dan ook, dat degenen, die aan de beraadbeslaging zullen deelnemen, niet in details zullen treden en alleen de hoofdlijnen in het oog zullen houden, daar het streven moet zijn deze als grondslagen voor de toekomst aan te geven.

Ik dank de Heeren VAN DAM VAN ISSELT en VAN HENGEL namens het Bestuur ten zeerste, dat zij zich bereid hebben verklaard, de beraadslaging over dit onderwerp in te leiden, vooral gelet op den korten tijd van voorbereiding ; ik twijfel niet of het zal hun gelukken, op overtuigende en deugdelijke wijze de noodzakelijkheid eener krachtige weermacht voor ons Vaderland aan te toonen !

De Heer VAN DAM VAN ISSELT : Mijnheer de Voorzitter, Excellenties, Mijne Heeren ! Juist vier weken geleden bereikte mij de vereerende uitnoodiging van het Bestuur onzer Vereeniging om over beide vragen, hierboven gesteld, een debat te willen inleiden.

Wanneer men het voorrecht gehad heeft om bijna dertig jaren als officier deel uit te maken van onze krijgsmacht, en hare ontwikkeling steeds met belangstelling gevolgd

heeft, wanneer men leeft in een tijd als de onze, waarin velen zich uit walging nopens hetgeen de volkerenstrijd ons te zien gaf, van elke krijgsmacht afkeerig verklaren, anderen, hopende op het stand komen van een Volkerenbond en algemeene ontwapening, schouderophalend spreken over het toekomstige nut eener krijgsmacht, weer anderen daarin, soms met baatzuchtige oogmerken, met welgevallen het sloopersmes zetten, wanneer men leeft in een tijd, waarin zelfs een groot aantal beroepsofficieren het leger wenscht te verlaten, finke officieren, twijfelende, spreken over een faillieten boedel, en een lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, leider eener politieke partij, nopens het resteerende leger een woord durft bezigen, dat ik hier niet wensch te herhalen, dan is de vraag, of men iets zal bijdragen in het belang dier krijgsmacht en hare verdere ontwikkeling dadelijk opgelost. Ik nam de uitnoodiging daarom onmiddellijk aan.

De beperkte tijd, die voor mijn inleiding ter beschikking kon worden gesteld, is oorzaak, dat ik vele beginselen en stellingen, althans in de mondelinge voordracht, te nauwer-nood beknopt zal kunnen toelichten.

De eerste vraag is m. i. eigenlijk geen vraag. Bredvoerig is de beteekenis van onze weermacht na demobilisatie door mij ontwikkeld in een artikel in *Onze Eeuw* van 1918. Daar-naar moge hier in 't algemeen verwezen worden. Een goede krijgsmacht zal ook in de toekomst noodig blijven, omdat onze ligging tusschen drie op elkaar najverige groote mogendheden, onze positie als klein land aan de monden van de West-Europeesche rivieren naast het machtige Duitsche en het eigenaardige Belgische volk moeilijk blijft. Dit brengt plichten en offers met zich mede.

Men kan tegen dit argument twee zaken aanvoeren: de totale ineenzinking van Duitschland en de Volkerenbond, die algemeene ontwapening mogelijk of noodig maken zal. Het schijnt mij in hooge mate geraden tegenover beide een zeer afwachtende houding aan te nemen. Tijdens de chaotische verwarring, welke er thans in Duitschland heerscht, kan niemand overzien, welke krachten aan dit land overgebleven

zijn, allerminst, hoe Duitschland zich verder ontwikkelen zal. Reeds thans spreekt men in het buitenland nopens de verschijnselen van het oogenblik van camouflage. Ik kan geenszins gelooven, dat het krijgshaftige, Germaansche ras, hetwelk in de afgeloopen jaren, door het tegen een wereld van vijanden vol te houden, blijken gegeven heeft reuzenkrachten in zich te bergen, voor de toekomst voor goed afgedaan heeft. Ik verwacht integendeel op den duur, als gevolg van loutering en den druk der huidige tegenslagen, een wederopbloei; bovendien versterking van het ras door een nauwere aansluiting van Duitsch-Oostenrijk en het uitvallen van alle zwakkere elementen gedurende de hongersnoodjaren. Hoe zal *op den duur* de volkspsyche in het nieuwe Duitschland worden? Hier staan wij in vele opzichten nog voor een raadsel, bij welks oplossing het Fransche spreekwoord: „*Chassez le naturel, il revient au galop*” wel in het oog gehouden moet worden. In dien zin ook liet onlangs Maarschalk Foch zich uit: „Vergeet niet, dat die 70 millioen Duitschers altijd een bedreiging voor ons zullen zijn. Vertrouw den schijn van het oogenblik niet. Hun nationale karaktereigenschappen zijn in vier jaar niet veranderd. Over vijftig jaar zullen zij zijn, wat zij heden zijn. Zij zijn een volk, dat zoowel natijverig als oorlogszuchtig is”. Men moet m. i. de Deutsche ineenzinking voorloopig onder benefice van inventaris aanvaarden.

Ook tegenover den Volkerenbond en de algemeene ontwapening is voor de naaste toekomst alle omzichtigheid geboden. Van den Volkerenbond weten wij nog zeer weinig; hij is meer een bond van de thans bovendrijvende partij. En ook de bedoelde ontwapening schijnt weinig waarschijnlijkheid. Op 10 December 1918 verklaarde LLOYD GEORGE in een hoogst merkwaardige rede te Bristol: „Er moet overal gelijk recht zijn en daarom moet de ontwapening (te land!) algemeen zijn, maar wij moeten onze vloot behouden. Wie het ons ook moge vragen, wij zullen van de bescherming door onze vloot geen afstand doen”. In dien zin liet ook de bekende Engelsche vlootvoogd JELLCOE zich reeds uit in zijn werk over de rol, in den wereldoorlog door de vloeten ge-

speeld. Indien Engeland, zoo verklaarde hij, in de toekomst voor zijn beveiliging tegen aanvallen en een inval op zijn vloot alleen wil vertrouwen, moet het in de toekomst een aanzienlijk grootere marge van superioriteit in alle klassen van schepen bezitten boven een mogelijken vijand dan in Augustus 1914 het geval was. Engeland zal met zijn vloten — die achtereenvolgens de Spaansche hegemonie, onze Republiek, de Fransche revolutie en de Duitsche expansie neergestreden hebben — zijn kolenstations en zijn telegraaflijnen eerst recht het heft in handen nemen, alsmede alle vitale draden van het wereldverkeer.

Het is de groote vraag, of de wereld zich op den duur deze voorgedij zal laten welgevallen ¹⁾. Nog sterker dan beide genoemde marinisten liet de Engelsche Minister van Oorlog WINSTON CHURCHILL zich onlangs uit. Gezien de verantwoordelijkheid, welke Engeland thans op zich genomen had, achtte hij het waarschijnlijk, dat de gewone, normale legerinrichting nooit meer zou mogen dalen tot het lage peil, hetwelk zij in 1914 bezat. Alleen reeds voor den vliegdiens dienst rekt men er op 150.000 man onder de wapenen (102 eskaders), d. i. nagenoeg de sterkte van het Engelsche leger, dat in Augustus en September 1914 naar België en Noord-Frankrijk overgebracht werd!

In Duitschland ijveren velen voor een volksleger, gegrondvest op den *strikt* algemeenen, persoonlijken dienstplicht met een actieven dienstdijd van omstreeks één jaar. Van zeer vooruitstrevende zijde werd de lof der discipline gezongen. „Het oude leger was voor ons volk een leerschool, die het juist op dit oogenblik zoo bitter noodig heeft. Het was het beste leger van de wereld”. De Minister voor de rijksverdediging NOSKE (S. D. A. P.) viel den spreker bij en zeide: „Ik ben in het minst niet in tegenspraak met mijn verleden, wanneer ik er voor opkom, dat het Rijk zoo spoedig

¹⁾ Reeds thans hoort men groote klachten in België, Denemarken en Zwitserland, dat men — ook na den oorlog, nu blokkademaatregelen geen zin meer hebben — wel fabrikaten uit Engeland kan krijgen, doch geen grondstoffen — het dumpinggevaar, dat ook bij ons zich voordoet.

mogelijk weder militair verdedigd kan worden". Dit alles ziet er nog niet zeer uit naar ontwapening te land. Ook Frankrijk zal daartoe voorloopig niet licht overgaan, al pleit de machtige bondgenoot Engeland daarvoor. Want nu de vrede in het zicht komt, en daarmee de demobilisatie der aan en over den Rijn staande sterke Engelsche en Amerikaansche legers, komt men in Frankrijk eerst recht tot het bewustzijn, wat men met den oorlog „till the bitter end" bereikt heeft. Algemeen wordt daar de beduchtheid, dat men het gewicht van den Duitschen kolos alleen te torschen zal krijgen, zoodra Engeland en Amerika hun handen van het vasteland van Europa zullen afgetrokken hebben. In dit verband pleitte Maarschalk Foch voor den Rijn als de toekomstige Fransche grens.

Al deze feiten maken, dat Nederland de ontwapeningsbeweging met alle belangstelling volgen, doch als klein land er niet aan denken mag om in dit opzicht leidend voor te gaan. Dit zou tot onzen tijdelijken ondergang kunnen leiden. Zeker zullen, na dit geweldig wereldgebeuren, de oorlogen niet meer om een kleinigheid begonnen worden; ook de democratische staatsinstellingen en de volkslegers vormen daartegen een waarborg. Scheidsrechterlijke uitspraak zal, ook voor belangrijker geschilpunten, meer en meer in toepassing komen. Mocht na vele moeiten de Volkerenbond tot stand komen, volkomen zooals de idealisten en de pacifisten dien thans droomen en decreteren, dan zal veel voorkomen zijn. Doch ik kan niet aannemen, dat, waar er nu reeds gedurende duizenden jaren oorlog geweest is, thans juist de allerlaatste beleefd zou zijn. Zoolang er verschillende volken met verschillende talen zijn, deze volken levensbelangen hebben, wier verwaarloozing met ondergang of verknechting gelijk staat, zoolang de mensch zijn imperialistischen geest, zijn eerezucht en hebzucht niet aflegt, zullen er omstandigheden voorkomen, waarin de oorlog, hoezeer velen ook het tegendeel wenschen, onvermijdelijk wordt. Macht leidt zoo licht tot machtsmisbruik. Analoge of nieuwe Statengroeperingen zullen ontstaan, de atmosfeer zal meer en meer geladen worden en er zal om een of andere oogen-

schijnlijk nietige reden andermaal een geweldige ontlading komen, waarbij al, wat zwak is, ondergaat en alleen hij blijft staan, die innerlijk sterk is. Dan zullen zelfs de tractaten van den Volkerenbond en nopens verplichte arbitrage, hoe goed bedoeld en opgezet, verscheurd worden als „vodjes papier”, misschien wel door hen, die daaromtrent thans de meeste verwijten hebben doen hooren.

Het zal de groote vraag zijn, of bij een volgend wereldconflict Nederland zich afzijdig zal kunnen houden, zoo het dat wenscht. In elk geval is de kans daarop des te grooter, naarmate wij innerlijk meer één, naar buiten krachtiger, d. i. beter weerbaar zijn. Ten volle gelden nog altijd de zoo menigmaal aangehaalde woorden van MIRABEAU: „*Jamais neutralité n'a été violée étant forte, ni respectée étant faible*”. Zij vormen voor mij de verklaring, waarom wij in het einde der 18^e eeuw, toen wij verdeeld en innerlijk zwak waren, in den maalstroom van het wereldgebeuren medegesleurd zijn, en thans ons daarbuiten konden houden, omdat wij innerlijk sterk stonden. De geschiedenis leert, dat, dikwijls langs onnaspeurbare wegen, de groote volken elkaar steeds mede daár op neutraal terrein ontmoeten, waar de deur niet behoorlijk voor hen gegrendeld is. In 1799 streden Engelschen en Russen, in 1809 Engelschen *op onzen bodem* tegen de Franschen, in den laatsten wereldoorlog werden andere uithoeken van de wereld, zooals België, Servië, de Dardanellen (Gallipoli) en Saloniki, om overeenkomstige redenen strijdtoneel voor de groote mogendheden. Daarom levert het „ne vous occupez pas de la guerre, et la guerre s'occupera de vous” voor ons nog altijd een diepen zin en een ernstige waarschuwing.

Breken wij thans ons eigen huis af, dan zijn wij aan de ongenade der anderen overgeleverd, vooral omdat aan ons kleine land, indien het ontwapent, in het geheel niets overblijft. Later zullen wij dat huis dan *met zeer veel moeite* — men denke aan de geschiedenis van 1850 tot 1900 — weer moeten opbouwen. Wie waarborgt ons, dat wij andermaal nog juist op het laatste oogenblik gereed zullen komen? Houden wij daarom ons volk liever mannelijk, frisch, krachtig

en weerbaar. „Qui se fait brebis, le loup le mange”. Bijna niemand neemt hier thans de eischen der Belgische annexionisten in ernst op, doch ook niemand kan zeggen, welke afmetingen deze beweging zou verkregen hebben in België, welks krijgsmacht thans ervaren en veel sterker is dan in Augustus 1914, indien daartegenover niet het bewustzijn stond, dat onze levende strijdkrachten tijdens den oorlog opgevoerd zijn van 200 tot 450.000 man, en dezerzijds de vaste wil bestaat om geen duimbreed van ons grondgebied af te staan. (*Applaus*).

Daarbij, al was het bezit eener krijgsmacht eens niet meer noodig met het oog op het buitenlandsch gevaar, dan bleven er nog allerlei goede gronden van internen aard over, waarom het behoud van een deugdelijk ingericht leger voor ons ook in de toekomst alle aanbeveling verdient:

Ten eerste leert de geschiedenis, hoe volkskracht en weerkracht hand aan hand gaan; zij oefenen een wisselwerking op elkaar uit, zonder dat valt aan te wijzen, wat oorzaak, wat gevolg is. Een volk met zedelijken moed is tevens weerbaar; omgekeerd: een volk, dat weerbaar is, zal tevens durven, ook in den economischen strijd om het bestaan. Wie de weerbaarheid bevordert, verhoogt derhalve tevens de weerkracht, wilskracht en levensenergie des volks; hij werkt de volkskracht, volkswelvaart en gezondheid rechtstreeks in de hand. M. a. w. de militaire uitgaven, goed besteed, zijn allerminst improductief.

Ten tweede weeft een goed ingericht volksleger een band tusschen de verschillende standen van een volk, die hier in eenvoud tot elkaar gebracht worden. Een volk heeft van die bindmiddelen noodig; zonder deze zouden de zoo menigmaal excentrisch werkende stands-, beroeps- en andere belangen elkaar vernietigende krachten vormen. Dergelijke bindmiddelen vindt men in het Vorstenhuis, de taal, de eigen geschiedenis, buitenlandsch gevaar, doch niet minder in een goed ingericht leger, een der meest sprekende symbolen voor onze nationale gemeenschap: het Vaderland.

Ten derde vormt een goed leger een correctief voor den strijd om het bestaan, een instelling ter versterking van volksgeest en volksgezondheid. De hoogere standen, geestelijk overladen,

worden er uit de bureau's, de kantoren en de scholen gehaald. De lagere standen, voor wie de strijd om het bestaan reeds te vroegtijdig een aanvang neemt en die aan ondervoeding lijden, doorloopen hier een herhalingschool, o. m. in orde en tucht; zij worden er goed gevoed en komen veel in de frissche lucht. Naast de eerste oefeningstijd vormen de herhalingsoefeningen voor *alle* standen een heilzame afwisseling op het dagelijksch leven, vooral indien die oefeningen vanuit kleinere garnizoenen, kantonnementen of kampen in de vrije natuur plaats vinden.

De militaire geest kweekt gezonden gemeenschapszin en offervaardigheid aan, de militaire oefeningen en de sport werken in tal van opzichten heilzaam op de vorming van karakter en lichaam. Met een variant op het bekende gezegde van von MOLTKE kan worden getuigd, dat een volk zonder een goede weermacht als gevolg van het egoïstisch streven van individuën, klassen en beroepen, in een poel van materialisme verzinken zou.

Ten vierde blijft een leger in de toekomst noodig, zelfs bij het meest éénvoelend, eenvoudig en democratisch volk, om geregelde toestanden te waarborgen, orde en rust zoo noodig te verzekeren, de bandeloosheid tegen te gaan. Geen grooter ramp voor *alle* standen van een volk dan innerlijke wanorde, burgeroorlog, waarbij het egoïsme hoogtij viert en het volk doorgaans opgezweept wordt door volksmenners van verdacht allooi. De Fransche omwenteling heeft dit op overtuigende wijze getoond; laatstelijk ook de gisting en verwarring in Rusland, Hongarije, Duitschland en Oostenrijk.

Dit alles toont, hoe het, zelfs indien de groote Staten tot gedeeltelijke ontwapening mochten besluiten, voor ons om allerlei redenen van internen aard hoogst gewenscht is, onze levende strijdkrachten verder te ontwikkelen en te verbeteren. *Voor ons leger is ook in vreedestijd een belangrijke sociale roeping weggelegd.* Zal het die echter kunnen vervullen, dan moet dat leger niet alleen sterk en weerbaar, doch hovendien intrinsiek goed zijn.

Dit laatste vraagstuk trekt tegenwoordig zeer de aandacht.

In allerlei brochures en tijdschriften worden daaraan beschouwingen gewijd, o.a. in de verdienstelijke brochure van reserve-luitenant Mr. F. L. J. E. RAMBONNET (Zwolle. 1919). Ik zal daarom hier nopens dit onderwerp kort zijn. Democratiseering van de weermacht, zal zij meer zijn dan een ijdele leuze, wil zeggen, dat de verschillende standen in het leger in eenvoud tot elkaar gebracht worden. De hogere standen moeten hier willen afdalen, als men het zoo noemen mag, tot de lagere. Daarom: 1^o. zoo min mogelijk bureau's; daardoor de goede officieren zooveel en zoo lang mogelijk in den troep. 2^o. Een strikt algemeene dienstplicht met kaderplicht voor de meer ontwikkelde standen, d. w. z. voor allen, die het verder brengen dan gewoon lager onderwijs. 3^o. De officieren in het leger geen afzonderlijke, in algemeenen zin leidende en toezicht houdende kaste, doch vooral de jongeren, tot en met de kapiteins, een groot persoonlijk aandeel nemende aan de opleiding, ook die van het kader en de oefeningen, inclusief de sport c. a. In dit verband zij verwezen naar een studie van mijn hand in het Artilleristisch Tijdschrift 1919 omtrent eene driejarige proef met den éénjarigen eerste-oefeningstijd bij de bereden Artillerie; voorts Mavors, 1918. Hoe vormt men een goed militair troepenonderdeel? Militaire Spectator, 1919. De geest in het leger en de burgerwachten.

Is het leger op de hierboven geschetste wijze goed ingericht, dan werkt het inzake het onderhouden van een behoorlijke tucht in het volk en de handhaving der orde niet alleen repressief, doch ook preventief. Het vervult dan, naast het gezin en de school, een belangrijke sociale roeping in de maatschappij; het vormt een der beste voorbehoedmiddelen tegen bolsjewisme, spartacisme, enz.

Na het voorgaande is het wel duidelijk, dat ook voor onze koloniën in de toekomst een weermacht te land en ter zee noodig blijft. Al, wat hiervóór ten aanzien van Nederland aangevoerd werd, geldt à fortiori voor onze bezittingen, want:

1^o. Vormen deze een zeer uitgestrekt, zeer waardevol, door velen begeerd bezit, en is de mogelijkheid altijd nog

grooter, dat bezittingen blijvend van meester verwisselen, dan dat een klein, eensgezind, in zichzelf gesloten volk voorgeod ten onder gaat.

2^o. Liggen onze koloniën, waar zich tal van internationale verkeerswegen ontmoeten, minstens even bedreigd als het moederland, terwijl ook de nabijheid van Japan, zijn zucht tot expansie e. d. tot groote voorzichtigheid aanmanen.

3^o. Zijn land- en zeemacht hier voor de handhaving van orde en rust nog veel noodzakelijker dan in het moederland.

Ook in de toekomst blijft derhalve onze weermacht onze liefde en onze belangstelling ten volle waard. Ik kom hiermede van zelf aan de tweede vraag mijner inleiding: Hoe zal onze krijgsmacht ingericht moeten zijn?

Ook hierin zou, zooals velen verwachten, de Volkerenbond kunnen ingrijpen, hetzij, dat hij ons een bepaald stelsel van legervorming voorschreef (b.v. een politieleger van vrijwilligers), hetzij, dat hij de maximum-sterkte onzer krijgsmacht aangaf. Wij zullen in dit opzicht hebben af te wachten, wat de toekomst brengt. Misschien zal ons de verplichting worden opgelegd tot het onderhouden van een zeker minimum aan strijdkrachten te land en ter zee als ons aandeel in een internationale weermacht ten dienste van den Volkerenbond. Overigens kan ik niet aannemen, dat die Bond zich mengen zal in de sterkte en de inrichting der krijgsmacht van ons kleine Vaderland en zijn koloniën; er zouden bijna evenveel termen zijn om zich met ons belastingstelsel e. d. te bemoeien. Onze krijgsmacht is reeds sedert meer dan een eeuw louter op de verdediging gebaseerd; haar taak is, als middel tot zedelijke, geestelijke en lichamelijke opvoeding des volks, voor een belangrijk deel van internen aard. Wel zal het 't streven zijn van de leidende kringen in den Bond, om Duitschland's weermacht te breidelen en haar een defensief karakter op te leggen, doch het zal de Entente aangenaam zijn, indien onze weermacht sterk en goed georganiseerd is, aangezien Frankrijk, België en Nederland een stootkussen vormen voor nieuwe uitspattingen van Duitschland in W. richting. Daarbij zal men er aan moeten denken, dat, om

een veiligen weg te gaan, kleine Staten betrekkelijk altijd meer voor hun weerkracht moeten doen dan groote.

Het kan, dunkt mij, niet de bedoeling zijn, dat ik, als een halve leek, in deze Vereeniging, na het vele goede, dat daarover de laatste jaren door de Heeren VAN DER WEYDEN, VAN DEN BELT, MERENS, KERN en anderen gesproken is, de verdediging van onze koloniën, de inrichting van land- en zeemacht aldaar, andermaal in debat breng. Laat mij daarom volstaan met als mijn overtuiging uit te spreken, dat men in Indië met de verdediging te land op den goeden weg is door invoering van den verplichten krijgsveld voor Europeanen, een reserve-kader en de voorbereiding inzake de invoering van den dienstplicht voor niet-Europeanen. Men heeft er de hand aan den ploeg geslagen, en overal, waar dit geschiedt, wordt iets goeds geboren. Het stelsel is bijzaak, en komt eerst in de tweede plaats.

Omtrent onze *Marine* zal de volgende inleider in hoofdzaak spreken. Toch moet ik, om volledig te zijn, enkele woorden aan haar wijden. De verdediging van ons land met zijn kusten, zeegaten en riviermonden, zijn binnenzee, de Zuyderzee, zijn rivieren, kanalen, plassen en onderwaterzettingen is ondenkbaar zonder *Marine*; zij blijft voor Nederland onmisbaar. Ook gedurende de afgeloopen neutraliteitshandhaving heeft onze *Marine* en ter zee en aan de kust en op de Waddeneilanden en in Zeeland veelzijdige en belangrijke diensten bewezen. Nergens ligt ons land zóó open en bedreigd als aan de zeezijde, te meer, omdat een vijand, op Holland's vastelands kust landende, *ineens* in het hart des lands staat.

Wat het materieel betreft, zullen wij moeten komen tot een strenge scheiding tusschen dat voor Nederland en voor Indië. Het heeft zeer verschillende bestemmingen, moet aan zeer verschillende eischen voldoen en onder zeer verschillende omstandigheden gebezigd worden. Ondersteuning is, *ingeval van nood*, wegens den zeer langen, bedreigden verbindingsweg zonder eigen, beschermde kolenstations en het groote tijdverlies, onmogelijk of illusoir. Het personeel kan over en weer dienen.

Het marine-materieel voor Nederland zal uitsluitend moeten

bestaan uit klein materieel: onderzee- en torpedobooten (geuzenschepen contra de Armada; waarde van het moreele element; jonge, bevaren zee-officiëren als commandanten), versperringen, mijnen en vliegtuigen. Klein materieel heeft voor ons het onschatbare voordeel, dat het *binnendoor* in één zeegat te concentreren is ¹⁾. Een slagvloot heeft in den tegenwoordigen tijd geen waarde meer, tenzij zij uit een meerderheid van de allergrootste schepen (dreadnoughts) besta (slag van het Skagerrak). Steeds hebben wij tot nu toe de groote mogelijkheden in den aanbouw van groote schepen achterna geloopt op de schaal van $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{5}$ in charter en aantal. Dit leidde alleen tot wantrouwen, weerloosheid en geld vermorsen. *Hiermede moet eens en voor al gebroken worden.* Wat aan groote schepen nog bruikbaar is, waaronder 2 à 3 op stapel staande kruisers, kan in Indië goede diensten bewijzen.

Wordt de marine in Nederland aldus ingericht en beperkt, dan zal zij, zocals tijdens de jongste mobilisatie, slechts 12.000 man tellen, d. i. ongeveer $\frac{1}{20}$ van onze landmacht, of ongeveer $\frac{1}{2}$ à $\frac{2}{3}$ van de macht, waarover één Divisie-Generaal van het landleger op oorlogsvoet bevel voert. Al neemt dat getal toe, indien de bezetting van de kustforten en -batterijen, ook alle versperringen en diensten te wafer in onze liniën en stellingen aan de marine werden overgedragen (wetsontwerp-COLIJN inzake de kustverdediging), wat mij om verschillende redenen bepaald noodig voorkomt, al behooren nu tot de marine vele kleine dienstvakken, een aantal specialisten, eenige werven en een uitgebreid materieel, zoo wettigt deze geringe sterkte toch niet het bestaan van een afzonderlijk Departement. Wordt de afzonderlijke Marine voor Indië overgegeven aan Koloniën, dan moeten wij hier komen tot één ministerie voor Landsverdediging. *In tijd van vrede één Minister voor de organisatie en de oefening van al onze strijdkrachten, in oorlogstijd één Opperbevelhebber voor haar gebruik.* Meerdere malen zijn beide Departementen ad interim onder één Minister vereenigd geweest

¹⁾ Zie in dit opzicht een belangrijke studie van luitenant ter zee LANGELAAN in De Gids van 1919.

en met goed gevolg waargenomen, o m. gedurende geruimen tijd door Minister COLIJN, in wiens tijd een wetsvoorstel ingediend is om tot een samensmelting te geraken (Zie Bijlagen Handelingen Tweede Kamer. 1912/3 [243]). Naast bezuiniging wordt op die wijze de meest innige samenwerking verkregen tusschen land- en zeemacht, wat voor de verdediging van ons zóó met water bespoeld en doorsneden Vaderland dringend noodig is. Waar Oostenrijk-Hongarije reeds sedert jaren één ministerie van Landsverdediging bezit en men daartoe thans ook overgegaan is in Duitschland met een bevolking, meer dan tienmaal grooter dan de onze, kunnen ook wij dien stap veilig wagen.

Voor Nederland moet volkomen *samensmelting* van beide Departementen plaats vinden, geen *samenvoeging*, waarbij men één politieken en twee niet verantwoordelijke ministers krijgt, en de zaak overigens blijft, gelijk zij is. Derhalve: één gebouw, één secretariaat, één archief, één generale staf, één geneeskundige dienst (men denke aan het nieuwe marinehospitaal te Middelburg), één administratie, één genie (kazernes), één militair onderwijs, bovenal ook één artillerie met één proefneming en aanschaffing, en niet langer de dwaasheid, dat de landmacht kanonnen met munitie aanschafft van 12, 15 en 24 cM., de zeemacht van 13, 17 (of 18), 21, 28, enz.

Het ligt niet op mijn weg om hier uitvoerig na te gaan, hoe de geest bij onze Marine ware te verbeteren. Toch moet er hier even op gewezen worden, dat, wanneer men haar voor Nederland geheel afgescheiden houdt van die voor de Koloniën, er geen enkel bezwaar tegen bestaat haar, met uitzondering van het kader, bijna uitsluitend te doen bestaan uit dienstplichtigen, wier actieve diensttijd kort kan zijn (6 à 8 maanden), vooral indien de zeemilitie oordeelkundig uit het zeevarend volk getrokken wordt. *Bedoelde samenstelling van het marinepersoneel zal den geest in belangrijke mate ten goede komen.*

Op de bovengeschetste wijze met de landmacht vereenigd en gereorganiseerd, kome men ook ten aanzien van onze Koninklijke Nederlandsche Marine, die in het verleden zulk

een gunstigen naam had, tot *kracht, samenwerking, eenvoud en bezuiniging door organisatie!*

Wij komen hiermede aan de hoofdzaak: *de landmacht voor Nederland*. Kort samengevat, komen mijne wenschen hierop neer, dat wij, wat de grootte van onze krijgsmacht betreft, den oorlog kunnen ingaan op de wijze, waarop wij den mobilisatietoestand 1914/1918 uitgetreden zijn, d. w. z. met een leger van voldoende breedte en voldoende diepte.

Basis van het geheele stelsel moet derhalve vormen de inderdaad algemeene en persoonlijke dienstplicht. Dat elk jaar alle daartoe geschikt bevonden 20-jarigen onder de wapenen komen om in persoon hun dienstplicht te vervullen en daartoe het hunne bij te dragen tot de instandhouding van den Staat, moest minstens even vanzelf sprekend zijn als dat ieder staatsburger jaarlijks zijn belasting betaalt.

De strikt algemeene dienstplicht is, vooral in Nederland, noodzakelijk:

1^o. Om in ons volk een gezond gemeenschapsgevoel te ontwikkelen. Wanneer het gaat om bescherming van ons aller hoogste goederen, de vrijheid en de onafhankelijkheid van den Staat, en die bescherming met levensgevaar gepaard gaat, is het ongeoorloofd om haar b.v. aan 50 pCt. der weerbare bevolking op te dragen, waarbij de andere helft òf werkeloos toekijkt òf eerst als het gevaar daar is, onder de wapenen geroepen wordt. De een moet zich achter den ander noch kunnen noch willen verschuilen. De militaire dienstplicht is voor den staatsburger een der eerste burgerplichten (art. 180 der Grondwet).

2^o. Omdat een klein land altijd relatief zwak zal zijn. Organisatie van *alle* ook slechts eenigszins bruikbare krachten voor de verdediging is derhalve een eisch. Al wordt niet de *geheele* mannelijke bevolking van den weerbaren leeftijd georganiseerd voor den strijd onmiddellijk in het open veld, zoo schenkt toch haar opname in de krijgsmacht het voor een klein land onschatbare voordeel, dat men bij de onvermijdelijke ontruiming van de buitenprovinciën de geheele weerbare bevolking ordelijk wegvoeren kan, zoodat van haar

niets voor de verdediging verloren gaat. Is men, voor den vijand uitwijkende op het hart des lands teruggetrokken, dan kan daar onmiddellijk met de oefening van de nog niet volkomen bruikbare troepen worden doorgedaan (reserve- en depôt-troepen).

3^o. Omdat in Nederland de grens- en de kustdekking, zeker in de eerste oorlogsdagen, een groot aantal krachten zullen vragen, die of voorloopig (grensdekking) of blijvend (dekking van de Hollandsche vastelandskust) ter plaatse moeten blijven, derhalve voor de mobiele, eenhoofdige geleide verdediging verloren gaan.

Onze geheele krijgsgeschiedenis leert, dat de verdedigende krachten, welke in ons volk, onzen bodem en de onderwaterzettingen schuilen, onmetelijk zijn, indien ons de tijd geschonken wordt om ze alle bijeen te brengen en te organiseren; juist daarom zal de vijand, die de kaart van het land kent, ons dien tijd niet schenken, pogen ons te beletten die krachten bijeen te trekken en ons te voren lam te slaan, aldus ineens met ons afrekenend (conform Luik). Bovendien bezitten wij zeer lange, doorgaans niet te verdedigen landgrenzen, heeft ons land een lastigen horizontalen vorm, is onze vastelandskust lang en open. Wij vormen een klein land zonder uitgestrekte terugtochtslijnen; elke dagmarsch verloren terrein is derhalve voor ons van het grootste gewicht, omdat hij ons van een beteekenend deel onzer hulpbronnen berooft. *Om al de hier aangevoerde redenen moeten wij een zeer parate, zeer sterke, plaatselijk georganiseerde grens- en kustdekking bezitten.*

De dienstplicht moet, vooral in ons kleine vaderland, *inderdaad* algemeen zijn, niet slechts *in naam*. Dit laatste is het geval, indien men, en door te strenge fysieke eischen en door te milde vrijstellingen, slechts een beperkt gedeelte van het jaarlijks ter beschikking staande aantal 20-jarige dienstplichtigen inlijft en oefent. In ons land gaan, ondanks den z.g. bijna algemeen dienstplicht, nog ruim 50 pCt. der bruikbare weerkrachten des lands geheel verloren. Een normale lichte is 23.000 man; die voor 1919 (strikt algemeene dienstplicht) zou 48.600 man bedragen hebben. De

thans overblijvenden in den winter een korte oefening te geven (depottroepen), waarop bij mobilisatie kan voortgebouwd worden, verdient alle aanbeveling. Het is 't Pruisische Krümpersysteem van von SCHARNHORST, waarmede deze na de ongeluksjaren van den Franschen tijd het diep vernederde en verkleinde Pruisen in 7 jaren (1806 tot 1813) groot en weerbaar gemaakt heeft.

Vóór den oorlog bezaten alleen Zwitserland en Noorwegen den *inderdaad* algemeenen dienstplicht. In eerstgenoemd land gaat men nog verder; daar wordt ook van de half bruikbaren partij getrokken ten bate van de landsverdediging door uit hen een onbewapenden landstorm te organiseeren voor den dienst achter het strijdende leger: verplegings-, administratieven- en transportdienst; munitieaanmaak; geneeskundige verzorging; magazijnen; bakkerijen en slagereijen, enz.). Nederland moet dit voorbeeld volgen en alle voor den krijgsdienst bruikbaren in de eigenlijke, gewapende krijgsmacht opnemen; voor den dienst achter het leger bestemmen men òn de half bruikbaren òn de ouderen.

Het hier ontwikkelde stelsel schijnt in hooge mate militaristisch; in werkelijkheid is het zeer pacifistisch: van een behoorlijk georganiseerd, krachtig ontwikkeld krijgswezen straalt groote preventieve kracht uit *naar buiten*, zoowel bij de politieke en strategische berekeningen in vreedestijd als bij de soms met bliksemsnelheid getroffen besluiten in de ure des gevaars. Wij herinneren in dit verband aan de reeds hiervóór aangehaalde, treffende woorden van MIRABEAU. En von MOLTKE schreef in een memorie, in den winter van 1868/9 voor een mogelijken Fransch-Duitschen oorlog bewerkt: „Op niet minder bezwaren stuit Frankrijk, zoo het de onzijdigheid schendt van Zwitserland, dat een talrijk en goed georganiseerd militieleger bezit”.

Naar binnen schenkt een op den inderdaad algemeenen dienstplicht gegrondvest legerstelsel de beste waarborg tegen een krijgsmacht, die een gewillig werktuig is eener in het duister werkende diplomatie of van enkele drijvers, die een volk in den oorlog werpen, zonder dat daarmede zijn hoogste belangen gemoeid zijn. Het bestaan van een volksleger wekt

aller belangstelling voor de landsverdediging op, doet in tijden van internationale spanning de vraag: oorlog of vrede? volkszaak worden. In dit verband is onlangs door Generaal VAN TERWISGA gewezen op het gevaar, dat den wereldvrede voor de toekomst bedreigt, indien de Entente haar voor-nemen volvoeren kan om Duitschland de verplichting op te leggen slechts een leger van 100.000 vrijwilligers met 12-jarigen dienst te mogen onderhouden, en dit systeem het in Europa geldende wordt. In gewijzigden vorm staat ons dan voor de toekomst een herhaling van de z.g. Kabinets-oorlogen van vroegere eeuwen te wachten.

Het *aantal lichten* van onze krijgsmacht mag niet te klein zijn; anders vormt deze geen werkelijk *volksleger*, is de macht, die men *onmiddellijk* tegenover den vijand plaatsen kan, relatief te gering en krijgt men een bijzonder duur stelsel van legervorming: van het in den geoefenden man gestoken oefeningskapitaal wordt gedurende een te gering aantal jaren partij getrokken. In Nederland is dit aantal dienstjaren, dat in 1901 onder Minister ELAND voor leger en landweer op $8 + 7 = 15$ gebracht was, belachelijk klein sedert het in 1912 weer tot $6 + 5 = 11$ teruggebracht werd. Vóór den oorlog legden groote Rijken, zooals Duitschland en Frankrijk onderscheidenlijk 18 en 25 jaar beslag op den dienstplichtige (leger + landweer), terwijl kleine Staten als Denemarken, Noorwegen, Zwitserland, Rumenië en Bulgarije dit gedurende 16, 20, 20, 15 en 20 jaar doen.

Vier met moeite verworven, niet alléén voor onze eigenlijke krijgsmacht, doch ook voor de grens- en kustdekking zoo bijzonder waardevolle lichten gingen in 1912 weer voor ons verloren. Winst voor den man de beruchte derde legerherhalingsoefening van 11 à 13, en één landweerherhalingsoefening à 6 dagen; verlies voor den Staat een weerkracht van 4 lichten bij de troepen te voet! Terecht noemde de oud-Minister van Oorlog, Generaal STAAL, dit in de Eerste Kamer „een rampzalig offer aan een verkeerden volksgeest”. (Handelingen Eerste Kamer. 1912/3, 641, d.d. 24 April 1913.)

Het is derhalve zeker geen overdreven eisch om voor de

eigenlijke krijgsmacht 15 lichteningen te vragen. 35 Jaar was sedert de herkrijging van onze onafhankelijkheid de traditi-oneele leeftijd, waarop de mannelijke Nederlander uit de georganiseerde weermacht trad (reserve der schutterij; na 1901 einde van den landweerplicht).

Daar men de eenvoudigste legerorganisatie verkrijgt, indien de landweerafdeelingen een zuivere verdubbeling vormen van de legeronderdeelen, elk dezer laatste bij mobilisatie derhalve een even sterke bis-eenheid uit de oudere inlichtingen opstelt, is de verdeling der 15 lichteningen in 7 voor het leger en 8 voor de landweer de meest rationeële. Door het z.g. verloop zijn nl. de oudere lichteningen steeds zwakker dan de jongere.

Achter leger en landweer heeft men den landstorm. Feitelijk bestaat hij uit *alle* oudere lichteningen. Naarmate de strijd langer duurt, de verliezen en de behoeften toenemen, zal men zijn toevlucht moeten nemen tot oudere krachten, dieper in het volksleven ingrijpen. Hoewel het daarom geen zin heeft, den landstormdienst aan bepaalde grenzen te binden, kan dit ten aanzien van den *bewapenden* landstorm wel geschieden. In verband met het grootere verloop onder ouderen en de onmisbaarheid van velen voor bestuursfunctiën, het in gang houden van het economische leven e. d., ware de sterkte van den bewapenden landstorm te bepalen op 10 lichteningen, derhalve de landstormplicht tot het 45^e levensjaar, om in staat te zijn bij mobilisatie nog een derde stel troepeneenheden op te richten. Terwijl leger en landweer (de jongste 15 lichteningen) dadelijk tegenover den vijand geplaatst kunnen worden, dient de landstorm (de oudste 10 lichteningen), wellicht hier en daar de eerste oorlogsdagen uitgezonderd, uitsluitend voor nevendoeleinden en diensten in den rug van de eigenlijke krijgsmacht: bewakingsdiensten; vasthouden van nevengebieden; ter verdediging inrichten en bezetten van Liniën en Stellingen; opnamestellingen voor het Veldleger, enz.

In verband met den wat langeren eerste-oefeningstijd der bereden Wapens en de geringere behoefte aan deze bij mobilisatie kan men hunne dienstplichtigen vrijstellen van

den landstormdienst, die zich overigens in vreedstijd bepaalt tot enkele ééndaagsche opkomsten voor oefening en inspectie.

Wij kwamen hiervoor tot een legerstelsel, gegrond op den strikt algemeenen dienstplicht en met 25 lichten. Deze eischen *schijnen* enorm hoog. Doch nu kom ik nog even terug op mijn zoo straks gestelden eisch: den oorlog te kunnen intreden, zooals wij den mobilisatietoestand 1914/1918 uitgetreden zijn. Bij vergelijking blijkt, dat toen nagenoeg bereikt was, wat nu hier geëischt wordt. Want doordien het voornemen tot terugbrenging van het aantal lichten van 15 tot 11 nog niet volledig tot uitvoering gekomen was, door het in 1917 voor den landstorm inschrijven van de lichten 1896 en 1897, alsmede door het te vroeg inlijven van de lichten 1915 t/m. 1919, zijn wij dien toestand uitgetreden met een krijgsmacht van 24 lichten (voldoende diepte). En door de wet van 31 Juli 1915 tot nadere uitbreiding van den landstorm en die van 20 April 1918 tot herkeuring van de afgekeurden waren wij gekomen tot den strikt algemeenen dienstplicht (voldoende breedte). De lichte 1917 telde niet 23.000, doch 48.600 man.

Wordt Nederland in een oorlog betrokken, dan zal ons hoogstwaarschijnlijk niet, zooals in de jaren 1914 tot 1919, de tijd worden geschonken, om op ons doode gemak de nagenoeg 50 pCt. van het jaarlijksch militie-contingent, die wij in vreedstijd ongebruikt gelaten hadden, te oefenen, en tevens over te gaan tot een trapsgewijze opvoering van het aantal lichten. Het zou onverantwoordelijk zijn om voor de toekomst ons legerstelsel daarop te grondvesten. Het moet in dit opzicht enkel mee, het mag ons, als klein land, in geenen deele tegen kunnen vallen. Het voorbeeld van België in 1914, dat zijn grondgebied 6 dagen na de eerste mobilisatiemaatregelen en 3½ dag na het mobilisatiebevel betreden en dadelijk met kracht aangevallen zag, moet voor ons altijd een leerzaam en afschrikwekkend voorbeeld blijven.

De ervaring van 1914/8 heeft ons geleerd, dat onze krijgsmacht van 1914 noch breed noch diep genoeg was; die ervaring moeten wij ons thans ten nutte maken door een en ander reeds in vreedstijd methodisch te organiseeren.

De *eerste-oefeningstijd* moet voor de verschillende Wapens niet langer duren dan bepaald noodig is en bovenal zeer goed besteed worden. De manschappen, in het leger aan kort, doch krachtig dienen gewend, weten, bij mobilisatie opkomende, *dat het in het leger ernst is met den dienst*. Men zal meer van zulk een troep kunnen vragen; de manschappen zullen, willig, uit eigen beweging meer geven.

In ons land is het zoowel uit een militair als een maatschappelijk oogpunt noodzakelijk, dat de eerste-oefeningstijd kort zij. Er zal in ons leger nimmer een reeë, vlotte geest heerschen, tenzij er gewoekerd moet worden met den tijd en de voorhanden hoeveelheid personeel. In een leger met langen eerste-oefeningstijd zullen onwillekeurig sleur en gemakzucht hoogtij vieren; een dergelijk leger kan nooit een levenwekkend element in het volksleven vormen. Bovendien is het de plicht van den beroepsmilitair, om den man aan het maatschappelijk leven en zijn gezin terug te geven, zoodra hij voldoende geoefend is. Voor Nederland komt hierbij nog de zeer voorname factor, dat koopmansgeest een der sterk op den voorgrond tredende karaktereigenschappen van ons volk is: het wil waar voor zijn geld hebben, ook in legerzaken. En omdat het die nooit gehad heeft, is het leger ook nooit populair geweest. In schier alle opzichten met uitstekende militaire eigenschappen toegerust, zoodat onder goede leiding zeer veel met den man te bereiken valt, is ons volk van kooplieden tevens zeer anti-militairistisch aangelegd. De vrijheidsliefde, een militaire deugd bij uitnemendheid, komt tegen het militairistisch lange hangen in de kazerne en het leger, waarbij er lauw gediend wordt, in verzet. ¹⁾ Slechts een korte, krachtige oefentijd, die het lichaam hardt, de pit en de zedelijke energie des volks verhoogt, en tevens door levenwekkend oefenen den noodigen samenhang waarborgt, kan in ons volk populair worden.

¹⁾ Een groot deel der klachten van hen, die door het leger gingen, is, dat er zooveel tijd verdaan en verlummeld wordt, die buiten het leger beter besteed kon worden. Ouderen klagen, dat hun zaken voor niets kwijnen of verloopen. Dit maakt in ons volk het leger in hooge mate impopulair.

Aan den anderen kant hoede men zich voor overdrijving in de richting van een te korten eerste-oefeningstijd (Zwitserland 60 à 90 dagen). Vooral in verband met de mentaliteit van het Nederlandsche volk is de kans daarvoor groot in een tijd als de onze, nu men vrij algemeen droomt van eeuwigen vrede, en er een afkeer ontstaan is tegen het militaire stelsel, dat alle rampen van 1914/18 over geheel Europa heet uitgestort te hebben. In die jaren heeft ons leger, een groot deel ook van de keur onzer jongelingsschap, bijna $4\frac{1}{2}$ jaar met het geweer bij den voet gestaan tot verzekering van onze onafhankelijkheid en onze onzijdigheid, en daardoor ons volk en ons land behoed voor alle rampen van den oorlog. Men denke zich er nog eens in, wat deze b.v. over België en Servië gebracht hebben. Zeer velen onzer hebben die jaren geleerd een offer te brengen aan het algemeen belang en kunnen er later trotsch op gaan, dat zij het hunne bijgedragen hebben tot het bereiken van zulk een uitkomst.

Hoe kleinzielig komt, in het licht van de ervaringen, de offers en de uitkomsten der jaren 1914 tot 1919, ons het afdingen voor op eerste-oefening met enkele maanden, op herhalingsoefeningen met een of enkele weken, ook de bezuiniging van enkele tienduizenden guldens, door een en ander te verkrijgen. Het blijft alleszins geraden om in dezen een veiligen weg te gaan, **mits het leger goed is en er intensief geoefend wordt.** Wil het leger zijn sociale roeping kunnen vervullen, gunstig inwerken op geest en lichaam, gevoel voor orde en tucht aankweken, dan moet men het leger ook den tijd gunnen en geven. De aangeboren tuchtelooosheid van ons volk en de verwording van ons leger in de laatste mobilisatiejaren, gevolgen eener te snelle doorstroming, wier invloed gelijk te stellen is met die eener zeer korte eerste-oefening, moeten ons ten deze tot groote voorzichtigheid aanmanen. Men moet voorts wel bedenken, hoe het niet voldoende is, dat de soldaat kent en weet, wat van hem gevraagd kan worden, dat de troep in zijn geheel in alle verrichtingen van den velddienst volkomen bedreven is. Het *kan* noodig zijn, dat de troep, juist voor het aan-

kweeken van een onderlingen band en gevoel van saamenhoorigheid, langer dient dan voor het bijbrengen van de noodige kunde en kennis noodig is. Zij, die, ook voor Nederland, een eerste-oefeningstijd van enkele maanden aanbevelen, zien dit m. i. over het hoofd. Het is duidelijk, dat, wanneer men 250 man bijeenbrengt, die allen individueel behoorlijk geoefend zijn, doch die zich niet, behalve door de krijgstucht *bijeengehouden*, ook door den band der saamenhoorigheid, van eerbied en vertrouwen, van wederzijdsche bekendheid en gehechtheid aan elkaar *gebonden* gevoelen, men in die 250 man nog geen *onderdeel* bezit, waarmede men iedere taak volvoeren kan, dat pal staat *ook onder de allermoeilijkste omstandigheden*. Officieren, kader en manschappen moeten elkaar hebben leeren kennen en waardeeren, zij moeten tezamen wat hebben beleefd, de minderen moeten eerst de meerderen om hun wijze van voorgaan en omgaan hebben leeren achten, zij moeten aan die meerderen wat te danken hebben inzake leiding en onderricht, zal die noodzakelijke saamenhang ontstaan.

Bij een beoordeeling van het Zwitsersche stelsel moet men ook het verschil in volksaard en omstandigheden wèl in 't oog houden. De Zwitser vindt in zijn bergachtige terreinen veel meer steun dan wij in onze voor de verdediging zoo moeilijke buitenprovinciën, waar in het eerste stadium van den oorlog het zoo bijzonder moeilijke vraagstuk van de dekking onzer grenzen aan de orde komt. Daarbij is de Hollander geen Zwitser; hij mist het initiatief, het elan, de opgewektheid, het doorzicht en de besluitvaardigheid van den bergbewoner, ten deele ook diens aangeboren zin voor tucht. En eindelijk staat daar de schietsport en daardoor de schietvaardigheid — een der grondzuilen voor een krachtig, eenvoudig verdedigend stelsel — op aanzienlijk hoogerem trap dan in Nederland.

Om al de aangevoerde redenen komen de volgende eerste-oefeningstijden mij voorloopig voor Nederland bepaald noodig voor: alle troepen te voet en wielrijderafdeelingen 8 maanden; vóórgeoefenden (lichamelijke geschiktheid en militaire bekwaamheid, deze laatste voornamelijk in het schieten)

6 maanden; bereden Wapens 12 maanden. Voor de depôt-troepen, bij wie slechts een fond van militaire geoefendheid behoeft gelegd te worden, waarop bij mobilisatie onmiddellijk kan worden voortgebouwd, kan men volstaan met 4 maanden. Toonen proefnemingen aan, dat met mindere bedragen toch een goede geoefendheid, behoorlijke samenhang en een goede tucht te verkrijgen zijn, dan zou ik tot zulk een verkorting willen overgaan.

De eerste oefeningstijd der volledig te oefenen manschappen worde met 2 maanden verminderd voor hen, die aan bepaalde eischen van lichamelijke geschiktheid en militaire bekwaamheid voldoen. Dit is ongeveer conform den bestaanden toestand, met dien verstande echter, dat men te kwader ure. n.l. bij de herziening van de militiewet in 1912 en de omzetting van de viermaanders in voorgeoefende zesmaanders, de eischen van „lichamelijke geschiktheid en militaire bekwaamheid” — een gelukkig gekozen samenvoeging — teruggebracht heeft tot die van lichamelijke geschiktheid alleen. Onder laatstbedoelde eischen komt geen enkele zuiver militaire voor. Zelfs hij, die, op welke wijze dan ook, zich buiten het leger *alle* bekwaamheden van den volledig geoefenden achtmaander eigen gemaakt zou hebben, kan krachtens dit feit thans op geen dag verkorting van eerste-oefening aanspraak doen gelden. Men heeft elken prikkel tot voorbereiding buiten de kazerne voor den militairen dienstplicht o. i. ten onrechte volkomen verworpen. Het is in zekeren zin negativisme, om bij de volksopvoeding buiten de kazerne al wat naar wapenhandel zweemt, stelselmatig te weren, terwijl toch de kracht des volks moet culmineeren in zijn weerkracht. Voorts heeft men zich blind gehouden voor de groote nevenvoordeelen, ook van moreelen aard, welke het voorbereidend *militair* onderricht schonk, n.l. den militairen onderwijzer en het geweer binnen te leiden in burgerkringen en aldus den band tusscher leger en volk nauwer aan te halen.¹⁾

Waar een groot deel der elementair-militaire bekwaam-

¹⁾ Zie hieromtrent reeds het hoofdstuk „Opvoeding der jeugd” van het Verslag der Staatscommissie van 1888.

heid, zooals de behandeling van het geweer, het marcheeren, tirailleeren, enz. sneller en beter tijdens het kazerneverblijf worden geleerd, zoodat de in dit opzicht aan het militair voor- onderricht bestede kosten en moeiten niet worden goedgemaakt door de te verkrijgen directe uitkomsten, is, wat het schieten betreft, ongetwijfeld het omgekeerde het geval. Het schiet- onderricht, dat in het leger compagniesgewijze plaats vindt, leidt tot zeer groot tijdverlies, aangezien ieder man tijdens de schietoefening, waarmede $\frac{1}{2}$ à 1 oefeningsdag heengaat, hoogstens 10 patronen verschiet. Daarom: hoe minder er *in* het leger behoeft geschoten te worden, omdat er *buiten* het leger geschoten wordt, hoe beter.

Indien het schieten onder ons volk populair en algemeen kon worden, en Nederland een wespennest van scherp- schutters, zou ons land onoverwinnelijk worden, onaf- hankelijk van het stelsel van legervorming. Vooral voor den Nederlandschen soldaat, die veel van uit permanente stellingen, van achter polderkaden en dergelijke op een aanrukkenden vijand zal moeten vuren, kan aan goed schieten nooit te veel waarde toegekend worden.

Om tot het beoogde doel te geraken moet het schieten aantrekkelijk gemaakt worden voor de Nederlandsche jongelingschap en zullen in den lande veel meer schietbanen beschikbaar moeten komen dan er thans bestaan. Het laatste zal vanzelf plaats vinden, indien van het volk een drang uitgaat tot schieten. Onzen volksaard in aanmerking genomen, zal dit laatste, vooral na den oorlog, nimmer plaats vinden, tenzij door deelname aan het schietonderricht een premie kan verdiend worden. Dit kan geschieden:

1^o. door den eisch van zekere schietvaardigheid op te nemen onder die, waaraan voldaan moet worden om tot de zesmaanders toegelaten te worden;

2^o. door de herhalingsoefeningen in het actieve leger telkens te bekorten met ééne week en de derde landweer- herhalingsoefening te schenken aan iederen dienstplichtige, die telken jare op een officiële schietbaan b.v. 30 patronen (hoogstens 10 op één dag) verschiet en daarbij aan zekere vast te stellen minimumeischen voldoet.

Mocht op deze wijze een prikkel tot schieten worden gelegd, dan kan het schieten in Nederland populair en algemeen worden; hier zal van de gemeentebesturen of de weldenkenden, ginds van de belanghebbenden en hun verwanten een drang uitgaan tot de oprichting van schietbanen, zooals na 1901 in tal van kleinere gemeenten gymnastieklokalen, exercitieloodsen en sportvelden ontstaan zijn.

De overige eischen, aan de zes-maanders te stellen, zou ik niet verlaagd wenschen te zien. Ons volk moet den korten eerste-oefeningstijd verdienen; die moet het niet in den schoot geworpen worden. Het instituut der zesmaanders blijft op die wijze dienstbaar om, krachtens een prikkelstelsel, ons volk de nog zoo broodnoodige lichamelijke ontwikkeling bij te brengen. Van jaar tot jaar zal het aantal zesmaanders, per regiment bij bepaalde compagnieën in te deelen, toenemen. Ten slotte zullen alle fronttroepen (zesmaanders) slechts van April tot October geoefend worden. Daarbij sluiten de depottroepen dan aan van Oct. tot en met Jan. Febr. komt dan beschikbaar voor allerlei cursussen voor officieren en het kader, Mrt. voor voorbereiding en verlof.

Blijvend gedeelte. Zoodra de eerste oefeningstijd één jaar of minder bedraagt, is het bezit van een blijvend gedeelte onvermijdelijk om de in een militair huishouden te verrichten corveeën en employementen te verrichten, behulpzaam te zijn bij het onderrichten der jongste, in opleiding zijnde lichte, c. q. te helpen bij verzorging en onderhoud van paarden, tuigen en materieel. Dit blijvend gedeelte is een noodzakelijk kwaad, waarin uit een militair oogpunt niets zit, eer het tegendeel. Het moet daarom in duur en omvang tot een strikt minimum beperkt blijven. Er zijn veel meer termen om hierop te bezuinigen dan op oefentijd. Voor zoover het werk met den militairen dienst als zoodanig niets te maken heeft, kan het verricht worden door burgercorveeërs.

Voor zoover die diensten ook te velde in voorste linie, in kantonnementen, bivaks e. d. verricht moeten worden, verdient het alle aanbeveling daarvoor ook in de garnizoenen

militairen aan te wijzen, omdat die diensten dan een deel uitmaken van den militairen dienst als zoodanig. Bij de bereden Wapens ware het blijvend gedeelte te beperken tot $\frac{1}{2}$ lichter, alleen gedurende het winterhalfjaar; des zomers de herhalingslichtingen in ploegen van gelijke sterkte bij elkaar aansluitend onder de wapenen te doen komen. Bij de troepen te voet kan men de employementen doen verrichten door eenigszins minderwaardig personeel, dat zich daarvoor vrijwillig opgeeft, de z.g. administratietroepen, die na een zeer korte eerste-oefening over de troepeneenheden worden verdeeld, door eenigszins minderwaardig personeel van de lichter der troepeneenheden zelf, dat men dan verder niet opleidt, of wel uit personeel eener vorige oefeningploeg, dat daartoe gedwongen nablijft. Het verdient dan aanbeveling om deze personen — te nemen uit hen, die het minst gevorderd zijn, het slechtst schieten, het meest bij marschen uitvallen of voor wie uit een tuchttoegpunt een langer kazerneverblijf gewenscht is — te doen aanwijzen door de compagnies-commandanten. Geen hogere autoriteiten dan de bataljonscommandanten en daarmede gelijkgestelden moeten hier corrigeerend kunnen optreden. Natuurlijk dienen, tot nablijven, zij de voorkeur te hebben, die zich daartoe vrijwillig aanmelden.

De employementen werken als een splijtzwam in elk onderdeel en bederven den goeden geest. Werken met weinig personeel is in alle opzichten aan te bevelen, echt-militair in den goeden zin van het woord; het verhoogt de energie van ieder der aanwezigen en vormt een oefenschool voor de werkelijkheid. Daarom moet het de trots uitmaken van een ieder, die een goed troepenonderdeel opleiden en aanvoeren wil, dat een zoo hoog mogelijk procent der verplagingsterkte tot de uitruksterkte behoort. Zóó kweekt men in zijn onderdeel een gevoel aan van samen te staan voor wat het zwaarste is.

Behalve voor kazernedienst e. d. werd een blijvend gedeelte veelal noodig geoordeeld om te allen tijde in de kazernes over geoefende manschappen te kunnen beschikken. Daar men het blijvend gedeelte in dit opzicht zoo gaarne

overbodig maken wilde, heeft men het z.g. tweeploegenstelsel uitgedacht, waarbij $\frac{2}{3}$ der dienstplichtigen van de infanterie bij de voorjaarsbataljons opkomen, $\frac{1}{3}$ bij de najaarsbataljons. De oefeningstijden ($8\frac{1}{2}$ maand) dezer ploegen grijpen over elkaar heen, zoodat er zonder blijvend gedeelte altijd bruikbare manschappen in de kazernes zijn (minstens $2\frac{1}{2}$ maand dienst).

Zooals hierna blijken zal, wensch ook ik in zekeren zin een tweeploegenstelsel; de volledig te oefenen manschappen (8 maanders) en de kort te oefenen- of depôtmanschappen (4-maanders) zullen met bij elkaar aansluitende dienstitijden door *dezelfde* vredeseenheden van het leger gaan. Afgezien van bereden Wapens, marechaussee, marine enz., heeft men dan ook bij de troepen te voet steeds manschappen, doch niet altijd: geoefenden onder de hand. Ik acht dit geen bezwaar. Nog gezwogen van den vrijwilligen landstorm en de *bewapende* burgerwachten kan men, moet hier of daar de orde gehandhaafd worden, in andere streken des lands bij een of meer korpsen eenige lichtingen onder de wapenen roepen, doch alleen bij wijze van vrijwillige opkomst. Zoo behoudt men het vredesverband, in het leger gelegd, en onttrekt men dit niet aan een zijner voornaamste bestemmingen: de handhaving der openbare orde.

De *herhalingsoefeningen* spelen in een legerstelsel met korten eerste-oefeningstijd een voorname rol. Hier vooral is de eisch rechtmatig, dat de dienstplichtige op gezette tijden weer onder de wapenen komt om het geleerde te onderhouden. Bovendien vormen de herhalingsoefeningen, mits eenige lichtingen tegelijk onder de wapenen komen, een kleine mobilisatieproef, en stellen zij in staat om gedurende een korten tijd van het jaar te oefenen met eenheden, die de oorlogssterkte nabij komt. Ten slotte vormen zij, doelmatig geleid en in oordeelkundig gekozen terreinen gehouden, voor de bevolking een opwekkende en heilsame zomersport voor allen op 's Rijks kosten, waarbij men veel frissche lucht hapt, flink moede gemaakt en krachtig gevoed wordt, dit alles onder het sterkende besef, dat men zijn plicht tegenover de gemeenschap, d. i. het Vaderland vervult. Niet minder

dan de eerste-oefeningstijd kunnen ook de geregeld gehouden herhalingsoefeningen de intellectueelen, de bewoners der groote steden en de fabrieksarbeiders naar buiten in het vrije veld brengen, daarbij zorgende voor afwisseling, frissche lucht, goede voeding en gezonde ontspanning en vermoeienis. De S. D. A. P. moest deze oefeningen, goed geleid, *cischen*, inplaats van er voortdurend tegen te strijden en er op af te dingen.

Gelet op hare groote beteekenis in militair en sociaal opzicht komt het noodig voor, den man gedurende de jaren, waarin hij tot het eigenlijke strijdende leger behoort, d. i. tot aan den overgang naar den landstorm, om het andere jaar voor herhalingsoefeningen op te roepen. Neemt men nu voor het geheele actieve leger het z.g. verdubbelingsstelsel als basis der organisatie aan, dan kan men de vredes- of oefeningseenheden van het actieve leger jaarlijks eenigen tijd op oorlogsterkte oefenen, dan wel alle oorlogseenheden (verdubbeling) op 50 pCt. harer sterkte, dan wel om het andere jaar een volledige mobilisatie houden. Door de landweer-herhalingsoefeningen om het andere jaar te houden, kan dit laatste ook hier geschieden en oefent men met eenheden op oorlogsterkte.

Natuurlijk zullen de kazernes te klein blijken om deze groote troepen-eenheden te huisvesten. Daarom moeten de betrokken legerafdeelingen opvolgend naar groote oefeningskampen in verschillende deelen van het land overgebracht worden voor den duur dier oefeningen (Harskamp, Millingen, Rijen, enz.). De bezettingstroepen (leger en landweer) zal men als regel in de eigen Groep der betrokken verdedigingsstelling moeten oefenen.

Daar de man hoogstens één jaar voor eerste oefening dient, vallen er drie herhalingsoefeningen tijdens den dienst in het actieve leger; gedurende den landweerdiensttijd van 8 jaren kan met drie herhalingsoefeningen genoeg genomen worden, omdat de man in zijn 14^e of 15^e dienstjaar op het punt staat van over te gaan naar den landstorm. Voor de legerherhalingsoefeningen ware een duur van 13 dagen te bepalen, steeds van Maandag t/m. Zaterdag, waarvan de eerste week voor

trapsgewijze opklimmende detailoefeningen, de tweede week voor oefeningen in hooger verband. Bij de depöttroepen en de landweer kan volstaan worden met herhalingsoefeningen van 6 dagen (Maandag t/m. Zaterdag), mits zeer intensief geoefend wordt. Voor de verkortingen, hierin door een schietdiploma te verkrijgen, zie men blz. 265. Een dringende eisch is het, dat daar een vredeskern ontbreekt, d. i. bij de landweer, officieren en kader 3 werkdagen vooruit komen voor voorbereiding, onderlinge instructie, bespreking van dienstvoorschriften en van het oefenprogramma, e. d. De troep wordt dan door een vaste kern ontvangen, hij komt in een tevoren geordend huishouden. Dit beginsel is ten deele ook in de bestaande landweewet neergelegd.

Voor de landstormlichtingen (35 tot 45-jarigen) komen mij enkele ééndaagsche herhalingsoefeningen in het eigen district voldoende voor.

De vraag is thans, hoe, met inachtneming van vorenstaande grondslagen, de vredesorganisatie ingericht zal zijn en hoe zich daaruit het oorlogsleger ontplooit (mobilisatie). Twee voorname beginselen moeten hierbij in het oog gehouden worden:

1°. dat, mede om praktisch te blijven, zooveel mogelijk voortgebouwd moet worden op het bestaande, partij getrokken van het zeer groot aantal goede instructeurs, mannen van toewijding en liefde voor hun vak, die ons leger nog in zijn officiers- en zijn onderofficierskader bezit.

2°. dat de oorlogsorganisatie zich op eenvoudige, logische wijze uit de vredesformatie moet ontplooiën, waardoor de mobilisatie zoo eenvoudig en snel mogelijk verloopt, officieren, kader en manschappen, die in vreedestijd door ééne oefenings-eenheid gingen, tezamen ook in ééne tactische of oorlogse-eenheid blijven, zoodat de band tusschen hoog en laag, ook de samenhang in het onderdeel, zoo groot mogelijk zijn, en een ieder in een hem volkomen bekende omgeving terugkeert.

De eerste eisch werd ons ingegeven door wat het lid der Tweede Kamer MARCHANT bij de behandeling der oorlogsbegroeting heeft voorgesteld, nl. ten aanzien van het nog

bestaande, d. i. o. m. van het beroepskader, tabula rasa te maken ¹⁾. Zeer goed en overtuigend is door den Heer DE MURALT aangetoond, dat dit nagenoeg onmogelijk zou zijn, en bovendien ongeraden, omdat men een groot aantal goede instructeurs zonder eenige reden overboord werpen zou. Wij hebben nog altijd een *goed kaderleger* noodig, en geenszins een zuiver militieleger naar Zwitsersch model. Toen reeds vóór 1870 voorstanders van dit laatste hier te lande daarvoor hun stem deden hooren, zeide STIELTJES zeer treffend, hoe hun streven gelijk was aan dat van hen, „die het onderwijs wilden verbeteren door de onderwijzers af te schaffen”. In gelijken geest handelde m. i. de reserve-kolonel van den Generalen Staf J. C. VAN DEN BELT, die in een aantal *Avondpost*-artikelen een geheel nieuw legerstelsel ontwikkelde, waarbij de beroepsofficieren, kazernes, militaire hospitalen e. d. allen zouden worden afgeschaft. Zijn denkbeelden vormen m. i. een toekomstbeeld, doch staan niet op den bodem eener naaste werkelijkheid.

Het beginsel sub 2^o. behoeft na zijn omschrijving tenauwer-nood toelichting. De aanbevolen methode is beter dan het Zwitsersche leger in dit opzicht ingericht is. Hier vindt de zeer korte eerste-oefening van 60 à 90 dagen in z.g. recruten-scholen plaats; na afloop daarvan worden de manschappen, naarmate van hun woonplaatsen, ingedeeld bij bepaalde afdeelingen van het oorlogsleger, welke tot de recruten-scholen slechts in verwijderd verband staan.

Of nu het oorlogsleger zich uit het vredesleger ontplooit door de vertweevoudiging (het z.g. verdubbelingstelsel, in 1913 bij onze Bereden Artillerie ingevoerd en in 1914 met veel succes toegepast), door verdrievoudiging (in 1913 in België aangenomen) of door verviervoudiging (Bulgarije tijdens den eersten Balkanoorlog; de vredescompagnie vormt een oorlogsbataljon) doet betrouwbare weinig ter zake, mits het te aanvaarden stelsel — mede door de vorming van een talrijk en deugdelijk verlofskader bij de vredeseenheden — in vreedestijd methodisch opgezet en bij mobilisatie stelselmatig

¹⁾ Handelingen Tweede Kamer. 1918/9, 1526/7.

doorgevoerd wordt. Natuurlijk wordt de encadreering wat minder hecht, naarmate het vredesleger zich wijder ontplooit.

Het hiervóór ontwikkelde legerstelsel, waarbij door de invoering van een groot aantal lichten, achter ieder legerbataljon nog zulk een eenheid in de landweer en in den landstorm ontstaat, beantwoordt aan den hiervoor sub 2^o. gestelden eisch. Onze onder de wapenen zijnde krijgsmacht verdrievoudigt zich bij mobilisatie op hoogst regelmatige wijze.

Ik ben echter de vaste overtuiging toegedaan, dat het oogenblik daar is om in deze richting nog een schrede verder te gaan, d. w. z. voor alle bataljons en afdeelingen van het actieve leger methodisch het verdubbelingsstelsel in te voeren. Dit zou dus reeds op een verzesvoudiging van onze vredeskern neerkomen.

Het verdubbelingsstelsel beoogt om uit ééne vredes- of oefeningseenheid (compagnie of batterij) bij mobilisatie twee soortgelijke eenheden op oorlogssterkte te vormen. Het stelsel is derhalve zuinig, daar in vredestijd slechts de helft van het aantal legereenheden met haar personeel, accessoires en bureau's bestaat, terwijl het tevens 't voordeel schenkt, dat de vredeseenheden de dubbele sterkte verkrijgen, derhalve niet zóózeer van de oorlogssterkte afwijken, als dit in het tot nu toe gehuldigde stelsel eener z.g. parate organisatie het geval is. Dat beperkt aantal eenheden kan behoorlijk van officieren, instructeurs en allerlei hulpmiddelen voor de opleiding van den troep voorzien worden.

Toen in 1912 de organisatie van ons inmiddels tot 72 bataljons infanterie toegenomen actief- of veldleger aan de orde kwam, hebben velen het verdubbelingsstelsel ook voor dat Wapen aanbevolen. Minister COLIJN wist echter zijn standpunt te handhaven, waarbij het vredesleger reeds geheel de organisatie van het oorlogsleger bezit: 4 Divisiën à 2 brigades van 2 regimenten à 3 bataljons van 4 compagnieën. Men krijgt hierbij wel een parate organisatie, doch nimmer voor oorlogstijd zulk een paraat leger, daar in vredestijd veel te veel goede krachten en veel te veel geld verloren gaan aan commandanten en adjudanten, schrijvers en fouriers,

administratie, bureau's, enz. enz. Bij de vele chefs en het weinige werk zit men elkaar in den weg; door de kleine vredeseenheden gaan de chefs in peutenen onder en bijna niemand leert zich behoorlijk voor zijn oorlogstaak bekwamen.

Toen Minister COLIJN zijn organisatie (het bestaande stelsel) in 1912/3 met klem verdedigde, pleitten 2 argumenten krachtig *contra* het verdubbelingsstelsel:

1^o. schonk dat stelsel een parate organisatie, daar oorlogs- en vredesorganisatie van het actieve leger volkomen aan elkander gelijk waren. Dit verzekerde de snelst mogelijke mobilisatie; op groote oorlogsgereedheid moest reeds toen in verband met het onweer, dat al dreigend boven Europa hing, zeer de nadruk gelegd worden.

2^o. ontbraken de noodige ervaren reserve-aanvoerders, vooral in de officiersrangen, om ons in staat te stellen de vredeskern van het actieve leger reeds tot de helft terug te brengen zonder een goede oorlogsencadreering in de waagschaal te stellen. Men rekende nog een tijdperk van 20 jaar noodig te hebben om den achterstand in te halen.

Thans pleiten, mede als gevolg van het afgelopen mobilisatietijdperk, vijf argumenten krachtig pro het verdubbelingsstelsel:

1^o. Nu wij vermoedelijk voorloopig een vredesperiode vóór ons hebben, mogen de belangen van opleiding en oefening meer op den voorgrond gesteld worden; deze zijn veel beter verzekerd bij het verdubbelingsstelsel. Hierbij worden de belangen eener zeer snelle mobilisatie, voor Nederland een levensvoorwaarde, alleszins in het oog gehouden. Een methodisch opgezet en doorgevoerd verdubbelingsstelsel schenkt een even snelle mobilisatie als de bestaande organisatie; het is derhalve even paraat.

2^o. Zijn wij gedurende de mobilisatiejaren, wat de vorming van verlofs-officieren betreft, onder den drang der omstandigheden met reuzenschreden vooruitgegaan. Op 1 Januari 1918 telden de infanterie en de artillerie van het actieve leger (de landweer derhalve geheel buiten beschouwing gelaten) tezamen 20 verlofs-kapiteins en 741 verlofs-luitenants; op 1 Januari 1919 echter onderscheidenlijk 111 kapiteins en 1918/19. IV. 9

3103 luitenants der reserve. Neemt men nu veiligheidshalve aan, wat zeker beneden de waarheid is, dat 50 pCt. hunner volwaardige aanvoeders voor oorlogstijd zijn, dan beteekent dit niettemin een winst van 1250 aanvoeders in de officiers-rangen. Hiertegenover mogen wij thans veilig 144 kapiteins der infanterie en 26 der vesting-artillerie met hun sergeant-majors, fouriers, bureau's, rustkamers, notaboekjes en geheele administratieve paperassenpartij opruimen zonder de encadreering der bis-eenheden in de waagschaal te stellen. Dat nog niet het vereischte aantal reserve-kapiteins verkregen is, zoodat verschillende compagnieën bij mobilisatie *voorloopig* nog door luitenants aangevoerd zouden moeten worden, mag geen reden zijn om de invoering van een in alle opzichten eenvoudig, economisch en doelmatig stelsel van legervorming nog langer op te schorten en te blijven zitten met een overladen vredesencadreering.

3^o. Is het oogenblik om tot invoering van het verdubbelingsstelsel in de lagere eenheden over te gaan thans eenig gunstig, daar het met pensioen, op non-activiteit en met eervol ontslag gaan van jongere, valide officieren gedurende de jaren 1914/8 nagenoeg stop gestaan heeft. Dit zal een zeer verhoogden uittocht in de eerstvolgende jaren tengevolge hebben. Velen ook zullen na de mobilisatie vinden, dat het wel geweest is. Men zegt, dat een zeer groot aantal verzoeken om ontslag e. d. thans bij het Departement berust. *Een dergelijk gunstig oogenblik keert niet spoedig terug.* Mocht het aantal subalterne officieren dan nog niet te groot blijken, dan kunnen de andere Departementen helpend inspringen: belastingen, posterijen, burgemeesters in kleinere plaatsen, detachee men zoo ruim mogelijk naar Oost-Indië, waar een vacuüm dreigt te ontstaan en wekke men een ieder, die alleen om het salaris blijft hangen, op, om zoo mogelijk het leger te verlaten. Blijkt er daarna nog een overcompleet, dan moeten die officieren, als overcompleet in hun rang (punt 3 der wet), op non-activiteit gesteld worden.

4^o. Heeft onze geheele bereden-artillerie, bij welke het verdubbelingsstelsel als het ware ongemerkt en zonder het woord te noemen, in 1913 zonder eenig protest ingevoerd

was, in 1914 met het beste gevolg volgens dat stelsel gemobiliseerd. Door de vele reorganisatiën der laatste jaren, het veel te laat ter hand nemen van de vorming van een groot aantal goede reserve-officieren en reserve-onderofficieren, ook doordien men zich nog niet overal het nieuwe stelsel volkomen bewust en dit nog niet ingeleefd was, trof de mobilisatie de bereden-artillerie op een bijzonder ongelegen oogenblik. Ondanks deze remmende factoren deden zich nergens onoverkomenlijke bezwaren voor; binnen 2×24 uur waren uit onze 26 veldbatterijen van beperkte sterkte (z.g. gevechtsbatterijen à 7 voertuigen) 2×26 veldbatterijen van zeer veel hogere sterkte (gevechtsbatterijen + gevechtstrein + bagagetrein; totaal 13 à 14 voertuigen) gevormd. Het aantal paarden van elke vredes(dubbel)batterij was verviervoudigd.

Waar zulk een uitkomst bereikt werd bij het meest samengestelde Wapen, mag men zeggen, dat het verdubbingsstelsel voor ons leger de proef in 1914 *glansrijk* doorstaan heeft. Op grond van de ervaringen van 1914 en van zijn vele voordeelen durf ik dat stelsel *met vol vertrouwen en met klem* voor onze geheele actieve krijgsmacht aanbevelen, derhalve ook voor de infanterie, de cavalerie (wegens gebrek aan rijpaarden te verdubbelen met eskadrons wielrijders), de vesting-artillerie, de genie, enz. Eisch is slechts, dat in vredestijd bij de eenheden alles methodisch wordt opgezet en stelselmatig doorgevoerd voor de verdubbeling: de vredeseenheid moet in hare lichten zooveel personeel tellen, dat daaruit 2 oorlogseenheden kunnen samengesteld worden; hetzelfde geldt ten aanzien van het kader in de verschillende rangen, waartoe in vredestijd van de kadervorming zeer veel werk moet gemaakt worden, ook in het onderdeel zelf; voor de bis-eenheid moet een commandant op het stamboek der vredeseenheid voorkomen, hetzij de oudste luitenant, of, nog beter, een reserve-kapitein, uit het eigen onderdeel voortgekomen en die daarbij zijn verschillende herhalingsoefeningen doorloopen heeft; ook de voertuigen, het verdere materieel, de munitie enz. voor twee onderdeelen moeten ter plaatse opgelegd zijn.

Op de hier geschetste wijze ontstond uit de vredes-afdeeling der B. A. van twee zwakke batterijen de oorlogs-afdeeling à 4 sterke batterijen. Op gelijke wijze kan uit een vredes-bataljon infanterie à 2 vredescompagnieën een oorlogsbataljon à 4 oorlogscompagnieën ontstaan. Men kan in deze richting mettertijd verder gaan en ook eischen, dat uit elk bataljon à 4 compagnieën (afdeeling à 4 batterijen) er bij mobilisatie 2 soortgelijke eenheden voortkomen. Dan is het bovendien slechts noodig, dat ook de bataljons- en afdeelingsstaven zich bij mobilisatie verdubbelen (reserve-hoofdofficieren).

5°. *Onmiddellijke* invoering van het verdubbelingsstelsel zou ons leger behoeden voor een inzinking bij het hogere beroepspersoneel, welke na de demobilisatie anders onvermijdelijk is.

Als jong majoor der vesting-artillerie in een Groep der N. H. W. ingedeeld, had ik een 30-tal kapiteins en luitenants onder mijne bevelen en ongeveer 80 vuurmonden van allerlei kaliber, over een front van bijna 13 K.M. verdeeld opgesteld. Keer ik later als oud-overste bij de bereden-artillerie terug, dan wacht mij daar een vredesafdeeling van 6 à 8 officieren en 6 veldvuurmonden. Te velde commandeerde ik als afdeulingscommandant over 450 paarden; daar kregen wij 2 à 3 maal per jaar recruten; in het vredesgarnizoen zal de Afd. C., wellicht een oude overste met bijna 35 officiersdienstjaren, een Afdeeling van even 100 paarden onder zich hebben, juist zooveel als bij den aanvang der mobilisatie ook de jongste batterijcommandant, iemand met 5 officiersdienstjaren! Voegt men nu mettertijd (ter beschikking komen van een voldoende aantal ervaren reserve-hoofdofficieren) de afdeelingen V. A. twee aan twee onder één commandant in één garnizoen bijeen, dan heeft iedere Afd. C. een dubbele hoeveelheid personeel, materieel en paarden onder zich, en kan hij 's zomers geregeld oefenen met 4 gevechtsbatterijen, kern der oorlogsafdeeling. In gelijken geest in de toekomst het oorlogsregiment infanterie van 4 bataljons à 2 compagnieën te doen bestaan uit 2 bataljons à 4 compagnieën, die zich bij mobilisatie verdubbelen.

Wordt dit stelsel aldus op den duur steeds hooger opge-

voerd, dan zal de eindtoestand zijn een vredesleger van 3 hecht geëncadreerde, goed van allerlei hulpmiddelen voorziene Divisiën met groote vredessterkte, waaruit zich bij mobilisatie door verdubbeling het oorlogsleger van 6 Divisiën ontplooit.

Een belangrijke zaak bij invoering van het verdubbelingsstelsel vormt het aantal beroepsluitenants per oefeningseenheid. Eertijds bedroeg dit 3 per compagnie. Bij de aanzienlijke uitbreiding der vredesorganisatie onder Minister COLIJN heeft men daarvan één gemaakt, mede in verband met de groote uitbreiding van het aantal kapiteins; er was toch geen grooter aantal luitenants voorhanden. Doch één beroepsluitenant per oefeningseenheid was beslist te weinig, temeer, daar vele luitenants door een legio aantal detacheringen en cursussen, ook door allerlei nevendiensten aan den eigenlijken troependienst onttrokken worden en de organieke sterkte blijkens de ervaring nooit bereikt wordt. Elke oefeningseenheid moest zeker over 2 beroepsluitenants beschikken, waaronder één oudere om den C. Ct. te kunnen vervangen en zijn jongeren collega in de details van den dienst te kunnen voorgaan en leiden.

Nu maakt invoering van het verdubbelingsstelsel, dat er, zonder eenige uitbreiding van het aantal beroepsluitenants, vanzelf twee per vredescompagnie komen. Doch er is meer. Sedert 1912/3, toen de strijd om het verdubbelingsstelsel gestreden werd, zijn de omstandigheden, door het ter beschikking komen van een zeer groot aantal verlofsluitenants, ook in dit opzicht zeer belangrijk in ons voordeel veranderd. De infanterie telt er thans bij actieve leger en landweer $2386 + 771 = 3157$. Neemt men nu aan, dat die verlofsluitenants jaarlijks gemiddeld 2 weken *bij hun eigen (stam)-onderdeel* onder de wapenen moeten komen teneinde hun geschiktheid te behouden — iets, wat zeer matig berekend is ¹⁾ — en dat de opkomst dier officieren

¹⁾ Volgens de wet van 1905 op het reserve-personeel der landmacht bestaat de verplichting om gemiddeld per jaar *ten hoogste* drie weken onder de wapenen te komen.

regelmatig over het geheele jaar verdeeld wordt, wat mogelijk is, omdat daar gedurende het *geheele* jaar volop werk zal zijn, dan beduidt dit per oefeningseenheid van het actieve leger (vredescompagnie) een winst van $3157 \times \frac{2}{32} : 72$ (bataljons) $\times 2$ (compagnieën) $= \frac{122}{144}$ of reeds thans bijna één luitenant. Bij oordeelkundige regeling kan dit over eenige jaren zeker ruim 1 zijn. Men kan dus *trapsgewijze* het aantal beroepsluitenants per oefeningseenheid doen dalen van 2 op één.

Indeeling van de dienstplichtigen.

Daar 8 maanden eerste oefeningstijd als eisch gesteld werd voor de troepen te voet (vóórgeoeffenden: 6 maanden) en 4 maanden voor de depôts, daar de moderne, langdurige loopgravenstrijd, die door de verveling moorddadig op het moreel en het fysiek werkt, en door de intensiteit van het moderne vuur andermaal moorddadig werken kan, aflossing van elke eenheid door een dubbelganger vereischen kan, ligt de gedachte voor de hand om de eene helft der lichte op te leiden tot veldsoldaat (8-maanders), de andere helft voor de depôts (4-maanders), en beide categoriën door dezelfde vredeseenheden te doen gaan. Op die wijze komt men, wordt de geheele krijgsmacht opgesteld, tot een methodische vertwaalfvoudiging van de vredeskern. De fronttroepen zouden dan van Februari t/m. September geoeffend moeten worden (vóórgeoeffenden: April t/m. September), de depôtmanschappen in het minst gunstige jaargetijde, d. w. z. October t/m. Januari, waarvan de doorgaans nog schoone Octobermaand bijzonder gunstig is om door veel sport en oefeningen buiten een eerste grondslag te leggen. Men krijgt dan bij de troepen te voet per jaar twee ploegen te verwerken, wat te velde ook eenige jaren achtereen plaats gevonden heeft onder ongunstige omstandigheden en bij gebrekkige encadreering. Het zoo samengestelde Wapen der bereden-artillerie ontving zelfs in 1916 driemaal recruten te velde; daarbij vroeg nog de oefening van de eigenlijke batterijen de hoofdaandacht van hare commandanten. In de vredesgarnizoenen werken de bereden Wapens het geheele jaar door, en er is geen enkele

reden, waarom dit bij de troepen te voet niet mogelijk zijn zou. De geheele lichting 1919 zou 48.600 man bedragen hebben. Door den aanwas der bevolking en bij de door mij voorgestane wat slappere keuring zal dit weldra nog meer zijn. Aangezien ik de bediening van alle kustforten en kustbatterijen, alle versperringen en alle bewakingsdiensten op de rivieren, plassen en onderwaterzettingen aan de marine opgedragen zou willen zien, moet de jaarlijksche lichting hier bedragen (toestand lichting 1914): 500 (zeemilitie) + 514 (4e R. Vg. A.) + 275 (P. Art.) + 140 (Torpedisten) = 1430 man; stel rond 1600 man. De cavalerie, te verdubbelen met wielrijder-eskadrons, 50 per eskadron of 600 man. De bereden artillerie heeft door oprichting der IVe afdeelingen $\frac{1}{3}$ meer noodig dan in 1914, derhalve 1700 man. Van het contingent gaat dus af: 1600 + 600 + 1700 = 3900 man. Voor de troepen te voet blijven dan over: 48.600 - 3900 = 44.700 man. Daarvan de eene helft (zomerploeg 8-maanders) voor de fronttroepen bestemmende, de andere helft (winterploeg 4-maanders) voor de depôtstroepen, bedraagt die helft niettemin ruim 22.300 man, of bijna de grootte van het geheele voormalige contingent. Hieruit volgt, dat met 7 lichtingen de organisatie van het bestaande actieve leger aan infanterie (72 bataljons) ruimschoots te verkrijgen is. Zelfs bestaat de gelegenheid om ook de marine een winterploeg van 4-maanders (depôt) te geven. Elke ploeg voor de troepen te voet daalt dan met $1600 : 2 = 800$ man.

Van dit dubbele contingent moeten zij bij de volledig te oefenen manschappen (fronttroepen) ingedeeld worden, die meer onderwijs genieten dan de lagere school, zulks ter wille van de kadervorming; voorts in het algemeen zij, die thans bij de militie ingelijfd worden. Voor de depôtstroepen bestemmen men, in verband met den korteren oefentijd en de minder vermoeiende diensten, hen, die thans vrijstelling erlangen wegens broederdienst of als kostwinner, bovendien het fysiek betere deel van hen, die thans afgekeurd worden, ook alle halfbruikbaren en de analphabeten. Mogen er al gronden voor vrijstelling zijn in een legerstelsel met beperkt contingent, deze gelden niet, wanneer de *strikt*

algemeene dienstplicht de basis van het legerstelsel vormt en daarbij de eerste-oefening zich voor een gedeelte bepaalt tot 4 maanden in den winter. Niemand is gedurende zulk een korten tijd in de maanden, waarin er 't minst te werken en verdienen valt, onmisbaar voor zijn gezin, allermint waar toch het instituut der vergoedingen blijft bestaan. Ook verdient het alle aanbeveling voor een klein land, dat met zijn krachten woekeren moet, om niet te vlug te zijn met definitieve afkeuringen. Het keuren geschiedt veelal overhaast en meestal op uiterlijke kenteekenen. Veel beter is het om alle twijfelachtige gevallen in te deelen bij de kalm te oefenen depöttroepen. In het leger, waar, evenals bij de keuring, een zeer groot aantal artsen over de manschappen gaat, behoeft de beslissing zich niet in enkele oogenblikken af te spelen, doch kan men gedurende eenige weken, zoo niet maanden zien, hoe de man zich houdt tegenover de vermoeienissen van den dienst ¹⁾. Om gelijke redenen verdient het aanbeveling om, behalve enkele aangewezen beroepen, zooals bakkers, slaggers enz., geen personeel op uiterlijke kenteekenen bij de administratie- en de verplegingstroepen in te deelen, doch deze door de compagniescommandanten te doen aanwijzen uit hun lichter, waarbij natuurlijk zij in aanmerking worden gebracht, die weinig militairen aanleg blijken te bezitten, dan wel geestelijk of lichamenlijk achterlijk zijn.

Met inachtneming van de hiervóór vermelde beginselen zou er overigens geloot kunnen worden; wie bij de 8- en wie bij de 4-maanders ingedeeld wordt. Hierbij gemeentesgewijze ruiling toe te staan, behalve voor de meer ontwikkelde en de an-alphabeten.

Natuurlijk zullen de beste 4-maanders van elke oefeningseenheid beter zijn dan de minste 8-maanders. Daarom moet van het hier vermelde indeelingsbeginsel geen wet van Meden en Perzen gemaakt te worden, doch dient daarin voor de compagniescn. eenige vrijheid gelaten te worden. Slechts eische men, dat de beste 250 man van elke eenheid

¹⁾ De wet van 1918 tot herkeuring van de afgekeurden ging feitelijk van dezelfde grondgedachte uit.

(dan wel 2×250 man bij het verdubbelingsstelsel) aangewezen worden om onmiddellijk ten strijde te gaan; de overigen worden bestemd voor dié eenheden, welke bij mobilisatie nog verder geoefend worden (depôtroepen; tevens bestemd voor aflossing en als reserve).

Een doelmatige indeeling van de mannelijke 20-jarige dienstplichtigen over de verschillende korpsen van het leger en de marine wordt bij invoering van den strikt algemeenen dienstplicht zeer veel omvangrijker en moeilijker, mede door het van jaar toenemen der bevolking. Voorts wint dit vraagstuk nog voortdurend in beteekenis, naarmate tal van troepeneenheden voor het onderhoud van hunne wapenen, voertuigen en uitrusting meer en meer over technisch geschoolde krachten moeten beschikken, het leger van een grooter aantal neven- en hulpdiensten voorzien wordt, voor wier aanvulling personen met bepaalde technische, reeds in de burgermaatschappij aanwezige kennis hoogst gewenscht zijn, en hier verdeling van arbeid, waarvan toeneming van het aantal beroepen het gevolg is, verder doordringt ¹⁾.

Bedoelde doelmatige indeeling neemt nog in beteekenis toe bij invoering van een volksleger met korten eersteoefeningstijd. Hier moet van alle reeds in het volk schuilende krachten door de indeeling te juister plaatse op de beste wijze partij getrokken worden, opdat met dien korten oefentijd een maximum bereikt worde. Hoe langer hoe moeilijker wordt het voorts om met de indeelingswenschen van iederen dienstplichtige rekening te houden. *En toch is ook dit een gewichtig maatschappelijk en legerbelang.* Velen wenschen indeeling in een bepaald garnizoen om in de buurt van hunne verwanten en in een bekende omgeving te blijven. Weer anderen wenschen bij een bepaald Wapen ingedeeld te worden, omdat zij zich tot den dienst daarbij aangetrokken gevoelen, er dus doorgaans ook meer presteeren zullen dan elders. Velen wenschen indeeling bij een bepaald Wapen, dienstvak of onderdeel, omdat zij hier een reeds verkregen vaardigheid tijdens den militairen dienst onderhouden of nog vergrooten kunnen.

¹⁾ Onze beroepstelling onderscheidt ongeveer 14.400 beroepen.

Hiervan trekt dan later de burgermaatschappij weer partij (b.v. hoefsmeden), terwijl het ook in alle andere gevallen aanbeveling verdient om rekening te houden met de billijke wenschen der dienstplichtigen, daar dit bijdraagt tot behoud van hun individualiteit en het besef versterkt, dat bij de inlijving in het leger de staatsburger niet ondergaat. Dit zal den dienstplichtige sterken bij zijn intrede in het groote instituut, het volksleger, en hem er onwillekeurig meer voor doen gevoelen. Een en ander draagt krachtig bij tot verhooging der weerkracht.

Voegt men nu hierbij, dat door invoering van het hier voorgestane stelsel van strikt algemeenen dienstplicht met verdeeling in 8- en 4-maanders de indeelingsmoeilijkheden andermaal zeer zullen toenemen, dan blijkt overtuigend, hoe men inzake de indeeling onzer dienstplichtigen niet langer kan voortgaan op den geheel verouderden, minsten 55 jaar ouden voet van indeeling door 10 Provinciale Adjudanten, die in bepaalde tijdperken van het jaar met werk overladen zijn, terwijl toch de indeeling geschiedt op eene wijze, die zeer veel te wenschen overlaat ¹⁾.

Op dit gebied moet, om tot een radicale verbetering te geraken, het werk noodzakelijkerwijze aan een veel grooter aantal personen opgedragen worden. Dit is mogelijk op een wijze, die ten nauwste verband houdt met het hier voorgestane stelsel van legerorganisatie. Daar vastgehouden wordt aan het bestaande aantal bataljons voor het actieve leger van 72, te reorganiseeren tot 6 Divisiën van 3 regimenten à 4 bataljons (oude samenstelling, verdeele men het Rijk in 6 divisiedistricten, elk dezer in 3 regimentsdistricten, elk dezer in 4 bataljonsdistricten. Totaal $6 \times 3 \times 4 = 72$ bataljons- of indeelingsdistricten. Elk dezer laatste geeft bij mobilisatie één bataljon infanterie voor het actieve- of veldleger, en, daar de landweer een zuivere verdubbeling van het actieve leger schenkt, ook één bataljon landweer. Daarachter komt dan nog een landstormbataljon, uit ouderen samengesteld, hoofdzakelijk voor graafwerk en bewakingsdiensten.

¹⁾ Het mobilisatieverlag der z.g. Legercommissie bevat hieromtrent verschillende gegevens.

Voor aanvulling en aflossing staan èn bij het leger èn bij de landweer èn bij den landstorm ongeveer even zoo sterke depôt-bataljons van 4-maanders ter beschikking.

De garnizoensindeeling moet zoodanig geregeld worden, dat de troepen van iedere Divisie zooveel mogelijk verblijf houden in het eigen district. Voor de opkomst met spoed moet worden nagegaan, of het beter is de groot-verlofgangers van het actieve leger te doen gaan naar de vredesgarnizoenen, dan wel de kleine vredeskernen te verplaatsen naar het betrokken bataljonsdistrict. De landweer- en landstorm-bataljons zullen in elk geval in het eigen rayon moeten opkomen. Aldus krijgt men een zooveel mogelijk territoriale en plaatselijke opkomst en indeeling. Hadden wij die localisatie der Divisiën reeds gehad, hoe veel eenvoudiger zou de regeling der verloven in 1914/8 zijn geweest, hoeveel geringer de kosten van het vervoer, hoeveel geringer de economische druk der mobilisatie, hoeveel minder gezinnen zouden er verbroken zijn! Natuurlijk moeten bij mobilisatie het actieve leger en de landweer, als de eigenlijke krijgsmacht van den Staat, dadelijk in hun geheel opkomen. Met den landstorm kan dit districtgewijze plaats vinden, naarmate de districten meer of min bedreigd liggen, en naar gelang van de behoefte.

De 72 commandanten van de landweer bataljons worden nu tevens belast met de overname der dienstplichtigen van het burgerbestuur en hunne indeeling, ook met de inspectie over hen in de jaren, waarin zij niet voor oefeningen onder de wapenen komen; tevens commandeeren zij hen in de tweede helft van hun dienstverband als commandant van het landweerbataljon. De Provinciale Staf en de Militie-Commissarissen komen hierdoor te vervallen. De betrekking van landweer-districtscommandant, die voortaan een driedelige functie in zich vereenigt, wordt een volwaardige. Men kan er volwaardige personen voor aanwijzen — de mobilisatie heeft, *zoo nog noodig*, geleerd, dat dit een eisch des tijds is — en men kan de titularissen volwaardig betalen. Het moeten derhalve hoofdofficieren van het actieve leger zijn, die nu eens in den troep, dan weer eenige jaren in een meer sedentaire betrekking dienst doen. Juiste ge-

gevens in staatvorm, nl. de aanzienlijk uit te breiden bijlagen van de bestaande, jaarlijks verschijnende z.g. Indeelingsbeschikking, moeten dan voortaan de basis vormen, waarop de in het leven te roepen 72 indeelings-titularissen telken jare hun werk verrichten ¹⁾.

Het beginsel vooropstellende, dat het nieuwe leger zooveel mogelijk moet aanpassen bij den bestaanden vorm, verdient het inzake onze *toekomstige legerorganisatie* alle aanbeveling voor de infanterie uit te gaan van het bestaande aantal bataljons, nl. 72. Slechts wenschen wij onze 4 veel te sterke, logge Divisiën gereorganiseerd te zien tot 6 kleine, soepele van de oude samenstelling: 3 regimenten à 4 bataljons. Toen in 1905 het aantal bataljons van ons Veldleger van 36 op 48 à 60 gebracht werd, heeft men terecht het Veldleger uitgebreid met een vierde Divisie. Doch toen in de jaren tot 1912 dat aantal geleidelijk opgevoerd werd tot 72, heeft men ten onrechte niet daarvan de consequentiën aanvaard, hoewel, naast anderen, toen ook het lid van den Raad van State, oud-Minister van Oorlog Cool, daarop aangedrongen heeft. Om redenen van geldelijken en anderen aard heeft men toen alles ondergebracht in de bestaande 4 Divisiën: 24 nieuwe bataljons, later ook wielrijdercompagnieën, mitrailleurafdeelingen, 4 nieuwe afdeelingen veld-artillerie enz.; onze thans veel te groote, logge Divisiën werden een asyl voor dakloozen. Daar de reorganisatie van ons Veldleger van 4 tot 6 Divisiën verder een questie van détails is, moge daarvoor verwezen worden naar mijn artikel in *De Militaire Spectator* van 1918. Slechts zij er hier nog de aandacht voor gevraagd, hoe door een reorganisatie in 6 Divisiën van de oude, eenvoudige samenstelling (3 regimenten à 4 bataljons) het te onzaliger tijd van Duitschland overgenomen brigadeverband kan vervallen. Het maakt de regeling onzer bevelvoering duur, omslachtig en ontactisch; meermalen heb ik daartegen den strijd aangebonden; gedurende den oorlog

¹⁾ Volledig is het vraagstuk eener doelmatige indeeling onzer dienstplichtigen door mij, onder aanhaling van verschillende voorbeelden, behandeld in de *Vragen des Tijds* van Maart 1917.

heeft men het in Duitschland, als door de praktijk veroordeeld, laten varen. Insteede van een Veldleger van $4 \times 3 \times 2 \times 3 = 72$ bataljons krijgen wij er een van $6 \times 3 \times 4 = 72$, wat eenvoudiger en goedkooper is, in werkelijkheid bovendien sneller tot het doel leidt. Oppericht dienen te worden 2 Divisiestaven, waarvoor het personeel ruimschoots te vinden is door opheffing van de noodelooze, dus in de bevelvoering remmend werkend inspectie-bureau's der infanterie, der bereden en der vesting-artillerie, terwijl 12 brigadestaven en 6 regimentsstaven der infanterie met hun bureau's en schrijvers verdwijnen kunnen.

Overtuigend is door mij in *Krijgswetenschap 1911/2* aan de hand der eigen krijgsgeschiedenis aangetoond, hoe de cavalerie zich *in onze terreinen* vanaf den Sporenslag bij Kortrijk (1302) tot en met den Tiendaagschen Veldtocht (1831) nimmer rendabel heeft weten te maken. Voegt men nu hierbij, dat de cavalerie een bij uitstek duur wapen is — een regiment à 600 sabels kost in vreedestijd belangrijk meer dan een brigade van 6000 geweren — dat onze ruitbrigade in oorlogstijd wegens het zoo teere paardenmateriaal als sneeuw voor de zon verdwijnen zou en aanvulling wegens gemis aan een rijpaardenstapel nagenoeg uitgesloten is, dan zijn voor Nederland alle termen aanwezig om inzake onze ophelderings- en verkenningsafdeelingen het zwaartepunt te verleggen naar de voor ons onmisbare en met zeer geringe extra kosten in het leven te roepen wielrijder-afdeelingen.

Voor 6 kleine Divisiën schijnen mij 3 regimenten cavalerie (2 eskadrons per Divisie voor den verkennings- en veiligheidsdienst) voldoende. Een *cavalerie*-brigade heeft voor Nederland niet de minste reden van bestaan, zou slechts een middel kunnen vormen om ons na enkele oorlogsdagen in één ruitergevecht met een talrijker vijand of door één welgericht vijandelijk mitrailleurvuur voor den verderen duur van den oorlog van onze cavalerie te ontlasten. Een der regimenten cavalerie kan derhalve weer worden opgeheven. De zwaarste paarden van de geheele cavalerie kunnen ter beschikking gesteld worden van de bereden

artillerie voor rijpaarden en voor de zoo noodzakelijke uitbreiding met houwiterafdeelingen. Er komt dan ook de daarvoor noodige stallingruimte ter beschikking zonder dat er voor onze mobiele, zware artillerie bijgebouwd behoeft te worden.

Ook de detail-organisatie van onze cavalerie is buitengewoon weelderig en staat nog steeds op het standpunt van het vrijwilligersleger. Daar aanschaffing van een groot aantal rijpaarden voor dit Wapen bij mobilisatie uitgesloten is, zijn de eskadrons in vreedstijd aan paarden op oorlogsterkte (146 per eskadron). Daardoor wordt voor afrijden, verzorging e. d. weer een talrijk personeel vereischt; dit maakt een volledig tweede dienstjaar noodig. Zoo draait men in een vicieusen cirkel rond. Hierbij komt nog, dat men, daar het Wapen met enkele lichtingen op oorlogsterkte is, met de oudere lichtingen bij mobilisatie feitelijk geen raad weet. Thans worden de 5^e t/m. de 8^e lichting dienstplichtigen ingedeeld bij den Trein! Ook hierdoor is de organisatie van onze cavalerie buitengewoon weelderig en wordt van het in iederen huzaar gestoken zeer hooge opleidingskapitaal aan geld en moeite niet behoorlijk partij getrokken.

Deze 3 principieele feilen zijn op eenvoudige wijze weg té nemen. Ook de eskadrons cavalerie moeten in vreedstijd oefeningseenheden worden; zij behouden, met inbegrip van een zeer ruime veiligheidsmarge in het meerdere, ook om alle kaderleden en de ruiters met aanleg in de gelegenheid te stellen dagelijks een tweede paard te rijden, niet meer paarden dan voor de opleiding der jongste lichting noodig zijn; alle overige worden in vreedstijd ter beschikking gesteld als rijpaarden bij de veld-artillerie en voorts aan niet bereden officieren in of nabij de cavaleriegarnizoenen. Deze paarden worden bij mobilisatie onmiddellijk teruggegeven, voorts ook voor zooveel noodig in den tijd der grootere oefeningen.

De grootte der jaarlijksche lichting worde zoodanig bepaald, dat ook de eskadrons zich bij mobilisatie verdubbelen kunnen met 12 eskadrons wielrijders. De beste ruiters der 7 lichtingen komen te paard, de andere op rijwielen. De opleiding,

die de huzaren ontvangen in kaart- en terreinrijden, verkennen, berichten overbrengen, schriftelijke meldingen doen, karabijnschieten enz., komt dan oneindig beter tot haar recht, daar de oudere lichtingen huzaren niet langer als treinsoldaat ingedeeld worden.

Wordt de eerste-oefeningstijd ook bij de cavalerie en de bereden-artillerie op één jaar gesteld, bij beide Wapens met een blijvend gedeelte van $\frac{1}{2}$ lichting gedurende $\frac{1}{2}$ jaar, dan bestaat er alle aanleiding om ook bij deze Wapens na de 7 jaar militieplicht nog 8 jaren landweerplicht in te voeren, te meer, omdat aan deze oudere lichtingen een zeer nuttige bestemming te geven is. Behalve als depôts voor de fronttroepen en voor de paardendepôts zijn deze lichtingen te bestemmen: bij de cavalerie om daaruit nog tweemaal het aantal oefeningseenheden (eskadrons) aan wielrijderafdeelingen te vormen, bij de B. A. om daaruit op deugdelijke wijze den treindienst te organiseeren voor ons zooveel grootere leger ¹⁾, ook den transportdienst in onze Liniën en Stellingen, aan welken laatsten tot heden nog nagenoeg niets gedaan is. Daar het aantal onderofficieren en minderen van een oorlogsregiment veld-artillerie ruim driemaal zoo groot is als de hoeveelheid treinpersoneel van den grooten trein eener Divisie, volgt hieruit, dat uit de 8 landweerlichtingen van het regiment die trein ruimschoots te organiseeren is, waarna er nog voldoende treinpersoneel voor Liniën en Stellingen overschiet (verdere inperking der groote treinen door invoering van autotractie). Kader en manschappen van elke batterij blijven bijeen en krijgen een bepaalde bestemming, b.v. artillerie-munitietrein, infanterie-munitietrein, enz. De samenhang in de treinen wordt dan zoo groot mogelijk. Tot nog toe vormden zij een ongeordend geheel, waarheen een ieder afschoof, wat hij kwijt wilde zijn; ook bleek in 1914 de quantitatief en kwalitatief geheel onvoldoende encadreering.

¹⁾ Alleen de groote treinen moeten centraal georganiseerd worden; de bagagetreinen der korpsen moeten geleid worden door koetsiers, vrachtrijders enz., in de lichtingen der betrokken korpsen in te deelen. Dit ter wille van den eenvoud.

Over de *landweer* kunnen wij, na het voorgaande, kort zijn. De landweer moet zich over *alle* Wapens en dienstvakken uitstrekken, ook de marine. Thans hebben, behalve de bereden Wapens, ook zij, die bij de torpedisten en de pantserfort-artillerie ingedeeld zijn, vrijstelling van landweerplicht, omdat deze manschappen 15 maanden actief dienen, daar men hier voor de bezetting der pantserforten en het leggen van mijnversperringen aan de kust steeds geoeffend personeel onder de wapenen hebben wil.

Bij aanvaarding van het hier ontwikkelde legerstelsel, waardoor onze krijgsmacht in sterkte nagenoeg verdubbeld worden zou (met inbegrip der aflossings- en aanvullingsbataljons: verviervoudigd), bij invoering van het tweeploegenstelsel bij de troepen te voet, waardoor er ook des winters manschappen bij de korpsen te voet onder de wapens zijn en bij een strikt doorgevoerde localisatie der dienstplichtigen, waardoor zij, voor de pantserforten en de mijnversperringen bestemd, uit den naasten omtrek gekozen worden, vervallen *alle* gronden om de pantserartilleristen en de torpedisten langer voor eerste-oefening te doen dienen dan de andere troepen te voet en hen vrij te stellen van landweerplicht. De torpedodienst gaat geheel over naar de marine.

Bij de troepen te voet en de wielrijderafdeelingen dienen de 8 landweerlichtingen zuiver tot verdubbeling van het legeronderdeel. Zij, die te zamen daarin gediend hebben, gaan later als officier, onderofficier en gewoon soldaat naar de bis-eenheid der landweer over. De mitrailleur-pelotons, die men bij de bataljons van het actieve leger vormt, vindt men dus ook in de landweer. De landweerlichtingen van de pantserfortartillerie te bestemmen voor parkcompagnieën, die van de pontoniers, welk korps moet overgaan naar de Genie, kunnen voor gelijksoortige diensten bestemd worden als de legercompagnieën. De landweer-genietroepen (pioniers, telegraphisten, enz.) vormen compagnieën voor de Liniën en Stellingen.

Een eisch is het, dat de landweerbataljonscn. — die volgens mijne voorstellen volwaardige hoofdofficieren van

het actieve leger zouden zijn en als het ware de militaire vaders der dienstplichtigen, zoolang deze laatsten niet bij de leger-eenheden onder de wapenen zijn — voor al hun oefeningen en herhalingscursussen onder de wapenen komen bij het corresponderend legerbataljon. Zij leeren hier dan reeds de officieren, het kader en de manschappen kennen, en omgekeerd. De band in de landweerbataljons is dan zoo groot mogelijk.

Het hier voor de landweer aanbevolen stelsel bestaat eenigermate sedert de Indeelingsregeling 1913, toen, mede door de verdeling van het land in 44 indeelingsdistricten, een grooter verband is gelegd tusschen de onderdeelen van het actieve leger en de daaruit voortgekomen landweereenheden; daar het aantal landweerbataljons slechts $\frac{2}{3}$ bedraagt van dat der legerbataljons, is thans een zuivere verdubbeling, gelijk zij reeds bij de vesting-artillerie plaats vindt, bij het hoofdwapen uitgesloten.

Over de bestemming van de landweer der bereden Wapens werd hiervoor reeds gesproken.

Vredes-organisatie. Uit het voorgaande blijkt, dat de vredes-organisatie van ons leger geen ingrijpende wijziging zou ondergaan. Van de 4 logge Divisiën *met* brigadeverband worden er 6 kleine, soepele gemaakt, zonder brigadeverband. Door de invoering van het verdubbelingsstelsel in alle bataljons kan de helft der vredescompagnieën infanterie en vesting-artillerie opgeheven worden. Van de cavalerie wordt één regiment afgeschafte. De 4 zeer groote regimenten veld-artillerie à 4 afdeelingen zullen gereorganiseerd moeten worden tot 6 regimenten à 2 afdeelingen van 2 dubbelbatterijen, elke dubbelbatterij à 2 × 4 stukken. Dit maakt, met de 12 stukken der rijdende artillerie, juist onze bestaande 204 stukken. De zes 3^e afdeelingen der regimenten veld-artillerie doe men uit lichte of zware veldhouwitsers bestaan.

Met inachtneming van de hiervoor aangegeven beginselen kunnen op de vredesorganisatie de volgende bezuinigingen verkregen worden:

A. Door invoering van het verdubbelingsstelsel bij de compagnieën infanterie en vesting-artillerie: 144 kapiteins
1918/19. IV.

der infanterie en 26 der artillerie; 340 sergeanten-majoor; 1190 sergeanten, enz. Worden later ook de bataljons en de afdeelingen V. A. twee aan twee vereenigd, dan geeft dit een besparing van 44 hoofdofficieren en 44 luitenant-adjudanten, nog afgezien van het groot aantal bureau's met schrijvers, adjudanten-onderofficier, ordonnansen, enz. Geleidelijk kunnen ook $144 + 26 = 170$ beroepsluitenants verdwijnen.

B. Door reorganisatie van het Veldleger tot 6 kleine Divisien met opheffing van het brigadeverband: 12 brigadestaven en 6 regimentsstaven met hunne bureau's.

C. Door opheffing van één regiment cavalerie: 26 officieren; 472 onderofficieren en minderen (vermoedelijk nog meer wegens onder de wapenen zijnde militie); 631 paarden. Ten deele noodig voor op te richten houwiterafdeelingen.

D. Door een gewijzigde, moderne indeeling der dienstplichtigen: 10 Provinciale Adjudanten en 21 Militiecommissarissen. Hiertegenover staat een uitbreiding met 24 landweercorrespondanten, wat echter ook een vermeerdering onzer levende strijdkrachten met 24 bataljons infanterie of ruim 27 duizend man schenkt.

De voorgestelde reorganisatie van ons vredesleger beweegt zich derhalve geheel in de lijn van de beginselen, reeds door onzen beroemden staatsman GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP voor de organisatie van ons staatsbestuur in het algemeen aangegeven: „Het getal van ambtenaren moet zoo gering als mogelijk zijn, ten einde het bestuur eenvoudig te maken en geene onnoodige kosten te veroorzaken. Weinige ambtenaren, die een goed bestaan hebben, kunnen veel uitvoeren en men kan veel van dezelve vergen. Vele ambtenaren met een gering inkomen zijn niet geschikt om hunne plichten behoorlijk waar te nemen” ¹⁾.

Indien ik hier een oogenblik generaliseer, kan worden gezegd:

¹⁰. De vredesencadreering van ons leger wordt in de lagere rangen tot de helft teruggebracht.

¹⁾ GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP na 1813. Brieven en Gedenkschriften. Uitgegeven door Mr. H. Graaf VAN HOGENDORP. II. 264, waar hij den geest van de grondwet toelicht.

2°. Ons vredesleger wordt hiermede in het minst niet uit zijn verband gerukt.

3°. Door de tot de helft teruggebrachte vredeskern van ons leger wordt jaarlijks een tweemaal grooter aantal recruten gebracht.

4°. Bij mobilisatie vindt bij de troepen te voet een vertwaalfvoudiging van de vredeskern plaats.

5°. Onze krijgsmacht wordt bij mobilisatie $3\frac{1}{2}$ maal zoo groot als de tegenwoordige: 6×72 of 432 bataljons contra thans 72 (leger) + 48 (landweer) + 12 (depôts) of 132. Het aanbevolen stelsel werkt dus zevenmaal economischer dan het tegenwoordige en beweegt zich geheel in moderne richting: vorming van een grooter oorlogsleger uit een kleinere vredeskern.

Oorlogsorganisatie. Deze ontwikkelt zich logisch en eenvoudig, met een minimum van wrijving, zonder stoornis uit de vredesorganisatie door 12-voudige ontplooiing daarvan. Men krijgt onmiddellijk de beschikking over:

a. Een Veldleger van ongeveer gelijke sterkte als het bestaande, doch georganiseerd in 6 kleine, handelbare Divisiën. Totale sterkte, zooals thans, 72 bataljons infanterie, benevens de noodige bereden Wapens, hulpdiensten, enz.

Daar ook de wielrijder- en pioniercompagnieën zich bij mobilisatie verdubbelen, krijgt elke kleine Divisie alsdan 2 compagnieën wielrijders en even zooveel pioniers. Ruime bedeeeling met een en ander is voor een Nederlandsche Divisie zeker geen weelde ¹⁾. In verband hiermede werd de verdubbeling der 12 eskadrons door wielrijdereskadrons voorgeslagen en invoering van landweerplicht bij de cavalerie; een en ander schenkt bij mobilisatie $3 \times 12 = 36$ eskadrons wielrijders. Indeeeling van troepen uit de Stellingen, c. q. ook van 2 reserve-divisiën bij het veldleger, moet reeds in vrede tijd voorbereid en geregeld zijn.

b. Bezettingstroepen voor Liniën en Stellingen ongeveer even sterk als thans, hetgeen ruimschoots voldoende is.

¹⁾ Er komen voorts 72 landstormbataljons en 72 dergelijke depôt-bataljons, hoofdzakelijk voor graafarbeid in den rug van de eigenlijke strijdmacht.

Deze stellingtroepen zullen tot hoogere eenheden samengevat moeten worden, opdat de landweerbataljons en de mobiele vesting-artillerie daarvan, indien het gevaar uitsluitend aan de grenzen dreigt, geleidelijk van de Vesting Holland losgemaakt kunnen worden om het Veldleger te versterken. Concentratie van alle goede strijdkrachten op de hoofdzaak, *het* hoofdbeginsel der oorlogvoering, NAPOLEON's schitterende gave, moet, *vooral voor ons kleine land*, op den voorgrond staan.

c. 72 bataljons landweer-infanterie contra 48 thans.

d. Zoowel voor de 72 legerbataljons als voor de 72 landweerbataljons elk een bataljon van kortgeoefenden tot aanvulling of aflossing (reserve- en depôtstroepen). Thans hebben alleen de brigades infanterie elk een depôt; daardoor is wel de aanvulling der infanterie eenigermate verzekerd, doch de aflossing met geheele, tactische onderdeelen aan het front (langdurige loopgravenoorlog) allermint.

e. 2×72 landstormbataljons, uit 35- tot 45-jarigen bestaande, en bestemd voor allerlei nevendiensten, voornamelijk graafarbeid aan permanente en tijdelijke stellingen (Friesche linie) stelling van het Kampereiland, opnamestellingen in Noord-Brabant, enz.).

Wapenen en uitrusting voor 432 bataljons zullen, nadat gedurende de mobilisatiejaren voor een groot aantal lichten de strikt algemeene dienstplicht doorgevoerd is, wel aanwezig zijn. Voor den landstorm uit het hart des lands, te bestemmen tot arbeiderstroepen voor onze Liniën, enz. zijn wapens trouwens overbodig; dit scheelt dadelijk 72 bataljons.

Regeling der bevelvoering. Men moet zich hierbij *geheel en uitsluitend* plaatsen op het standpunt van het oorlogsgebruik der levende strijdkrachten. Zij, die de onderdeelen van onze krijgsmacht in oorlogstijd bevelen, moeten ook in vreedstijd, met uitsluiting van alle andere autoriteiten, de volle verantwoordelijkheid bezitten voor opleiding en oefening. Hun gezag mag in dezen niet door dat van anderen doorkruist worden. M. a. w. de regeling der bevelvoering in vreedstijd moet *volkomen* beantwoorden aan het aanvankelijk gebruik onzer

strijdkrachten in oorlogstijd. Hieruit volgt, dat ook de Stellingcommandanten alle troepen van het actieve leger, landweer en landstorm, althans infanterie en vesting-artillerie, die tot de *voorloopige* bezetting van hun Stelling behooren, reeds in vredetijd onder hunne bevelen moeten hebben. Thans oefenen alleen de Inspecteurs der Wapens in vredetijd op de slagvaardigheid en de geoefendheid dier troepen invloed, watte eenenmale strijdig is met het fundamenteele beginsel van elke logische legerorganisatie: vredes- en oorlogsorganisatie in haar wezen zooveel mogelijk gelijk. Voor de details dezer zaak zij verwezen naar mijn reeds aangehaald artikel in *De Militaire Spectator* van 1918, blz. 161/2.

De Vesting Holland, basis of geraamte van onze landsverdediging, kan van 3 zijden aangevallen worden: het O., het W. en het Z. De Oostgrens wordt gevormd door de Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Hare voorloopige bezetting en verdediging is behoorlijk gewaarborgd, indien de daarvoor aangewezen bezettingstroepen onder den Liniecommandant geplaatst worden.

De Westgrens wordt gevormd door de Hollandsche vastelandskust van den Helder tot en met Hoek van Holland, welke verdedigingslinie om verschillende redenen voortgezet moet blijven over het eiland Voorne door de lijn Brielle-Hellevoetsluis.

Ook indien geen landing in 'grooten stijl dreigt zal de Hollandsche vastelandskust van den eersten tot den laatsten oorlogsdag blootstaan aan tal van kleine ondernemingen des vijands, die bijzonder aantrekkelijk zijn, omdat zich hier kort achter de kustlijn tal van voor ons zeer waardevolle plaatsen en inrichtingen bevinden, de vijand, landende, ineens in het hart des lands staat en de moreele werking van zijn daad dus bijzonder groot is. Om die redenen zal gedurende het geheele verloop van een oorlog, alleen reeds voor de kustbewaking, een vrij sterke macht aan onze Hollandsche kust gebonden zijn. Verwijdert men haar ook slechts enkele dagen van daar, dan stelt men zich aan groote gevaren bloot. Om die reden mogen geen deelen van het Veldleger met de *kustbewaking* belast worden, daar deze dan hun bewegings-

vrijheid verliezen. Het Veldleger mag hier eerst in de bres springen, wanneer een landing in grooten stijl dreigt (kustverdediging). De kustbewaking zal daarom opgedragen moeten worden aan landweer- en landstormbataljons, gesteund door wielrijdercompagnieën, mitrailleurs, voornamelijk uit ons centraal reduit, en mobiel te maken vesting-artillerie (kanonnen van 8 of 6 cM. St.).

Het commando van onze verdedigingslijn: de Hollandsche vastelandskust zal georganiseerd moeten worden in gelijken geest als dit met dat van de N. H. W. het geval is. In verband met het verschil in karakter tusschen beide Stellingen kan het reserve-element in ons kustcommando ruimer vertegenwoordigd zijn. De commandant van de kust heeft de Stellingen van den Helder, het fort bij IJmuiden, de uitvalsvloot en, voorwaardelijk, ook de Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet onder zijne bevelen.

De Zuidgrens van de Vesting Holland wordt gevormd door onze Zuiderstroomen in de lijn Hellevoetsluis—Willemstad—Gorinchem. Zij ligt van de 3 frontieren het minst bedreigd: tegenover België, door voorliggend terrein gedekt tegen een onverhoedschen aanval (Zeeland en Noord Brabant) en ontleent vooral aan die stroomen een groote natuurlijke kracht. Centrum van deze „Stelling der Zuidelijke Stroomen” vormt de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak (Willemstad c. s.). Dit Stellingcommando ware over te brengen naar Dordrecht of Rotterdam, den Stellingcommandant ook eenige landweerbataljons voor bewaking der stroomen en voorts maritieme middelen ter beschikking te stellen. Komt een geregelde aanval uit het Zuiden, dan moet de Stelling Brielle—Hellevoetsluis uit het verband van de kuststelling overgaan naar die onzer Zuidelijke stroomen.

Nevengebieden van groote waarde, die men trachten moet om, zij het slechts voorloopig, aan zich te houden, ware het alleen om daaruit alle voorraden en verdere hulpbronnen weg te voeren, vormen Zeeland en de N. W. helft van Friesland.

De beteekenis van dit laatste zeer rijke, sterk doorsneden en voor de verdediging zoo sterke nevengebied neemt nog

toe bij afsluiting en gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee, omdat men dan den kop van den afsluitdijk tegen aanslagen of een aanval uit O. richting moet beschermen, en ook de nieuwe droogmakerijen beveiligen. Er moet een tijdelijke stelling komen dwars door Friesland van Gaasterland tot aan de Lauwerzee, te verdedigen door landweer en landstorm uit de Noordelijke provinciën, mobiele vesting-artillerie, mitrailleurs en verdedigingsmiddelen te water ¹⁾. Dreigt een ernstige aanval, dan springt het Veldleger geheel of ten deele in de bres. De Divisie der N. provinciën is daarvoor dan in de eerste plaats aangewezen.

Om de hier aangevoerde redenen moeten er territoriale commando's ingesteld worden voor Zeeland en Friesland, reeds in vreedstijd te organiseeren, hoofdzakelijk uit de reserve. Hoofdzaak voor hen moet zijn, om door bestudeering van het terrein en het gebruik der ten dienste staande troepen en hulpmiddelen van allerlei aard, de verdediging tegen een buitenlandschen vijand voor te bereiden. Aan die commando's moet de beschikking gegeven worden over de noodige landweer- en landstormbataljons uit de eigen streek, mitrailleurs, mobiele vesting-artillerie, marine en bewapende motorvaartuigen.

Gedurende de mobilisatie heeft men onze vóórste verdedigingslijn in het Z.W. des lands vooruitgeschoven van de traditioneele lijn voor het geval van een doorgezette vijandelijken aanval: Hellevoetsluis-Willemstad-Gorinchem naar de monden der Zeeuwsche stroomen; in verband hiermede is de Stelling der monden van de Maas en het Haringvliet omgedoopt in eene van de monden van de Maas en der Schelde. De voornaamste deelen der provincie Zeeland werden krachtig bezet en in staat van verdediging gebracht. De gedachte zou daarom voor de hand kunnen liggen om de door mij gewenschte stelling der Zuiderstroomen en het territoriaal commando Zeeland te vereenigen tot één commando van de Monden der Maas en van de Schelde, zooals in 1914/9. Dit moet ik echter bepaald afraden. Men dient wel te bedenken, dat de toestand van 1914/9 een uitzonderings-

¹⁾ Zie o.a. Krijgswetenschap 1918/9, blz. 568 en een schets.

geval was: handhaving der onzijdigheid in een uithoek des lands. Was het tot een doorgezetten aanval op ons land gekomen, dan ware die Stelling in een moeilijken uithoek des lands niet houdbaar gebleken, en waren vermoedelijk veel troepen en veel zwaar geschut verloren gegaan. Beter komt het mij daarom voor om, ook in de regeling der bevelvoering en van de troepenverdeeling, een gebiedende noodzakelijkheid: verdediging van ons Zuiderfrontier (Zuider stroomen) strikt gescheiden te houden van een wenschelijke, doch ieder oogenblik in te trekken nevenzaak: verdediging van Zeeland.

Het is algemeen bekend, dat, last not least, een afdoende grens- en kustdekking voor ons kleine land met zijn lange, open landgrenzen en zijn bedreigd liggende kust een levensvraag is. Onze legerorganisatie en -indeeling zou een principiële fout bezitten, indien daarmede niet afdoende rekening gehouden werd. Door instelling van een afzonderlijke Kuststelling, welker commandant reeds in vreedestijd de noodige landweer enz. onder zich heeft, doet men de kustbewaking het noodige recht wedervaren. Van minstens even groot belang is de dekking onzer grenzen, vooral die van onze lange, zwakke, blootgesteld liggende Oostgrens. Voorvallen, gelijk de strategische overrompeling van Luik in 1914, waardoor onze krachten reeds in de eerste oorlogsdagen lam gelegd kunnen worden, moeten wij door een doeltreffende organisatie bij voorbaat onmogelijk maken. Er zullen derhalve, voornamelijk langs de Oostgrens, territoriale commando's ingesteld moeten worden, die de noodige troepen, landweer- en landstorm-bataljons, wielrijdercompagnieën en mitrailleurs onder zich krijgen voor de verdediging van bepaalde deelen der grens. De territoriale C. van Friesland kan aanvankelijk met de bewaking en afsluiting van het N. deel onzer O. grens belast zijn. De invoering van den strikt algemeenen dienstplicht met een voldoende aantal lichteningen maakt, dat voor de grensdekking van alle bruikbare krachten partij getrokken wordt; verder kunnen wij onmogelijk gaan! Alle aanbeveling verdient het om tegenover zulk een overbluffende overrompeling in de eerste oorlogsdagen onzer-

zijds alle eenigszins beschikbare krachten te stellen, zooals Zwitserland dit met zijn uit landweer en landstorm gevormde grens- en dalwachten doet. Terwille eener zoo dicht mogelijke grensdekking kunnen wij daarbij voor de eerste oorlogsdagen desgewenscht ook indeelen de depôt-bataljons van landweer en landstorm, welke ter plaatse opkomen; een strategische overrompeling is dan wel uitgesloten. Zoodra het gevaar daarvoor geweken is, worden de depôtbataljons afgevoerd naar het hart des lands.

Op deze wijze verkrijgen alle onderdeelen van onze krijgsmacht een *aanvankelijke* bestemming. Een elastische legerorganisatie en een elastische legerleiding moeten nu het overige verrichten en maken, dat onze krachten, onder vasthouding van belangrijke lijnen en gebieden, overigens zooveel mogelijk op de meest bedreigde plaatsen geconcentreerd kunnen worden. Daartoe zal het noodig zijn om de samenvatting van het betere deel onzer bezettingstroepen tot strategische eenheden reeds in vreedstijd voor te bereiden. Voorts dient aan de hand eener detailstudie nagegaan te worden of, indien een groot aantal landstorm- en depôtbataljons ter beschikking komt, wel alle 72 bataljons landweer-infanterie noodig zullen blijken voor onze permanente en tijdelijke Liniën en Stellingen. Zoo niet (hetgeen ik waarschijnlijk acht), dan waren b.v. uit 24 landweerbataljons met de noodige wielrijder-afdeelingen en mobiele vesting-artillerie nog 2 reserve-divisiën samen te stellen tot versterking van het Veldleger, als mobiele macht voor de kustbewaking, de territoriale verdediging van Friesland of Zeeland, het innemen van opnamestellingen, enz.

Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren, ik moet hier in verband met den beperkten tijd afbreken. Reeds te veel moest ik U in te korten tijd zeggen. Ik hoop U de overtuiging geschonken te hebben, dat een *goede* krijgsmacht voor ons ook in de toekomst noodig blijft met het oog op buitenlandsch gevaar, tot handhaving der binnenlandsche orde en als belangrijk element in de volksopvoeding.

Gezonde gemeenschapszin en onze betrekkelijk zwakke

krachten maken het een *gebiedende* eisch, dat de *strikt algemeene* dienstplicht de basis van het stelsel vormt. Een voldoende aantal lichteningen moet een der waarborgen vormen voor groote numerieke kracht, opdat in alle behoeften der landsverdediging voorzien kan worden. In kort bestek heb ik verschillende middelen aangestipt, welk een deugdelijk karakter van onze krijgsmacht kunnen verzekeren. Korte en krachtige eerste-oefening; minimum, liefst geen blijvend gedeelte; geregelde, korte herhalingsoefeningen; een zeer nauwe voeling tusschen de subalterne officieren en den troep. Een daarvan werkte ik meer uit: het verdubbelingsstelsel. Mijne Heeren! Het is mijn vaste overtuiging, dat *onmiddellijke* uitvoering van dit stelsel in alle bataljons, naast bezuiniging, ook aanmerkelijke verbetering in het innerlijk gehalte en de krijgswaarde van onze levende strijdkrachten brengen zal. Is het te veel gevraagd om uit een volk van ruim 6½ miljoen zielen door doelmatige opleiding en organisatie 144 (infanterie) + 13 (cavalerie) + 34 (bereden artillerie) + 31 (vesting-artillerie) + 10 (genie) = omstreeks 230 mannen van 32 à 42 jaar te trekken, die, als commandanten der oefeningseenheden van ons vredesleger, zich blijvend aan den militairen dienst willen wijden, en, trouw gesteund door hun luitenants en hun verder kader, jaarlijks *alle* mannelijke 20-jarige Nederlanders door hun onderdeelen zien gaan? Immers neen! Welnu, Mijne Heeren, die 230 toegewijde, weldenkende Nederlanders kunnen ons leger, mocht het eenigszins in het moeras geraakt zijn, daaruit halen en ons volk metterdaad weerbaar maken.

Ik heb gezegd. (*Applaus*).

De Heer VAN HENGEL:

Mijnheer de Voorzitter! Mijne Heeren! De verschrikkingen van den wereldoorlog, die nu, naar we mogen aannemen, welhaast geheel beëindigd zal zijn, hebben natuurlijk den wensch doen ontstaan, dat eene dergelijke ramp nimmer meer zal voorkomen. Onder den indruk van de plannen tot vormen van een volkerenbond, hebben velen zich natuurlijk ook geveleid met de hoop, dat in de naaste toekomst

de weermacht zal kunnen worden afgeschaft, of althans zeer aanzienlijk zal kunnen worden verminderd. Ongetwijfeld zou dit eene uitkomst zijn voor het toch al zoo zwaar belaste staatsbudget, en een ieder, zonder onderscheid, zou zich zeker in dien toestand verheugen. Edoch, de berichten, die uit het buitenland tot ons komen, doen zien, dat die ideaaltoestand nog ver verwijderd is en het zou onverantwoordelijk zijn, indien een staat als Nederland zich niet stoorde aan wat rondom geschiedt en eenvoudig de wapenrusting aflegde. De berichten omtrent den volkerenbond zijn nog schaars en soms tegenstrijdig, doch het schijnt dat, wel verre van aan een eeuwigen vrede te denken, toch de mogelijkheid blijft bestaan, dat twee staten, leden van den volkerenbond, op dusdanige wijze met elkaar in conflict geraken, dat een oorlog uitbreekt, welke beperkt blijft tot de twistende mogendheden. Maar in dat geval zal dus de neutraliteit, een begrip, dat men door de vorming van den volkerenbond begraven waande, toch blijven bestaan en daarmee de verplichting die onzijdigheid te kunnen handhaven.

Natuurlijk zal de positie van een neutralen staat, lid van den volkerenbond, veel sterker zijn dan vóór het bestaan van dien bond.

Inmiddels legt ook het lidmaatschap van den bond militaire verplichtingen op; maar niet alleen de plicht als lid gebiedt het onderhouden van eene weermacht, doch ook onze eer en waardigheid eischen dit, want hoe zou wel gedacht worden over eene mogendheid, die wel de vruchten van den volkerenbond wil plukken, doch tracht zich te onttrekken aan een deel harer verplichtingen?

Erkennen we dus, dat het vooralsnog geboden is de weermacht te handhaven.

De oorlogsjaren, die achter ons liggen en de gevolgen, die we rondom ons zien, en die zich ook in ons land op sociaal gebied zoo krachtig uiten, hebben natuurlijk vele inzichten gewijzigd, en het is begrijpelijk, dat men zich afvraagt, of in de weermacht, die we tot dusverre bezaten, geen ingrijpende veranderingen noodig zijn, tot welken

vorm we zullen moeten komen, en op welke wijze dat is te bereiken. Ik stel mij voor U hieronder een vluchtig overzicht te geven van hetgeen mij voor Hr. Ms. Zeemacht noodig en gewenscht voorkomt; uiteraard geeft dit niets anders weer dan eene zuiver persoonlijke opvatting, waarbij is aangenomen, dat de Volkerenbond ons vrij laat in het bepalen van onze defensiepolitiek.

De marine heeft eene taak te vervullen in Nederlandsch-Oost-Indië en in Nederland; beide zijn in wezen zeer verschillend, de eerste is verreweg de belangrijkste, en drukt haren stempel op de geheele organisatie. Ik wil U daarom achtereenvolgens schetsen:

- 1^o. de zeemacht in Nederlandsch-Oost-Indië;
- 2^o. de zeemacht in Nederland;
- 3^o. het verband tusschen deze twee;
- 4^o. de middelen ter verbetering.

In het algemeen is naar mijn oordeel de vraag, welk materieel noodig is, voor het oogenblik van minder belang, dan de wijze, waarop de marine kan worden geholpen uit den toestand, waarin zij zich thans bevindt, en waarvoor ik onder 4^o. spreken zal.

1^o. De Zeemacht in Nederlandsch-Oost-Indië.

Nederlandsch-Oost-Indië vormt de brug tusschen Australië en Engelsch-Indië, het is reeds daarom duidelijk, dat een overgang van onze koloniën in andere handen in aanzienlijke mate Britsche belangen raakt. Er is trouwens nog eene reden, waarom Engeland niet zal toelaten, dat eene militair krachtige mogendheid zich van Java en Sumatra meester maakt, immers de Indische Oceaan is tot dusverre te beschouwen als eene Britsche Zee; geen enkele andere groote zeemogendheid bezit aan hare kusten eene haven, geschikt om te dienen als vlootbasis, en Singapore dankt een deel van de waarde als Engelsch vlootsteunpunt aan het feit, dat Nederland als zeemogendheid niet behoeft te worden gevreesd.

Ook Amerika heeft, door zijne vestiging in de Philippijnen, belangen bij den status quo in den Stillen Oceaan; na het leggen van den Amerikaanschen transpacifischen telegraaf-

kabel in 1902, zouden we zelfs den Stillen Oceaan kunnen beschouwen als eene Amerikaansche invloedssfeer, ontsloten door de telegraaf. Hier zijn dus alle factoren aanwezig, die noodig zijn om ook de weermacht van een kleine mogendheid van belang te doen zijn. Anderzijds zullen de tegenstrijdige belangen, die verschillende groote staten hebben bij de toestanden in den Stillen Oceaan, het noodig maken, dat Nederland in staat is pal te staan tegen inbreuk op zijne rechten.

Men ziet, dat hier niet opgaat de bewering, als zoude de evenwichtsgedachte, die de grondslag is voor het bestaan van de weermacht van een kleinen staat, niet meer aanwezig zijn in verband met de Angelsaksische overheersching, die in de komende jaren is te wachten. Wie garandeert ons, dat Groot-Brittannië, Amerika, en Japan nog lang zoo eensgezind zullen blijven als ze nu zijn, of tenminste lijken? De redenen, waarom men eens de Pacific het stormcentrum van de toekomst noemde, bestaan nog altijd.

We zien uit het voorafgaande, dat, afgescheiden van een ingrijpen van den volkerenbond, het ondenkbaar is, dat eenige mogendheid zich zou opmaken om Insulinde te veroveren, terwijl b.v. Amerika en Engeland werkeloos zouden toekijken. De belangen van verschillende mogendheden zijn zoodanig samengeweven met de onze, dat aantasting van onze rechten in Azië noodwendig tengevolge *moet* hebben, dat één of meer dier mogendheden, ter *verdediging van haar eigen zaak*, onze zijde zal kiezen in het bestrijden van den gemeenschappelijken vijand. Met deze omstandigheid moeten we rekening houden bij het bepalen van onze defensiepolitiek, er vloeit uit voort, dat reeds eene beperkte weermacht eene groote mate van veiligheid geeft. Wellicht zullen we in den aanvang van het conflict alleen staan, den eersten schok zullen we dus moeten kunnen weerstaan.

De verdediging van een eilandenrijk als Insulinde moet in hoofdzaak geschieden door eene vloot. Het vijandelijk landingsleger is practisch weerloos zoolang het ingescheept is, dus het is logisch den aanval te doen onder die voor ons zoo gunstige omstandigheden, d. w. z. tijdens den over-

tocht. Maar om dat te kunnen doen is eene vloot noodig.

De staatscommissie 1912 geeft verschillende argumenten ter verdediging van hare meening, dat aan de vloot de voornaamste taak toekomt, wij zullen die hier niet herhalen, maar er is eene zaak waarop nog in het bijzonder de aandacht moet worden gevestigd.

De wereldoorlog heeft ons doen zien, dat eene geweldige hoeveelheid materialen en grondstoffen noodig zijn om den strijd te kunnen volhouden. Dit geldt niet alleen voor de directe legerbehoefden, maar ook voor hetgeen de geheele bevolking voor haar onderhoud noodig heeft. De oorlog heeft den meest absoluten vorm aangenomen, dien men zich denken kan; feitelijk toch vocht het eene deel van iedere natie, en het andere deel vervaardigde de middelen om den oorlog te kunnen voeren.

Indien wij Nederlandsch-Oost-Indië willen verdedigen, zullen we geheel aangewezen zijn op de zeeverbindingen om te verkrijgen, wat voor dien strijd noodig is; het is eenvoudig onmogelijk om voorraden aan oorlogstuig op te leggen, die zóó groot zijn, dat we het zonder aanvulling van buiten af zouden kunnen stellen en de industrie in Indië is in afzienbaren tijd niet in staat het noodige zelf te fabriceren.

Bovendien zouden, als geen toevoer kan plaats hebben, weldra de grondstoffen ontbreken. Derhalve valt of staat de verdediging met het openhouden van althans een deel der verbindingen met de buitenwereld. Dit nu kan alleen geschieden, indien we beschikken over eene vloot, en wel over eene vloot waarvan de kern bestaat uit zware artillerie-schepen. We zagen in dezen oorlog hoe de Deutsche vlag van de zeeën verdween; de Deutsche onderzeebooten waren niet in staat de verbindingen ter zee voor Duitschland open te houden; had Duitschland eens tienmaal meer onderzeebooten gehad, dan had men natuurlijk den vijandelijken handel zeer veel meer schade kunnen toebrengen, maar nooit had eene vloot, uitsluitend bestaande uit onderzeebooten, de zeeën kunnen vrij maken voor de eigen vaart aan de oppervlakte. Dit toch ligt ten eenenmale buiten het

bereik van het genoemde wapen. Ook het overvoeren van een vijandelijk landingsleger, dat zich opmaakt om Insulinde te veroveren, zullen we met eene vloot, uitsluitend bestaande uit onderzeebooten, niet kunnen beletten; het practisch ongestoord overbrengen der Amerikaansche troepen naar Frankrijk, is daarvoor het bewijs.

Hebben we daarentegen een eskader van zelfs maar vier slagschepen met de noodige omlijsting, zooals lichte kruisers, torpedootjagers en onderzeebooten, dan dwingen we den vijand reeds tot groote krachtsinspanning, want hij zal nu genoodzaakt zijn ook zware schepen tegen ons af te zenden. Maar die schepen zijn juist een waardevol doel voor onze onderzeebooten. Men ziet, hoe in dit opzicht slagschip en onderzeeboot elkaar aanvullen en geen antagonistien zijn in dien zin, dat we zouden kunnen spreken van eene artillerievloot òf van eene torpedovloot.

Onder de noodige „omlijsting” der vloot noemde ik zooveel ook lichte kruisers; in verband hiermede wil ik enkele woorden wijden aan de thans in aanbouw zijnde schepen van dit type.

Indien onze vloot zich ontwikkelt in de hiervoor aangegeven richting, dan zijn daarbij kruisers noodig; gaan we onverhoopt de richting uit van eene onderzeebootvloot, dan behooren daarin ook kruisers te worden opgenomen. Door dezen aanbouw wordt dus niet vooruitgelopen op de beslissing, omtrent de verdere ontwikkeling der vloot. Toen nu het ontwerp-vlootwet in 1914 niet verder kon worden behandeld, was het eene logische gedachte kruisers, die hier te lande gebouwd konden worden, op stapel te zetten. Het type is zeer gelukkig gekozen; indien op dit oogenblik een lichte kruiser voor ons doel moest worden ontworpen, zou men tot nagenoeg hetzelfde ontwerp komen; de oorlogservaring heeft uitgewezen, dat de aangenomen bewapening, met een vrij groot aantal kanonnen van 15 c.M., juist zóó is, als in de practijk noodig bleek. Ook de vaart is vrijwel het maximum, dat voor een schip van de gedachte waterverplaatsing en met de genoemde bewapening is te bereiken. Verhalen, dat in Amerika kruisers in aanbouw zouden zijn,

ongeveer even groot en met dezelfde bewapening, doch met eene snelheid van 35 mijl, zijn hoogstwaarschijnlijk onjuist. Sommigen mogen het betreuren, dat de kruisers geen torpedo-bewapening krijgen, doch door dezen eisch te stellen, zou de waterverplaatsing wederom aanzienlijk zijn toegenomen. Voor schepen van dit type is namelijk eene opstelling der lanceerinrichtingen onder het pantserdek zeer gewenscht en bij de ontworpen grootte, die de eerste plannen noodgedwongen reeds aanmerkelijk overtrof, was daarvoor geen ruimte. Nu kan men wel zeggen: „maak het schip grooter”, maar zoo voortgaande komen we ten slotte tot het type slagkruiser, terwijl wij eene lichte kruiser noodig hebben. Ik ben hierover wat uitvoerig, omdat men zeer ten onrechte onze nieuwe kruisers soms als reeds verouderd wil voorstellen.

Wellicht zal men tegenwerpen, dat 4 slagschepen onzer zijds niet veel tegen een sterker vijand kunnen doen en gedwongen zullen zijn in de haven te blijven. Afgescheiden van het feit, dat een eskader van vier slagschepen slechts de eerste stap kan zijn op den weg van vlootbouw en dus in de toekomst grooter macht mogelijk is, moet eene bewering als hiervoor aangehaald, in hare algemeenheid als onjuist verworpen worden. In den slag bij Jutland waren gedurende geruimen tijd acht Britsche schepen onder admiraal BEATTY in gevecht met vijf Duitsche slagkruisers, terwijl de geheele Duitsche slagvloot in de onmiddellijke nabijheid was, doch admiraal JELlicoe verklaarde in zijn boek „The grand fleet”, dat deze situatie hem niet verontrustte, daar de Britsche schepen sneller waren dan de Duitsche en dus de Duitsche slagvloot toch hare overmacht niet kon aanwenden. Dit is een leerrijk voorbeeld; indien wij *thans* moesten bepalen, welk type van zwaar schip noodig is, voor de verdediging van Nederlandsch-Oost-Indië, zou naar mijne meening zeer beslist gekozen moeten worden het snelle slagschip type Queen Elisabeth. Met zulke schepen behoeft men niet in de haven te blijven, men zal steeds aan den vijand kunnen blijven hangen, hem voortdurend afmatten en hem beletten zijn plannen te volvoeren. In

één woord, men zal kunnen optreden zooals eene zwakkere vloot behoort te doen volgens de juiste opvatting van het begrip „fleet in being”. Onder gunstige omstandigheden is het dan zeker verantwoord den strijd met een sterker tegenstander aan te binden.

Indien we eene vlootbasis inrichtten in straat Soenda, en deze straat zoo goed mogelijk afsluiten, dan zal onze vloot altijd hetzij in Noordelijke, hetzij in Zuidelijke richting, vrijheid van beweging hebben, want het is practisch ondenkbaar, dat een vijand, als wij een eskader dreadnoughts bezitten, die straat aan beide zijden afdoende zou kunnen blokkeeren. En hiermede hebben we het groote voordeel verkregen, dat de verbindingen met de buitenwereld althans gedeeltelijk blijven gehandhaafd; hiervoor toonden we reeds aan, dat de verdediging daarmede staat of valt.

Behalve eene basis in straat Soenda is een tweede steunpunt noodig; de zeekrijgsgeschiedenis toont afdoende aan, dat eene vloot te zeer in haar bewegingen is beperkt, als de vijand reeds van te voren weet, dat ze onvermijdelijk vroeg of laat naar één bepaald punt moet terugkeeren. Voor dit hulpsteunpunt is Soerabaja aangewezen; men kan er trouwens toch niet aan denken zulk eene goede haven met werven enz. geheel onverdedigd te laten.

Natuurlijk is onze vloot niet zóó sterk, dat ze ons te allen tijde het absolute meesterschap ter zee verzekert, en daarom is als tweede linie een leger noodig, de inkrimping van het leger, als aangegeven door de staatscommissie 1912, kan niet worden aanvaard.

Nu zijn er velen, die op zichzelf wel de juistheid erkennen van de stelling, dat Indië moet worden verdedigd door eene vloot, doch zij meenen, dat we niet in staat zijn eene zee-macht te scheppen, die sterk genoeg is. Laat ons nog even het vraagstuk der verdediging uit een ander gezichtspunt beschouwen. Ongetwijfeld is het ideaal, dat Indië zichzelf verdedigt en in de toekomst zal een rijk met eene bevolking van ruim 40 millioen zielen, dat ook zeker kunnen doen. Wel is dat tijdstip vermoedelijk nog vrij ver verwijderd, maar het is toch logisch om bij het vastleggen van ons

verdedigingsstelsel rekening te houden met dien eindtoestand, waarnaar we streven. Men verandert nu eenmaal niet van defensiepolitiek, zooals men eene andere jas aantrekt. Achten we die millioenenbevolking dus t. z. t. in staat geheel op eigen beenen te staan, dan moet reeds nu de grondslag gelegd worden van een zoodanig verdedigingsstelsel, als voor dat groote rijk als juist wordt erkend. Dat wil dus zeggen, we behooren reeds nu de kern te formeeren van de toekomstige Indische vloot.

Maar men bedenkt nu eenmaal gaarne, wat het minste zal kosten en verheugt zich in de gedachte, dat eene onderzeebootvloot belangrijk goedkoper zal zijn dan eene artillerievloot. Deze meening is niet juist. In zijn bekend betoog: „Weerplicht voor inlanders en samenstelling van de weermacht in Nederlandsch Indië”, becijferde de toenmalige majoor van den generalen staf N. L. L. J. VAN DER WEJDEN, dat de kosten voor den bouw van eene onderzeevloot met toebehooren zouden bedragen pl. m. 250 millioen gulden, daarbij rekenende op prijzen als vóór den oorlog gebruikelijk waren. Naar dienzelfden maatstaf zouden de jaarlijksche bedrijfskosten voor die vloot op pl. m. 27 millioen gulden komen. Welnu, de aanbouw van eene vloot met eene kern van zware schepen zou — ter wille der vergelijking wederom rekenende met de prijzen van vóór den oorlog — kosten pl. m. 264 millioen gulden, terwijl de jaarlijksche bedrijfskosten pl. m. 26 millioen gulden zouden bedragen. Men ziet, het verschil is onbeduidend. Indien het aanschaffen van eene onderzeebootvloot valt binnen het bereik van ons financieel kunnen; is dat ook het geval ten aanzien eener artillerievloot.

2°. De zeemacht in Nederland.

We zullen het er allen wel over eens zijn, dat in Nederland de verdediging van het zeefront in hoofdzaak moet geschieden door het leger. Daarbij zal de vloot zooveel in haar vermogen is, die verdediging steunen en waar het kan, offensief optreden. Hierdoor toch wordt de vijand gedwongen tot allerlei voorzorgen en hij kan niet ongestoord alle

maatregelen tegen onze kusten voorbereiden en zelfs met de uitvoering ervan beginnen. En die verstoring is noodig, anders zal ten slotte de vijand zijn doel bereiken; we weten hoe Napolen van oordeel was, dat eene positie op den duur niet behouden kan worden, als uitsluitend in eene definitieve houding wordt volhard. Nadat de vorige Regeering met klem van redenen heeft betoogd, dat de ervaring in de laatste jaren opgedaan, *ook in de toekomst uitsluit*, dat bij een strijd tusschen de ons omringende mogendheden, de provincie Zeeland in het algemeen, en de Westerschelde met omliggende landsgedeelten in het bijzonder, buiten den kring der strategische beschouwingen kunnen worden gelaten, zijn reeds allerlei maatregelen genomen om deze gedachte in daden om te zetten. We zullen dus met den aanbouw van het marinematerieel hierop moeten rekenen. Ook het feit, dat na het leggen van den afsluitdijk Wieringen—Piaam meer kans zal bestaan op eene vijandelijke landing op het kustgedeelte van Noord-Holland, zal invloed hebben op de grootte van de weermacht ter zee. Eene blokkade zullen we niet kunnen beletten; dat leerde, voorzoover men nog mocht twijfelen, de wereldoorlog al zeer duidelijk; maar wèl zal de marine moeten en kunnen medewerken aan het afslaan van landingspogingen.

Een eskader groote schepen onzerzijds zou in de kleine Noordzee, omgeven door groote zeemogendheden, practisch niets kunnen uitrichten, we zullen dus in hoofdzaak onze toevlucht moeten nemen tot het onderzeebootwapen. Daarmede zullen we eene landing niet kunnen beletten, doch wèl zullen we den vijand aanzienlijke schade kunnen toebrengen, zoodat de taak voor het leger, *dat ten slotte den aanval moet afslaan*, wordt verlicht.

Voorts is in dezen oorlog nog eens duidelijk het groote nut gebleken van mijnen. Met behulp hiervan kan, mits de versperringen door artillerievuur worden verdedigd, op goedkoope en vrij afdoende wijze worden voorzien in de afsluiting der zeegaten en der toegangswegen tot de maritieme stellingen. Ook het leggen van mijnvelden in zee om beschieten van punten als IJmuiden en Hoek van Holland

te bemoeilijken, zal noodig zijn. Om dit alles naar behooren te kunnen doen, moet over een aantal van minstens 2500 mijnen kunnen worden beschikt. Natuurlijk moeten ook de noodige mijnenleggers beschikbaar zijn. Bij het dreigen van een conflict zullen we in staat moeten zijn om althans de versperringen in eerste linie onverwijd te kunnen leggen, daar anders, gelet op onze zwakke maritieme krachten, de vijand het leggen der mijnen zou kunnen beletten. Het aantal mijnenleggers, dat noodig is, wordt door dezen eisch bepaald. De onderzeeboot-mijnenlegger zal eene groote rol spelen bij het leggen en onderhouden van meer naar buiten geplaatste mijnvelden; terwijl de vijand eene aan de oppervlakte varende mijnenlegger dikwijls gemakkelijk zal kunnen verjagen, zal hij de onderzeeboot-mijnenlegger in veel gevallen niet kunnen beletten de versperring te leggen. De bewaking en bescherming der versperringen met zoeklichten en artillerie moet zooveel mogelijk vanaf den wal geschieden, doch, waar dit niet mogelijk is, zijn artilleriescheepjes, ongeveer als de tegenwoordige pantserbooten, onmisbaar. Vooral voor de verkenning ter zee is een marine luchtvaartdienst onmisbaar, deze zal een zoodanigen omvang moeten hebben, dat hij past in het kader der overige maritieme weermiddelen.

De oudere kruisers en de schepen type-*Regentes*, *Heemskerck*, zijn noodig voor vlagvertoon, bezoek aan West-Indië en last not least, oefening van kanonniers. Mits voorzien van eene batterij, waarmede behoorlijke salvo's kunnen worden afgegeven, zijn deze schepen ook zeer goed bruikbaar als oefenschool voor de vuurleiding.

3^o. Het verband tusschen de zeemacht in Nederland en het deel, dat in Nederlandsch-Indië is gestationneerd.

Zoolang wij nog in het stadium verkeerden, dat Indië niet zichzelf kan verdedigen, en dus op Nederland de plicht rust daarvoor te zorgen, bestaat tusschen beide deelen der zee-macht een onverbreekelijk verband.

De marine is eene verplaatsbare macht; die bewegelijkheid is het groote verschil tusschen een fort en een schip, maar

om haar te verkrijgen hebben we ons groote opofferingen moeten getroosten. Vergeleken bij een fort is een schip in het nadeel, wat betreft bewapening en bescherming, het staat bloot aan onder-wateraanvallen en zoo zouden we kunnen voortgaan. Het is dus te begrijpen, dat we ernaar moeten streven die duurgekochte bewegelijkheid ook goed te benutten, en reeds uit dien hoofde kan het niet logisch zijn een deel der zeemacht te binden aan Nederland, een ander deel aan Nederlandsch-Oost-Indië. Integendeel, overal op den aarbol, waar Nederlandsche belangen worden bedreigd, zullen we de geheele vloot moeten kunnen aanwenden. De verdeeling der vloot in vreedstijd zal in overeenstemming moeten zijn met de eischen der strategie, die wederom beheerscht worden door den politieken toestand; maar juist de eenheid in oefening en opvatting zal het mogelijk maken, dat alle deelen der vloot op elk punt, waar het noodig mocht zijn, deugdelijk kunnen samenwerken. Voldoet op eenig oogenblik de dislocatie onzer vloot niet aan de eischen der politieke constellatie, dan is dat eene strategische fout, doch erger zou het zijn, indien daarbij nog kwam eene organisatorische fout door het splitsen der marine in twee deelen, die vrijwel vreemd tegenover elkander staan. Men neemt soms aan, dat het hoogst onwaarschijnlijk is, dat bij een conflict in den Stillen Oceaan vanuit Nederland versterking zou kunnen worden gezonden naar de vloot in Nederlandsch-Oost-Indië. Naar mijne meening is die opvatting niet juist. In den Russisch-Japanschen oorlog werd, toen een conflict dreigde, wel degelijk versterking gezonden; mits we maar tijdig handelen, is dit zeer wel uitvoerbaar gebleken. Maar ook onder moeilijke omstandigheden is het mogelijk gebleken schepen naar Oost-Indië te zenden, men denke slechts aan de reis van het convooi in den zomer van 1918, waarbij bijna geen enkele haven werd aangedaan. Ten slotte bewijst Rodjestwensky's tocht, dat zelfs in vollen oorlog zulk eene onderneming mogelijk is.

Uit het vorenstaande volgt, dat we rekening moeten houden met het feit, dat het noodig kan zijn materieel — in hoofdzaak onderzeebooten — dat gebouwd is voor gebruik

in Nederland, naar Nederlandsch Oost-Indië te zenden, indien aldaar onze rechten worden bedreigd. Gelukkig kan dit met de nieuw ontworpen typen van onderzeebooten met zeer geringe kosten en offers aan gewicht geschieden.

De Staatscommissie 1906, die eene splitsing der marine bepleitte, kwam dan ook geenszins op krijgskundige gronden tot deze conclusie. Zij werd in hoofdzaak geleid door het streven naar eenheid in beheer. Thans toch bestaat eene gesplitste verantwoordelijkheid tusschen de Ministers van Marine en van Koloniën ten aanzien van het beheer der vloot in Nederlandsch-Oost-Indië. Ik zal in dit overzicht daarop niet verder ingaan, doch wil alleen vermelden, dat in oorlogstijd eenheid van *gebruik* is gewaarborgd, doordat de Gouverneur-Generaal opperbevelhebber is.

De Staatscommissie 1906 nu, achtte die gedeelde verantwoordelijkheid zoo nadeelig, dat zij meende er een eind aan te moeten maken door de marine te splitsen in twee deelen, en wel eene Koninklijke Marine voor Nederland onder den Minister van Marine en eene Koninklijke Marine voor Nederlandsch-Indië onder den Minister van Koloniën.

Met allen eerbied voor de meening dezer staatscommissie heeft het mij toch wel eenigszins vreemd aangedaan, dat men ter wille van de eenheid van beheer niet aarzelde de eenheid van de marine zelf prijs te geven.

Indien verder, zooals ik later nog zal aangeven, alle aanbouw wordt vastgelegd in eene vlootwet, die behalve door den Minister van Marine, ook wordt ondertekend door den Minister van Koloniën, dan kan ook in dit opzicht het medezeggenschap van Indië afdoende worden gewaarborgd.

Het verband, dat bestaat tusschen de marine in Nederland en het deel, dat in Nederlandsch-Oost-Indië is gestationneerd, scheidt eigenaardige moeilijkheden met het oog op het personeel. Wil men den tijd in Indië doorgebracht ongeveer even lang doen zijn als den Hollandsche tijd, dan wijst de praktijk uit, dat voor iedere 8 man eener bepaalde categorie, die in Indië zijn, er in het geheel ongeveer 7 in dienst moeten worden gehouden, en daar nu het deel der vloot in Indië,

in verband met de daarvoor weggelegde taak, grooter is, dan het deel der vloot in Nederland, komen we met de personeelsregeling in moeilijkheden, als we geen bijzondere maatregelen nemen.

Eene oplossing zou zijn de Nederlandsche zeemilitie te gebruiken in Nederlandsch-Indië, doch gelet op de tegenwoordige stroomingen, moet het zeer twijfelachtig worden geacht, of het Nederlandsche volk tot zulke maatregelen bereid zou zijn. We zullen dus moeten zien naar andere middelen. In de eerste plaats kunnen we meer gebruik maken van inlandsch personeel; sedert meer geschikte elementen worden aangenomen, zijn bijzonder gunstige resultaten verkregen, zoodat op die wijze veel is te bereiken. Het heeft bovendien het voordeel, dat hierdoor wordt gewerkt in de richting van verdediging van Indië door Indië zelf.

Verder zal het gunstig zijn, indien in Nederland wordt beschikt over betrekkelijk veel personeel. Dit is reeds voor een deel het geval, doordat bijna alle opleidingen in Nederland zijn gevestigd, maar bovendien kan daartoe worden medegewerkt door de wederoprichting van het korps mariniers onder eigen officieren. Dit korps is trouwens als militaire ruggegraat der marine onmisbaar, de onderofficieren der mariniers brengen op vele opleidingen den jeugdigen schepeelingen de eerste militaire vorming bij, maar sedert het officierskorps der mariniers niet meer is aangevuld, beginnen ook de militaire deugden te tanen. Het is noodig daarin verbetering te brengen. Voorts kan marinepersoneel gebezigd worden bij de bediening van het kustgeschut. Hiermede bedoel ik geenszins een overgang van de kustverdediging naar de marine, integendeel, naar mijne meening zou dit verkeerd zijn, maar wel lijkt het mij een voordeel marinepersoneel te gebruiken bij de bezetting van het zeefront onder hoogere leiding van officieren van het leger. Naar ik meen te weten, bestond destijds bij de hooge landmacht- autoriteiten hiertegen geen bezwaar.

Ten slotte zal wellicht een deel van het marinepersoneel geneigd zijn langer in Indië te blijven dan de traditioneele drie jaar, mits dit kan geschieden op gunstige voorwaarden.

Ligt nu in de geschetste moeilijkheden wellicht eene reden om toch over te gaan tot splitsing der marine?

Naar mijne meening zeer zeker niet. Geen van beide deelen zal levensvatbaarheid hebben. Wie zal met animo kunnen dienen bij eene Nederlandsche marine, die slechts bestaat uit een aantal onderzeebooten en klein materieel?

En bovendien, met uitsluitend klein materieel maakt men geen zeelui. Duitschland kon de bemanning voor zijne duikbooten krijgen, doordat beschikt werd over een groot personeel geoeffend op schepen, die gewoon waren lang achter elkaar in zee te blijven.

En evenmin zal men personeel krijgen voor de Indische vloot; men denke er niet gering over, om jaren achtereen in de tropen op oorlogsschepen dienst te doen; het is trouwens onmogelijk, dat die Indische vloot in krijgskundigen zin op voldoende hoog peil blijft. Vooral tegenwoordig bij den snellen vooruitgang der techniek is het noodig nauwe voeling te houden met hetgeen in de beschavingscentra, met name Europa en Amerika geschiedt. Vanuit Indië kan dat practisch niet in voldoende mate geschieden, althans niet in de naasté toekomst. We mogen hoopvol gestemd zijn aangaande de verdere evolutie van Nederlandsch-Indië, maar voorloopig hebben we te rekenen met de bestaande toestanden.

Vroeger heeft eene Koloniale Marine bestaan, die jammerlijk is ondergaan, weliswaar spreekt de Staatscommissie 1906 zorgvuldig over eene Koninklijke Marine voor Nederlandsch-Indië, en wijst zij elke overeenkomst met die koloniale marine af, doch het is niet te ontkennen, dat in dat droevig resultaat, al gaat de vergelijking hier of daar mank, toch eene niet te miskennen waarschuwing is te lezen.

Hoe in veel later tijden, als de vloot in Indië nog grooter mocht worden, dan bijv. in de eerste 10 jaar mogelijk is, de personeelsvoorziening zal moeten worden geregeld, zal moeten worden gezien in het licht der dan heerschende omstandigheden. Elk plan, dat we nu zouden willen maken, zal bij de snel wisselende omstandigheden en den stadigen ontwikkelingsgang van Insulinde toch onbruikbaar blijken

op het oogenblik, dat de uitvoering zou moeten beginnen Besparen we ons dus dezen nutteloozen arbeid!

Ik wil niet van dit hoofdstuk afstappen, zonder een woord van protest te doen hooren tegen de door den majoor VAN DAM VAN ISSELT geuite meening, als zoude het wenschelijk zijn het Departement van Marine op te heffen, en te komen tot een Departement van Landsdefensie, omvattende Oorlog en Marine. Eene dergelijke inrichting moge goed zijn voor eene mogendheid zonder koloniën, maar voor ons deugt zij niet.

Het Departement van Marine verzorgt thans de belangen der vloot in Nederland en voor een groot deel ook die, van het deel der vloot, dat in Nederlandsch-Indië is gestationneerd. Gaat men nu over tot een Departement van Landsdefensie, op de wijze als in 1912 was ontworpen, dan worden onvermijdelijk de belangen van de verdediging van Nederlandsch-Oost-Indië niet voldoende behartigd. Het ontbreekt mij aan tijd dit nader uit te werken, doch uit eene bestudeering der destijds gewisselde stukken blijkt het duidelijk en dit is dan ook het zwakke punt en het verkeerde der bedoelde samensmelting. Gelukkig heeft men dat tot dusverre ingezien. Iets anders is, dat die samenvoeging juist kan leiden tot eene splitsing in eene Nederlandsche Marine onder het Departement van Landsdefensie en eene Indische Marine onder het Departement van Koloniën. Ik meen evenwel hiervoor afdoende te hebben aangetoond, dat en waarom die splitsing verkeerd zou zijn. Behalve deze motieven zijn er nog meerdere, die pleiten tegen de instelling van een Departement van Landsdefensie, het zou mij helaas te verveeren thans daarop verder in te gaan, doch naar mijne vaste overtuiging verzet het landsbelang zich tegen eene dergelijke organisatie.

4°. De middelen ter verbetering.

Ik kom nu tot het belangrijkste deel, n.l. de middelen ter verbetering. Het vorenstaande is in vele opzichten toekomstmuziek, het spreekt wel vanzelf, dat thans nog

niet ernstig kan worden gedacht aan nieuwen aanbouw, de resultaten van de vredesconferentie zullen in elk geval moeten worden afgewacht en het komt mij voor, dat in de eerste plaats aandacht moet worden geschonken aan het personeelvraagstuk, en al wat daarmee in verband staat.

Het is niet te ontkennen, dat de toestand van de marine in hooge mate zorgwekkend is, juist doordat zoovelen, waaronder zeer goede krachten, het schip, dat dreigt te zinken, verlaten. Schepen kan men nog in enkele jaren aanbouwen, maar veel langer tijd is noodig om nieuw personeel te vormen.

De stemming is zoo gedrukt als het maar kan; deels is dit zeker een gevolg van algemeen maatschappelijke toestanden: men gaat gebukt onder de nooden, ontstaan door den oorlog, men hoopt deze ramp zoo niet voor immer, dan toch voor zeer langen tijd te bezweren, en het is wel eenigszins begrijpelijk dat men, zoekende naar een zondebok voor het in de war sturen van alle financieele en economische verhoudingen, althans in de neutrale landen er toe komt de ontstane malaise te verhalen op al wat militair is. Dat ik dit niet verdedig, spreekt vanzelf, het is ongetwijfeld een groot onrecht aangedaan, aan onze weermacht, die onder dikwijls zeer moeilijke omstandigheden, gedurende meer dan vier jaren trouw haren plicht vervulde; maar toch moeten we met deze stemming als maatschappelijk verschijnsel rekening houden, daar hieruit ten deele het gevoel van onvoldaanheid en ontevredenheid onder het marinepersoneel is te verklaren.

Ik zeg ten deele, want naar mijne meening zijn er in de marine zelf ook redenen voor dit verschijnsel, redenen, die hoe eerder hoe beter dienen te verdwijnen.

Het personeel heeft geen vertrouwen in de hogere leiding, het mist dit vertrouwen eigenlijk al lang, en daardoor vonden ontbindende invloeden van buiten af in de marine een veld, waar het gestrooide zaad welig opkwam. De ruggeraad, die steun had moeten geven tegen antimilitaire propaganda, was langzamerhand verdwenen.

Maar waardoor is dan wel dat vertrouwen verloren gegaan?

Indien we nagaan, hoe al jaren lang in de volksvertegenwoordiging wordt gesproken bij de behandeling der marinebegrooting, dan zal ieder moeten erkennen, dat dit fnuikend is voor de stemming onder het marinepersoneel. Maar het is toch zeker niet geheel zonder reden, dat juist de marine-debatten zich in dit opzicht onderscheiden. Eerlijkheidshalve zullen we moeten erkennen, dat de volksvertegenwoordiging dikwijls gelijk had, indien ze wantrouwen toonde in het marinebeleid.

Tot voor korten tijd had ieder nieuw optredend departementshoofd weder andere ideeën wat aanbouw betreft; daaraan zou gelukkig voorgoed een einde zijn gekomen, indien niet de behandeling van het ontwerp-vlootwet 1914 door het uitbreken van den oorlog onmogelijk was geworden. Wat aanbouw betreft, is sindsdien eene vaste richting gevolgd. Maar we spreken niet alleen over aanbouw, er is nog meer waarin een vaste koers noodig is. In zake het tactisch gebruik, de betrekkelijke waarde der verschillende strijdmiddelen en bovenal het *op krijgskundige basis organiseren der marine* ontbreekt elke lijn. De marinedeskundigen waren het nooit eens, de marine heeft nu eenmaal geen doctrine en voor de leden der Staten-Generaal en voor velen met hen is het dilemma inderdaad verwarrend!

En hier is naar mijne meening het marinebestuur tekort geschoten; men had moeten zorgen, dat *wel* een vaste lijn werd aangegeven, maar men *kon* dat niet, omdat de marine tot dusverre *mist*, wat ik zou willen noemen *de krijgskundige basis*. De studie der oorlogvoering bestond feitelijk niet in de regionen der hoogere leiding, met dat gevolg, dat de oorlogsvoorbereiding, opgevat in ruimen zin, *de bedenkelijkste hiaten* vertoont.

Maar nog in een tweede, niet minder belangrijk opzicht, is het marinebestuur te kort geschoten, en wel doordat in onvoldoende mate werd medegeleefd met het personeel op de vloot; als gevolg daarvan werden meermalen maatregelen genomen, die ongetwijfeld goed bedoeld waren, maar die door de wijze, waarop ze werden uitgevoerd, aan het personeel gegronde aanleiding gaven tot ontevredenheid. In

het algemeen kende men dikwijls de nooden en behoeften van het personeel onvoldoende, of wist ze niet naar waarde te schatten.

De reden van deze verkeerde toestanden ligt minder aan de personen, die aandeel hadden in het bestuur der marine, dan wel aan de verkeerde of gebrekkige organisatie van het Departement en van den marinestaf.

De genoemde verschijnselen zijn minder vreemd, dan het U op het eerste oogenblik zal toeschijnen. Eigenlijk toch waren alle marines, behalve misschien de Duitsche, achterlijk, wat betreft het methodisch bestudeeren van den zeeoorlog, wanneer wij tenminste eene vergelijking maken met de studie van de oorlogvoering te land.

En dat is ook wel te verklaren, als we bedenken, dat de zeeoorlog, zooals we dien thans kennen, eigenlijk eerst is ontstaan, nadat levensbelangen van natiën met de zeevaart waren gemoeid, dat is, als men om de gedachten eenigszins te bepalen, een jaartal zou willen noemen, eerst na het jaar 1588.

Het moet ons dan ook niet te zeer verbazen, als we hooren, dat in Groot-Brittannië ten behoeve der marine, eerst in 1912 een War Staff werd opgericht!

De onvoorbereidheid der Engelsche marine bij het uitbreken van den wereldoorlog, was dan ook blijkens de mededeelingen van admiraal VISCOUNT JELICOF in zijn boek *The Grand fleet* eenvoudig ongeloofelijk. Dank zij zijne geweldige hulpmiddelen kon Engeland dat gemis aan krijgskundige voorbereiding langzamerhand herstellen, maar wij, die met kleine middelen moeten woekeren, zullen juist door grondige voorbereiding moeten trachten gemis aan kracht te vergoeden.

De admiraal Sir REGINALD HALL, die den geheelen oorlog als actief officier medemaakte, en onlangs werd verkozen tot lid van het Lagerhuis, heeft, blijkens zijne eerste redevoering in het Parlement, uit dien oorlog de conclusie getrokken, dat er aan de admiraliteit eene generale staf behoorde te komen om de strategie te bestudeeren! Voorts beveelt hij aan, dat aan de admiraliteit officieren zullen zijn in onmiddellijke aanraking met de zee, zoodat voor-

stellen en klachten van het personeel vlug en met belangstelling worden behandeld. Merkwaardig, dat de ervaring van een oorlog noodig was om zulke waarheden te doen doordringen!

In deze twee factoren ligt naar mijne meening de kern der zaak.

Ik behoef hier wel niet te verzekeren, dat mijn betoog niet gericht is tegen personen; als in Engeland nog leeringen moeten worden getrokken als hierboven aangehaald, dan zou het wel zeer onbillijk zijn om in Nederland te willen zoeken naar personen, die schuldig zouden zijn aan het feit, dat sommige zeer belangrijke zaken tot dusverre buiten den gezichtskring van het marinebestuur hebben gestaan, of dat daaraan althans niet voldoende aandacht is besteed. Het is veeleer een verschijnsel, dat in vele, zoo niet alle landen valt waar te nemen, maar als we dat eenmaal erkennen, dan wordt het ook plicht de noodige veranderingen aan te brengen. Indien men volhardt in een systeem, waarvan de ondeugdelijkheid is gebleken, ja, dan zou van schuld sprake kunnen zijn.

En wat zijn nu wel de gevolgen geweest van de geïncrimineerde toestanden?

Allereerst is door de officieren gevoeld, dat er iets haperde, vandaar ontmoediging en de gedachte kwam op, dat er toch geen ernst was. Dat was natuurlijk onjuist, niemand heeft het recht te twijfelen aan den ernst van het streven van het marinebestuur, maar het handelde zonder richtsnoer, omdat de oorlogvoering zelve en veel van hetgeen daarbij behoorde, feitelijk min of meer een gesloten boek was. Nog in 1895 besliste eene marinecommissie, dat voor zeeofficieren eene hoogere vorming onnoodig was!

De stemming onder de officieren plantte zich natuurlijk verder voort onder de onderofficieren en equipage. Wellicht zullen sommigen beweren, dat het wel wat ver gaat de ontevredenheid onder de matrozen toe te schrijven aan gebrekkig inzicht van het marinebestuur in de eischen der oorlogvoering. Inderdaad, dat gaat te ver, en toch is er een duidelijk verband. Wellicht mag ik U vragen Uwe gedachten

even terug te voeren tot het jaar 1797, tot de hoogst ernstige muiterijen onder de Engelsche vloot. Er was slechts ééne afdeeling waar het gezag werd hoog gehouden, n.l. op de vloot onder admiraal JERVIS, Lord SINT VINCENT. De opinie van dezen vlootvoogd, na twee jaar practijk onder de moeilijkste omstandigheden luidde aldus: „The discipline of the fleet is in the ward room”. Lord St. VINCENT betreurde in hooge mate de slechte toon, die heerschte aan de tafel der officieren, binnen het gehoor der bedienden. Door hen werd die stemming onder de equipage overgebracht, en zoo beschouwde genoemde vlootvoogd de longroom als de broeikas, waardoor ontevredenheid tot muiterij aangroeide.

En dat is de schakel, die ik zoeven bedoelde. Zóó ernstig, als hierboven geteekend, is gelukkig de toestand bij ons niet, maar de officieren zijn in hooge mate ontmoedigd, de toon in de longroom is over het algemeen zóó, als niet mocht voorkomen, en ongetwijfeld heeft dit gevolgen in den zin, als hierboven aangegeven. Zeer zeker dient die toon te veranderen, maar dat kan eerst als er weer vertrouwen is.

Als het vorenstaande juist is, zijn de middelen ter verbetering niet moeilijk aan te geven. Beginnen we met de samenstelling van Departement van Marine en Marinestaf. De oorlogsvoorbereiding en vooral het nauw samenleven met en opvoeden van het personeel op de vloot, moeten door die organisatie verzekerd zijn. Indien niet aan beide eischen wordt voldaan, komen we nog niets verder; de hiervoor aangehaalde meening van admiraal sir REGINALD HALL geeft deze basis eveneens weer.

De thans bestaande inrichting biedt niet voldoende waarborg voor succes, dat is nu wel voor een ieder duidelijk, derhalve is noodig reorganisatie op de genoemde grondslagen. Ik meen mij in dit bestek ervan te moeten onthouden om aan te geven hoe naar mijne meening die wijziging zou kunnen worden uitgevoerd.

Maar in 's hemels naam geen commissie, zooals ik in het jongste marineblad zag aangeprezen. Er is te veel haast bij het werk, liever dadelijk eene verbetering, die dan misschien

nog niet het volmaakte geeft, dan nog langer wachten. Vergeet toch niet, dat de marine, die men immers niet wil liquideeren, bijna stervende is, ze kan niet wachten, geen dag, ja, geen uur!

Gaan we thans over tot de krijgskundige opvoeding der marine, om daarna de maatregelen te noemen, die meer in het bijzonder het personeel betreffen.

Een goede stap in de genoemde richting is reeds gedaan door de hogere vorming van zeeofficieren, aanvankelijk op bescheiden schaal, ter hand te nemen; daarbij mag niet vergeten worden belangstelling te wekken voor en inzicht te geven in sociale toestanden en belangen. De wereldoorlog toonde duidelijk, hoezeer de militaire organisatie afhankelijk is van het burgerelement, en daarmede behoort samen te werken. We zullen er toe moeten komen als regel de bevordering tot den hoofdofficiersrang afhankelijk te stellen van het met goeden uitslag volgen van de marine krijgsschool; voor hen, die de hogere rangen niet bereiken, ware dan de gelegenheid te openen na b.v. 30 dienstjaren den dienst te verlaten met een pensioen, evenredig aan den diensttijd. De doorstroaming wordt daarmede gebaat, evenals de promotiekansen voor hen, die hogere aspiraties hebben. Ten slotte zoude ik wenschen, dat in de toekomst aan een der universiteiten een leerstoel in krijgskunde werd gevestigd; oudere officieren zouden dan aan die universiteit mede hun inzicht in sociale en economische toestanden kunnen vergrooten en aldus de kroon zetten op hunne vorming.

Het bovenstaande geldt meer voor de vorming van bepaalde officieren; om ook de krijgskundige ontwikkeling van alle overige officieren te bevorderen zijn verschillende maatregelen noodig, die ik hier echter niet in detail zal bespreken.

Indien nu langzamerhand op grond van kennis en studie de marine haar doctrine zal gekregen hebben, is automatisch reeds eene zekere vastheid van lijn gewaarborgd; toch moet dit nog meer verzekerd worden, hetgeen naar mijne meening het beste kan geschieden door, zooals reeds werd aangestipt,

allen aanbouw te regelen bij eene vlootwet, die een tijdvak van niet meer dan 10 jaar omvat en tevens de personeelsvoorziening regelt.

Door sommigen wordt veel geschermd met eene admiraliteit in den geest van de Engelsche Board of Admiralty. Het zou mij niet verwonderen, indien het meerendeel der voorstanders van deze meening geen behoorlijk begrip heeft van de werking der Britsche Admiraliteit. Zulk een besturend lichaam toch past niet in het kader van ons staatsbestuur, het is in strijd met de ministeriële verantwoordelijkheid, zooals die in Nederland wordt opgevat.

Het komt mij voor, dat met eene vlootwet in hoofdzaak aan alle verlangens wordt voldaan, trouwens in het buitenland werkt men vrijwel algemeen op deze wijze, als voorbeeld mogen wij Duitschland, Japan, Amerika, Frankrijk en Oostenrijk aanhalen.

Indien die vlootwet, behalve door den Minister van Marine, ook wordt onderteekend door den Minister van Koloniën, zijn we tevens zeker, dat de Indische belangen worden gediend.

Door al deze maatregelen zullen we ongetwijfeld zien, dat het vertrouwen van de volksvertegenwoordiging in het marinebeleid herleeft, en dat niet gearzeld zal worden gelden toe te staan, indien ze op behoorlijk te verdedigen gronden worden aangevraagd. En het bezit van goed materieel zal wederom eene gunstige werking hebben op de ambitie en de stemming van het personeel. Doch juist met het oog op het personeel zijn nog meerdere maatregelen noodig, waarvan ik enkele der meest belangrijke wil aanhalen.

Er zijn in de marine onbruikbare elementen, zoowel onder de officieren als onder de onderofficieren en schepelingen; waardoor ze onbruikbaar geworden zijn, doet niets ter zake, thans stichten ze kwaad en de eerste stap moet zijn hen onschadelijk te maken. Indien de thans bestaande voorschriften niet voldoende ruimte hiertoe bieden, dan moeten ze veranderd worden, eene zuivering der marine is noodig, dus het moet, en waar een wil is, daar is ook een weg. Naar mijne meening is het verkeerd iedereen, die daar om

vraagt, ontslag te verleeneu, het resultaat zou zijn, dat vele onbekwamen, en zij, die geen energie hebben iets anders te beginnen, in de marine blijven. Neen, het marinebestuur moet aanwijzen wie het behouden wil en dan ook aan dat gedeelte goede vooruitzichten waarborgen. Bovendien zullen er velen zijn, die thans in ontmoedigde stemming ontslag vragen, doch gaarne weder hunne krachten aan de marine zullen blijven geven, als blijkt, dat een nieuwe koers wordt gestuurd.

Aan bekwame onderofficieren moet gelegenheid worden geopend den officiersrang te behalen; in de afgelopen jaren deden meerdere onderofficieren met veel succes officiersdiensten en daarmede hebben zij zich een zeker recht op den rang verworven. De bekwamen moeten kans hebben vooruit te komen! Door dezen maatregel kan het aantal van hen, die dadelijk tot officier worden opgeleid kleiner worden, hetgeen weder aan de promotiekansen voor hogere rangen ten goede komt.

Het drie jaar lang gescheiden zijn van het gezin bij verblijf in Indië is een toestand, die dringend verandering eischt; in de tegenwoordige omstandigheden wil men zich daarin niet meer schikken. Er zou overwogen kunnen worden onder zekere voorwaarden vrijen overtocht toe te staan aan het gezin, waarbij dan in Indië zelf maatregelen zouden moeten worden genomen als bijv. het van rijkswege beschikbaar stellen van woningen. Blijkt het, dat dit systeem in de practijk afstuit op bezwaren, dan dient de duur van het verblijf in Indië beperkt te worden tot twee jaar.

In het algemeen moet meer gedaan worden om den schepelingen in Indië gelegenheid te geven aan den wal op behoorlijke wijze ontspanning te vinden, de thans bestaande toestand is onhoudbaar, een groote stap in de goede richting zou reeds kunnen worden gedaan, door ieder jaar, bij voorkeur in den kenteringstijd, het eskader eene reis naar Australië, Japan of Amerika te laten maken.

Ten slotte een enkel woord over de bonden. Men kan er zich niet meer mede afmaken met te zeggen, dat een bond niet thuis hoort in eene militaire organisatie. De bonden

zijn een sociaal verschijnsel geworden, dat hebben wij te aanvaarden. Het komt mij voor, dat eene van ruime opvattingen getuigende politiek moet worden gevoerd en in het algemeen bonden aan boord moeten worden toegelaten; het houden van vergaderingen aan boord kan natuurlijk altijd worden beperkt. Het is niet te ontkennen, dat dikwijls fouten zijn gemaakt, doordat het Departement van Marine niet voldoende met de vloot medeleefde, indien daaraan een eind wordt gemaakt, zooals ik reeds hiervoor aangaf, zal vanzelf door gebrek aan aangrijpingspunten de actie der bonden verflauwen. Het spreekt wel van zelf, dat met de genoemde maatregelen zeer wel *kan* en trouwens *moet samengaan het hooghouden van het gezag.*

Door het geheel dezer maatregelen zal het zeker gelukken het vertrouwen van het personeel in het marinebestuur weder te verkrijgen, en daarmee is reeds veel gewonnen. Gemis aan vertrouwen is op het oogenblik een van de grootste euvelen. Maar spoedig handelen is een dringende eisch. De regeering heeft verklaard, de marine niet te willen liquideeren, het wachten op den heelmeester, die het mes in de wonde zal zetten, duurt nu al een halfjaar, nog niets is geschied sedert de betreuenswaardige voorvallen in November. Dit mag door de omstandigheden zoo veroorzaakt zijn, doch nu is spoed geboden, er kan geen dag gewacht worden, de toestand is hoogst ernstig en niet ingrijpen beteekent het einde der marine. Maar aan den anderen kant is er nog alles van te maken, getuige het feit, dat de vloot, zoolang buitenlandsch geweld dreigde, onder vaak zeer moeilijke omstandigheden trouw haar plicht heeft vervuld. Er is echter meer noodig, de vloot moet onder *alle* omstandigheden een betrouwbaar werktuig in handen der Regeering zijn. Het heeft op mij altijd een eenigszins onaangename indruk gemaakt, dat de oud-Gouverneur-Generaal VAN HEUTSZ in zijn bekenden brief van 25 December 1918 aan het hoofdbestuur der Kon. Vereeniging „Onze Vloot”, sprekende over de voorstellen der staatscommissie 1912, sprak over eene vloot, die niet vechten zal.

Ik wil graag aannemen, dat er niets geringschattends

mede is bedoeld, maar toch moge er op gewezen worden, dat de Koninklijke Marine nooit gearzeld heeft te vechten met zwak of minwaardig materieel. De zeeslagen van Doggersbank in 1781 en van Kamperduin in 1797 zijn daarvan een schitterend getuigenis. De geheele houding der marine in de jaren 1914—1918 staat er dan ook borg voor, dat, indien ooit in de toekomst het belang van het vaderland eischt met zwakker krachten 's vijands macht te trotseeren, de zeemacht, als zoo vele malen in haar geschiedenis, de eer van Nederland's vlag zal weten hoog te houden.

De Voorzitter geeft na de pauze aan den heer CRAMER het woord, tot voorlezing van de volgende opmerkingen van den reserve kolonel van den Generalen Staf J. C. VAN DEN BELT, die verhinderd is aanwezig te zijn.

Mijnheer de Voorzitter. Mijne Heeren! Naar aanleiding van den door den Heer van HENGEL verkondigde stellingen over „Marine”, zij het mij veroorloofd het volgende op te merken.

Geheel accoord ga ik met hem wat betreft de stelling A 1 en A 3.) Zie voor wat de aangehaalde punten betreft Bijlage I hierachter.

Wat de stelling A 2 betreft, daaraan zou ik enkele woorden willen toevoegen en haar willen lezen: „Indien de Volkerenbond ons vrij laat in het vaststellen van onze vlootpolitiek zou de zeemacht ter verdediging van Ned. Oost-Indië moeten bestaan uit een kern van zware artillerie schepen enz. „En dat om de volgende redenen. Een „kern van zware artillerie schepen”, wat verstaat de Heer van HENGEL daaronder? Toch minstens een eskader van 4 schepen, bewapend met minstens 8 kanonnen van 38 cM., schepen van minstens 25000 ton — schepen dus, die de gelijkwaardigen zijn van de Japanschen bijv.

Om van zulk een eskader nut te kunnen hebben, moet het aangevuld worden met het talrijke overige materieel als verkenners, onderzeeërs, vliegtuigen, enz. enz., terwijl

een volledige basis ingericht moet worden in Straat Soenda. Voorts komt daarbij de kwestie van het personeel. Waar de kosten van een dergelijke verdediging te water naar het milliard zal loopen, echter vooral de kwestie van het personeel — in verband met de ervaringen der laatste jaren — er weinig hoopvol uitziet, vermeen ik dat hiervan geen sprake *kan* en ook niet *mag* zijn; ook al niet om de volgende redenen.

De toestanden in Indië — en inzonderheid op Java — zijn van dien aard dat er om zoo te zeggen niet genoeg gedaan kan worden om de bevolking in elk opzicht schier, in gunstiger levensomstandigheden te brengen. Alleen voor Java reeds met zijn 30 millioen inwoners minstens, zal dat schatten kosten. Daarbij nog honderden millioenen uit te geven voor een zeemacht is onmogelijk niet alleen, maar ook ongeoorloofd in mijn oogen. Want, de vlootbouw zou moeten vóórgaan en de bevolking zou dus moeten wachten.

Het komt me voor dat dit een zeer gevaarlijke onderneming zou zijn in verband met de zoo zeer gewijzigde maatschappelijke verhoudingen — ook in Indië. Maar, bovendien, wat *kunnen* we met dat eskader, zelfs, indien het tweemaal zoo sterk ware?

Op dit oogenblik spelen op het wereldtoneel de *Vereenigde Staten van N. Amerika*, *Groot Brittanje* en *Japan* de eerste viool. De rest bezet de ondergeschikte rollen, is figurant of toeschouwer. De eenigen die mede steni zouden kunnen hebben, *Rusland* en *Duitschland*, liggen voorloopig nog in zwijm.

De Angelsaksers en de Japanners geven dus de lakens uit. Elk hunner beschikt over een groote macht ter zee, waartegen niemand iets vermag zoo ze eensgezind zijn, zelfs niet de gecombineerde vloten van alle anderen te zamen. En, of wij dan beschikken over een kern — oftwee zelfs -- van zware artillerie schepen, heeft m.i. niets te beduiden.

Mochten de Japanners te eeniger tijd tegenover de Vereenigde Staten-Gr. Brittanje komen te staan, dan heeft

deze combinatie het heft in handen, want niemand kan Japan dan bijstaan.

Een „kern van zware artillerieschepen” hebben wij *niet* noodig. Bovendien: wie zal het betalen en van waar halen we het personeel; beide deze vraagstukken kunnen wij niet oplossen, althans niet in de praktijk.

M.H. het wordt m.i. hoog tijd dat we de kwestie der defensie in haar geheelen omvang nuchter leeren bekijken. Reeds jaren en jaren worden er steeds weer voorstellen gedaan die meerendeels pure fantasie zijn; het lot van de sterke Duitsche vloot echter is realiteit.

Hoewel theoretisch een voorstander van een artillerieschip voor Indië noem ik het practisch een onmogelijkheid. Bijna overal laat men de praktijk aan het woord, wij echter theoretiseeren maar voort. En in elk opzicht is dat een fout. Want de „kern van artillerieschepen” komt er niet, nu niet en nooit. En gelukkig m. i. De behandeling van de jongste Marinebegroting in de Tweede Kamer der Staten-Generaal laat daaromtrent geen twijfel. Maar ook bestaat dan de kans, dat we niet krijgen wat we zoozeer behoeven in Indië: een scheepsmacht volkomen in staat om rust en orde te handhaven in den zoo uitgestrekten Archipel — goed bewoonbare schepen vóór alles, bemand met personeel in Indië geboren. Door detachering van marinepersoneel uit Nederland en omgekeerd ware dan de band te leggen die beide „Marines” dient te verbinden.

Wordt in dit verband z.g.n. klein materieel, onderzeeërs e. d. toch onmisbaar geacht, dan zou ik de hoeveelheid daarvan in dien zin willen beperken, dat het niet de bedoeling moet zijn daarmede den B.V. te beletten ons Indië te ontnemen, maar: om steun te kunnen verleen aan dengene die aan onze zijde staat als te avond of morgen tusschen de drie groote bureu verschil van opinie ontstaat over ons bezit en dat met de wapenen zal worden beslist.

Soerabaja blijft dan *de* basis.

Wat de stellingen *ad B.* betreft, deze zou ik willen lezen:

„Bij de verdediging van *Nederland* aan de zeezijde komt aan het *leger* de voornaamste taak toe; de *weermacht ter zee* — samengesteld uitsluitend en alleen uit z.g.n. klein materieel — *verleent daarbij steun*”.

In 't geheel niet kan ik me vereenigen met de meening van den heer VAN HENGEL waar hij zegt dat de marine in *Nederland in hoofdzaak* moet bestaan uit z.g.n. klein materieel. En zelfs pantserbooten acht ik van nul en geener waarde; de mobilisatie heeft ons daaromtrent reeds eenige ervaring gebracht. Maar zelfs al ware het mogelijk de gebreken van deze vaartuigen te verhelpen, het zijn en blijven licht bewapende, feitelijk onbeschermd scheepjes waarvan in geen enkel opzicht nut te verwachten is. Hun uitstekende vuurmonden met zoo groote dracht stelle men op aan den wal. Dáár alleen komen ze beslist tot vuren.

Wat de stelling *ad C.* betreft, hiervoren bleek reeds, dat ik daarmee niet accoord kan gaan. En op nog een factor moet ik daarbij de aandacht vestigen. Hoewel bij de verdediging van Indië de hoofdtaak wordt toegekend aan de *Marine* brengt een aanzienlijk deel van het Europeesche personeel het grootste deel van zijn dienstdtijd in *Nederland* door, waarbij nog komt, dat hier voor het hoogere personeel, op zee, geen werkring bestaat. Waar nu voorts het gaan naar Indië van het *Marine*personeel, op korten termijn meestal, hooge kosten met zich brengt, de totaal-kosten voor onze zeemacht zeer hoog mogen worden genoemd, en zelfs matige rente van dat kapitaal niet kan worden verwacht, kan ik ook uit dezen hoofde niet met de stellingen *ad C* instemmen. Bovendien zou ik dringend in overweging willen geven maatregelen te treffen om de voor Indië bestemde schepen dáár te bouwen — alle grondstoffen toch, zijn dáár te vinden.

En wat ten slotte de stellingen *ad D.* betreft, met die onder *1* en *3* genoemd, ga ik geheel mede. Echter niet met die *ad 2*. Deze stelling zou ik willen doen luiden:

„Het Departement van *Marine* moet worden opgeheven. Wat betreft de *weermacht ter zee* h. t. l., deze wordt een

onderdeel van de weermacht in Nederland — als de vliegdiens, de artillerie, enz. In verband daarmede wordt het Departement van Oorlog omgezet in een Departement van Landsverdediging, terwijl de Generale Staf met een bureau „Marine” wordt uitgebreid”.

Dit alles in verband met de beperkte taak, die onze weermacht ter zee slechts kan worden opgedragen en die zij inderdaad kan vervullen — een zeer beperkte taak zelfs. Ook hierin moeten we nuchter gaan denken.

Wat nu nog betreft de door den Majoor VAN DAM VAN ISSELT verkondigde denkbeelden over de weermacht welke wij behoeven, degenen onder U die kennis namen van mijn in de *Avondpost* ontwikkelde meening over deze aangelegenheid — ook verkort in een lezing te Amsterdam nogmaals behandeld — zullen kunnen begrijpen, dat ik mij met die denkbeelden niet kan vereenigen.

Het duidelijkst wordt vermoedelijk wel ons verschil van standpunt in deze zoo uiterst belangrijke kwestie getypeerd als ik de door hem en mij voorgestane meeningen vergelijk met het „opknappen” en „herbouwen” van een verouderd gebouw, dat niet gemist kan worden. Verondersteld dat dit kazernes zijn, dan zou hij de Oranjekazerne willen opknappen, terwijl ik een nieuwe zou willen bouwen. De oorzaak van dit verschil in doen is een gevolg van de waarde welke wij aan het oude gebouw toekennen. En thans terugkeerend tot onze weermacht hier te lande, verschil ik blijkbaar met hem van meening wat betreft de waarde daarvan. Ik acht die weermacht „onvoldoende”, terwijl ze „voldoende”, ja zelfs „goed” zou kunnen zijn — dit laatste vooral, omdat ook onze soldaat de eigenschappen bezit om hem te maken tot een alleszins geschikt verdediger van huis en hof, van den vaderlandschen bodem. En daarvoor alleen behoeven wij hem.

De hoofdzak waarom ik thans nog onze weermacht als „onvoldoende” moet kwalificeeren, is gelegen voornamelijk in de omstandigheid, dat ons volk, en dus ook de soldaat, niet genoeg voor de weermacht voelt. Terecht of ten onrechte

doet niets ter zake; het feit bestaat en daarmee *moet* rekening gehouden worden. Want niet wij, de aanvoerders moeten stem hebben in het weerbaarheidsvraagstuk, een ieder, die lid zou kunnen en moeten zijn van onze weer-macht, heeft het recht zijn stem uit te brengen over de wijze waarop ons volk weerbaar moet worden gemaakt.

Voorts legt hierbij gewicht in de schaal de financiële kwestie en ten slotte de noodzakelijkheid, dat allen en alles aan de weerbaarheid dienstbaar moeten worden gemaakt — niemand en niets uitgezonderd. En op dit alles gebaseerd zijn *mijn* stellingen.

1. de geheele volkskracht moet dienstbaar gemaakt worden aan de weerkracht;

2. dit moet geschieden met zoo gering mogelijke offers;

3. zoo weinig mogelijk moet de productie daaronder lijden benevens de studie;

4. het verblijf in de kazerne schaadt de productie op ernstige wijze, is niet strikt noodig voor de opleiding van den burger tot weerman, veroorzaakt hooge kosten die geen evenredig nut afwerpen, dikwijls het tegendeel zelfs — en dit vooral, heeft weinig aantrekkelijks; zoodat

5. de kazerneopleiding door ons moet worden opgeheven.

Noodzakelijk is dan:

6. Streng territoriale recruteering, opleiding, oefening, verdediging, enz.;

7. Vervanging van het beroepspersoneel door verlofs-personeel, waar eenigszins mogelijk.

Overigens moge als toelichting dienen,

a. dat ik de recrutenopleiding zou willen doen plaats hebben op den 17, 18 en 19 jarigen leeftijd, wat de *praktijk* betreft op de toch vrije Zaterdagmiddagen en voor wat de *theorie* betreft, op één avond in de week;

b. dat ik hieraan vooraf zou willen laten gaan:

1. verplicht schoolonderwijs tot den 15 jarigen leeftijd;

2. verplichte lichamelijke ontwikkeling tot den 17jarigen leeftijd;

c. dat ik op de recrutenopleiding zou willen laten volgen

3 herhalingsoefeningen om de 3 jaren van respectievelijk 3 weken, 2 weken en 1 week en daarna nog eens van 1 week;

d. dat de opleiding in het eerste recrutenjaar voor *allen* dezelfde moet zijn;

e. dat het *actie* leger, het *reserve* leger en het *territoriale* leger elk bestaan uit 9 lichten.

Na alles wat ik schriftelijk en mondeling vernam over deze beginselen, vermeen ik dat wij op deze wijze een weermacht zouden kunnen hebben, volkomen geschikt voor de taak, waarvoor wij een weermacht behoeven, in hoofdzaak wel, omdat het volk voor dezen vorm van weermacht voelt, voelen kan en voelen zal.

Mochten wij dan te eeniger tijd opnieuw de grens moeten bewaken als in de afgelopen jaren, dan zal dat, in dezen vorm, met veel minder wrijving kunnen geschieden, dan thans het geval is geweest; de wrijving die een der hoofdoorzaken was van het „onvoldoende” waarmee ik de bestaande weermacht moet kwalificeeren — wat mij innig leed doet, ook al omdat het aldus niet behoef te zijn. De Nederlandsche soldaat kan meer en beter. Men biede hem slechts de gelegenheid.

Mijn vertrouwen in het „kunnen” van onzen soldaat is groot, ondanks zijn vele gebreken.

Zeer hoop ik met den, door mij om zijn kennis en streven zoo geachten inleider, ook over deze aangelegenheid „eens van zin” te mogen worden.

De Heer VAN MUNNEKREDE: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne maak ik gebruik van de gelegenheid, die U mij biedt om enkele opmerkingen te maken naar aanleiding van het gesprokene door Majoor VAN DAM VAN ISSELT.

Ik wensch te beginnen met hem hulde te brengen voor zijn doorwrochte voordracht; de Majoor zal echter wel niet verwachten, dat alle aanwezigen het geheel met hem eens zullen zijn.

Wat mij betreft, zou ik, als eerste opmerking, dit willen zeggen :

Waar de Majoor er op wees, dat het leger een heilzamen invloed kan uitoefenen op de lichamelijke ontwikkeling van het volk, daar zal niemand onzer de juistheid van die bewering in twijfel trekken.

Gefrappeerd heeft het mij evenwel, dat de Majoor geen woord heeft gewijd aan het nog grootere nut, dat de lichamelijke ontwikkeling van de *jeugd* zal afwerpen.

In dat opzicht is voor de onderwijzers op de lagere scholen een belangrijke taak weggelegd, want het komt mij voor, dat het beter is kromme ruggen en scheeve schouders te voorkomen dan te trachten die later weer recht te maken.

Naar mijne meening moet dan ook bij ons de lichamelijke ontwikkeling van de *jeugd* met veel meer ernst worden ter hand genomen, dan thans het geval is; dit zal het volk in zijn geheel veel meer ten goede komen en bovendien het leger baten, want de vóórgeoeffendheid zal een gunstige uitwerking hebben op den duur van den eersten oefeningstijd.

Mijn tweede opmerking is deze:

Toen ik de stellingen van beide inleiders had gelezen en herlezen, viel het mij op, dat de Heer v. HENGEL blijkbaar wél rekening hield met een mogelijken volkerenbond, de majoor v. D. v. I. daarentegen niet.

Tijdens de voordracht kwam ik echter tot andere gedachten, want toen bleek mij, dat ook majoor v. D. v. I. den invloed van een eventueelen volkerenbond in den kring zijner beschouwingen had opgenomen.

Ten opzichte van Nederland kwam hij daarbij m. i. tot een eigenaardige conclusie.

De Majoor nam eenvoudig aan, dat Nederland geheel zou worden vrijgelaten in het vaststellen van zijne legersterkte.

Het is zijn goed recht om zulks te veronderstellen, maar mijn goed recht is het om dat te betwijfelen.

Indien de volkerenbond er komt en *behoorlijk is georganiseerd*, dan kan ik mij niet voorstellen, dat men aan het eene lid van dien bond zou verbieden een leger boven een bepaalde sterkte te onderhouden en aan het andere lid te dien opzichte geheel de vrije hand zou laten.

Logisch zou het zijn, wanneer voor ieder land een contingent werd vastgesteld en als dat geschiedt, dan hebben wij het groote leger van Majoor v. D. v. I. niet noodig, want ik kan niet gelooven, dat men in zoodanig geval aan een mogendheid als Nederland zou voorschrijven een weermacht van 25 lichteningen te vormen.

Zijn de leden van den volkerenbond daarentegen vrij in de bepaling van hun legersterkte, dan zullen wij langzamerhand opnieuw tot de tanden gewapende volkeren naast elkaar zien verschijnen en of dat nog mogelijk is, jaaraan kan ik voorloopig evenmin gelooven.

Zou er door dezen oorlog werkelijk niets veranderd zijn?

Ik wil hiermede maar zeggen, M.H., dat zelfs thans nog niet met zekerheid is aan te geven wat uit den tegenwoordigen chaos zal voortkomen en wat de volkerenbond ons zal brengen.

Daarom schaar ik mij aan de zijde van hen, die ten opzichte van de legerhervorming voorloopig nog een afwachtende houding willen aannemen, maar intusschen alles wenschen te behouden wat gedurende de mobilisatie met veel moeite en kosten is verkregen.

Volg ik echter den majoor v. D. v. I. op zijn weg, dan geeft zijn stelsel ons een veldleger van 12 divisiën, ieder van ± 10.000 man.

Is dat nu een rendement van 25 lichteningen?

Rumenië bracht ± 30 divisiën op de been.

De oorlog heeft duidelijk aangetoond, dat de legers niet alleen sterk, maar ook, vooral in tactisch opzicht, uitmuntend uitgerust moeten zijn.

Het onderwerpelijke vraagstuk is dan ook niet zuiver van organisatorischen maar tevens van finantieelen aard.

Hoe de Majoor v. D. v. I. aan de noodige gelden wil komen, vermeldt hij niet.

Wel somt hij enkele besparingen op, maar die beteekenen niets, vergeleken bij de ontzaglijke bedragen, die noodig zullen zijn om zijne divisiën in tactisch opzicht behoorlijk uit te rusten.

Mocht de volkerenbond niet geven wat velen er van verwachtten, dan is mijn ideaal een sterk en goed uitgerust leger in eerste linie en dat zal alleen bereikbaar zijn, wanneer de oefeningstijd wordt verkort.

Wij zullen dan wel *moeten* gaan in de richting van het Zwitsersche stelsel; geen klakkeloos overnemen daarvan, maar aanpassen van de beginselen aan de toestanden, die in Nederland worden aangetroffen.

Dit zijn de opmerkingen, Mijnheer de Voorzitter, die ik naar aanleiding van de voordracht wenschte te maken.

De Heer LAMBOIJ: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch een woord van hulde te brengen voor het krachtige pleidooi van den heer VAN DAM VAN ISSELT, waar hij zegt, dat wij ons niet in slaap moeten laten wiegen en zeker thans niet moeten gaan beknibbelen op onze weermacht. Zoolang nog niet absoluut vaststaat, dat wij met een klein leger kunnen volstaan, dienen wij sterk te blijven. De propaganda voor ontwapening zal ieder onzer gaarne steunen; maar de grooten, de machtigen, zij die het zwaard voor den aanval wetten, moeten daartoe metterdaad het voorbeeld geven; eerst als het gevaar voor overrompeling *volkomen* is geweken, kunnen de kleine mogendheden, die er uitsluitend een weermacht op na houden om den *eigen haard voor ondergang te behoeden*, met spiedenden blik, schuchter en bescheiden volgen! (*Applaus.*)

Door anders te handelen, doen wij een huiveringwekkenden sprong in het duister, waarvan ons nageslacht de wrange vruchten zou kunnen plukken. Onder de huidige omstandigheden moet daarom voor het behoud van een krachtig leger zoowel in de Volksvertegenwoordiging als bij het volk een groote propaganda worden gevoerd. Als voorbeeld van het lot van een land dat zijn weerbaarheid verwaarloosd heeft, kan daarbij dienen, wat België heeft ondervonden.

In 1914 was België zeer slecht beschermd, zoodat het Duitsche legerbestuur den weg door België het meest in overeenstemming achtte met de Duitsche belangen. Het gevolg van deze conclusie was, dat het Belgische volk ruim

vier jaren op verschrikkelijke wijze door den oorlogsfakkelteteisterd is, en de grootste ellende heeft ondervonden. Indien België een weermacht van een half millioen man had gehad, goed geoutilleerd en geoefend en zich daarbij strikt neutraal had verklaard, dan zouden de Duitschers naar mijne vaste overtuiging, zeker tot het besluit zijn gekomen, dat de doortocht door België met te groote offers gepaard zou moeten gaan, en zou België zeer waarschijnlijk *buiten den oorlog zijn gebleven*.

Het Nederlandsche leger is er niet om, zooals men wel eens van anti-militaire zijde hoort zeggen, de brandkast van de bewoners van de Keizersgracht te Amsterdam te verdedigen, maar om, zoo noodig, *alle standen* te beschermen, en in de allereerste plaats, om, *door preventieve werking den oorlog te voorkomen*. Wanneer men in twijfel trekt, dat de arbeidende klasse evenzeer als de meer gegoeden een groot belang hebben bij het voorkomen van den oorlog, kan opnieuw naar België worden gewezen, en kan men de vraag stellen: wie hebben het zwaarst door den oorlog geleden, de rijke Belgen, die in Scheveningen kwamen logeeren, of de arme stakkers, die in België achterbleven en daar veelal broodeloos waren, of bij ons het genadebrood kwamen eten?

Met zeer veel moeite zijn wij er in geslaagd, in de vier mobilisatiejaren die achter ons liggen, het leger tot bijna een half millioen man op te voeren. Laat ons vóór alles dit leger op sterkte houden! Een eerste vereischte daartoe is, dat de goed geoefende landstormjaarklassen, die gedurende de mobilisatie werden opgeroepen, en waaraan zooveel moeite en financieele offers ten koste zijn gelegd, paraat blijven. Door wettelijke voorzieningen moet worden verkregen, dat zij gedurende de eerstvolgende jaren blijven behoreen tot dat gedeelte der weermacht, hetwelk nog in het bezit is van kleeding en uitrusting en, bij mobilisatie, van af den eersten dag beschikbaar. Zou men de goederen toch doen inleveren en de mannen afvoeren uit de weermacht, dan zullen zij in de eerste dagen van mobilisatie niet bruikbaar zijn. Het zou dan zeker meer dan veertien

dagen duren, voordat zij gewapend, en in behoorlijke verbanden voor den vijand kunnen worden gebracht. Dat in dien tijd, vooral in een klein land, dat aan overvalling blootstaat, heel wat gebeuren kan, is in 1914 bij onze zuidelijke naburen ten duidelijkste gebleken. Deze landstorm moet dus, evenals de militia, bij *het begin* van den oorlog krachtig kunnen optreden.

Thans kom ik tot de voordracht van den eersten inleider. Voldoet het ontwikkelde stelsel aan den eisch, dat in ons klein blootgesteld land van af den eersten mobilisatiedag het parool moet zijn: alle hens aan dek? M. i. moet deze vraag ontkennend beantwoord worden, immers $\frac{1}{6}$ van zijn dienstplichtigen zijn zoo lang geleden onder de wapenen geweest, dat zij niet dadelijk als troep bruikbaar zijn, terwijl niet minder dan de helft in de depots moeten komen, omdat zij te onvolledig geoefend werden. Een oefeningstijd van 4 maanden toch, lijkt mij bepaald onvoldoende. Gedurende de mobilisatie heeft de territoriale bevelhebber, aan wien ik was toegevoegd, een opzettelijk onderzoek ingesteld naar de geoefendheid van de recruten, die, na vier maanden oefening, uit de depots kwamen. Daarbij bleek, dat zij het technische gedeelte behoorlijk onder de knie hadden, doch dat het individueel optreden, het uit zich zelf juist en doelbewust handelen, in verschillende gevallen, veel te wenschen overliet; de opleiding was te overhaast geschied. Het instituut van z.g. viermaanders zou ik dan ook niet gaarne in de organisatie zien opgenomen. Indien beperkt moet worden, dan zoeken men dit liever nog op het aantal dan op de geoefendheid.

Wat nu het verdubbelstelsel betreft, als dit in 1914 ingevoerd was geweest, zou men in het begin der mobilisatie *nog veel minder* ervaren beroepspersoneel hebben gehad dan in 1914 het geval was. Alle troepenaanvoerders zullen ongetwijfeld bevestigend antwoorden op de vraag, of er toen niet een groot tekort is gebleken aan ervaren beroepspersoneel. Bij het verdubbelstelsel zou men over de helft minder beroepskapiteins beschikken, en dat is niet toelaatbaar. Zeker is gedurende de mobilisatie het verlofskader in quanti-

tatieven en qualitatieven zin met reuzenschreden vooruit gegaan, dank zij den langdurigen werkelijken dienst. Maar wij hebben nu ongeveer de legersterkte die de heer VAN DAM VAN ISSELT wenscht te behouden. Het aantal bataljonscommandanten, dat wij behoeven voor een leger van 450.000 man, is echter zoo groot, dat wij zelfs thans nog niet in staat zijn, de bataljons- en compagnies-commando's naar behooren te bezetten. Zoolang het verlofspersoneel nog niet in zoo grooten getale voor die commando's beschikbaar is, als noodig is, mag men toch zeker niet het aantal beroeps-kapiteins gaan verminderen. Ik acht dan ook nog niet de tijd gekomen, om over te gaan tot beperking van het beroepspersoneel.

De spreker heeft gesproken van het groote succes, dat het verdubbelstelsel bij de bereden artillerie bij de mobilisatie had. Terecht wees er mij een opperofficier b. d. op, dat hier allermint sprake is van een verdubbelstelsel in den door den inleider bedoelden zin. Immers bij de vredesbatterij zijn aanwezig 1 kapitein, 3 luitenants, 2 opperwachtmeesters-instructeurs en 7 of 8 wachtmeesters. Met andere woorden in de vredeskern zijn beschikbaar: de beide batterij ^{en}, de beide ondercommandanten, de commandanten van de gevechtstreinen en zelfs alle stukscommandanten! ¹⁾.

Ik onderschrijf volkomen, dat wij een zeer sterk veldleger moeten hebben, maar wat komt daarvan terecht, indien men, zooals de inleider wil, afzonderlijke bezettingstroepen gaat aanwijzen, om daarmede te doen bezetten: stellingen in Friesland, aan de kust, tusschen Hellevoetsluis en Woudrichem, en de overige permanente stellingen? De heer VAN DAM VAN ISSELT neemt toch daarvoor troepen, die *niet als mobile eenheden* zijn georganiseerd. Dat zou geweldig veel troepen vorderen ten koste van het veldleger. Ik zou dan ook liever zooveel mogelijk troepen in divisieverband brengen, en, voor zooveel als beslist noodig is, daarvan detacheren voor de *hoogst noodzakelijke* nevendoeleinden. Zij kunnen dan, indien de toestand daartoe aanleiding

¹⁾ Niet in de vergadering medegedeeld.

geeft, onmiddellijk het veldleger versterken, en zijn dus niet *per se* aan een bepaalde taak gebonden.

Ten slotte wil ik erop wijzen, dat het voor ons van groot gewicht is geweest, dat het leger in 1914 heeft gemobiliseerd met eene snelheid, die door geen andere mogelijkheid overtroffen werd. Dit maakte naar buiten een uitnemenden indruk. Daarom hoop ik van harte, dat men zoo spoedig als zulks eenigszins mogelijk wordt geacht, weer ertoe zal overgaan, de thans opgelegde wapenen weer door de verlofgangers te doen medenemen.

De Heer VAN SANTEN: Mijnheer de Voorzitter! De majoor VAN DAM VAN ISSELT heeft als voorbeeld voor het verdubbelingsstelsel de organisatie der bereden artillerie gesteld. Vroeger heeft hij reeds te kennen gegeven, dat „de bereden artillerie de vuurproef schitterend had doorstaan”. Over dat onderwerp heb ik met hem reeds eenige jaren geleden van gedachten gewisseld in de Militaire Spectator. Ik meen toch, dat men die stelling niet zoo boud mag uitspreken; ik geloof niet dat er een vuurproef is geweest; immers er is geen vuur geweest. Dit is geen woordenziften, want het vuur komt van den vijand, een niet te verwaarloozen factor. Maar wanneer er wél een vuurproef ware geweest, dan zou de bereden artillerie die zeker niet zoo goed hebben doorstaan als de geachte inleider wel veronderstelde.

Bij het verdubbelingsstelsel gaat direct bij de mobilisatie een kleine vredeskern zich verdeelen over twee nieuwe eenheden. De samenwerking, die met veel moeite in die kleine kern is verkregen, gaat daardoor verloren. Vijftig paarden worden verdeeld over een totaal van 200 paarden. De manoeuvreervaardigheid, de training van de vredesbatterij gaan verloren. De batterij-commandanten moesten dan ook in 1914 opnieuw beginnen den troep te oefenen, waarbij onder den drang der omstandigheden echter verrassend snel resultaten werden verkregen, zoodat de batterijen reeds na 10 à 14 dagen te velde bruikbaar waren. Indien voor onze veldartillerie de gelegenheid voor een zoodanigen korten

herhalingscursus had ontbroken, zou zij zeker niet spoedig in stelling hebben kunnen komen.

Nu zou men aan dit bezwaar kunnen ontkomen door de wijze van mobiliseeren te volgen zooals die bij de rijdende artillerie is toegepast, n.l. door de vredeskern intact te laten bij het eene onderdeel en het andere samen te stellen uit oudere lichten en gevorderde paarden. Aan de nieuwe onderdeelen moet men de gelegenheid geven tot het doorloopen van een korten herhalingscursus. Hetgeen ik noodig acht voor de bereden artillerie geldt ook voor de infanterie; ook daar moeten de jongste lichten de spits afbijten. De menschen, die vele jaren thuis zijn geweest, komen in de reserveonderdeelen, waar zij nog even kunnen worden geoefend. Ik zou daarom willen een verdubbeling in de *diepte* in plaats van in de *breedte*. De geachte inleider heeft dat indertijd bestreden en gezegd, dat op die wijze de strijdkrachten na elkander in het vuur worden gebracht en ook achtereenvolgens zullen worden verslagen. Ik geloof dat 't echter wel mogelijk is, gezien de ervaring bij het begin van den wereldoorlog. België heeft in den aanvang een *berenning* van een Duitsche vredeskern, klein in getal, te doorstaan gehad; eerst eenige weken na de oorlogsverklaring kwam de *aanval* van het Duitsche leger. In de toekomst zou het ook aldus met ons land kunnen gaan. Een leger, uitsluitend uit de „actieve” onderdeelen bestaande, zal voldoende zijn om eene berenning te weerstaan. Onze bureu zullen voor hunne mobilisatie meer tijd behoeven dan wij. Dien meerderen tijd kunnen wij benutten voor oefening van de nieuw-gevormde onderdeelen, die daarna hun plaats naast de actieve innemen. Ik meen dan ook, dat die herhalingscursus niet kan worden gemist. Indien getracht wordt die in de eerste linie te doen plaats hebben, zal de vijand probeeren die te verstoren, hetgeen dus een uitnoodiging tot een berenning wordt. Dit is mijn bezwaar tegen het verdubbelingsstelsel in den vorm, dien de inleider zich voorstelt.

Mijn tweede bezwaar betreft de vermindering van het aantal beroepsofficieren. Ik kan niet begrijpen hoe men tot verhooging van onze weermacht zou kunnen komen bij een

vermindering van het aantal instructeurs! Vóór den oorlog hadden de beroepsofficieren heusch niet te klagen dat zij zoo weinig te doen hadden; er waren wel bataljons met één beroepsluitenant! De geachte inleider heeft gezegd, dat naar zijn meening 230 beroepskapiteins ons leger uit het moeras kunnen helpen; hij erkent dus, dat het in het moeras is geraakt. Maar wanneer 460 kapiteins dat niet hebben kunnen verhinderen, hoe zal men het er dan uit kunnen halen met 230 kapiteins? Indien de Majoor VAN DAM VAN ISSELT echter bedoelde, dat die 400 kapiteins indertijd in hun plicht tekort zijn geschoten, dan wensch ik daartegen te protesteeren! (*Applaus.*)

De Heer THODEN VAN VELZEN: Mijnheer de Voorzitter! Slechts een enkel woord wensch ik te wijden aan de tweede taak van het leger: de handhaving van de orde en rust in het Rijk. Naar mijne meening kan die taak niet opgedragen worden aan een leger, dat samengesteld is uit het geheele volk, maar wel aan een vrijwilligersleger, dat echter in een zelfstandige staat niet meer op zijn plaats is.

Moet er dan geen macht zijn, die de regeering in staat stelt, de wetten, door den meerderheids volkswil gemaakt, te waarborgen en te beschermen? Zeer zeker, maar niet het leger als zoodanig. Wanneer onze veiligheidspolitie eens gereorganiseerd en onder éénhoofdige leiding gesteld werd, zou de regeering daarin het middel vinden om de orde en rust te handhaven. Uitbreiding van de marechaussee zou o.a. gewenscht zijn, ook met het oog op de veel grootere legersterkte. Meerdere kosten zouden onmiddellijk praktisch nut afwerpen, terwijl aan de marechaussee ook in oorlogstijd in het leger een belangrijke taak ten deel valt.

Men heeft dan een macht, die geheel voor haar taak berekend is; een macht, die weet, wat van haar geeischt wordt en hoe in ernstige omstandigheden gehandeld moet worden.

Mocht deze macht in krachten te kort schieten, dan kan men de hulp inroepen van afdeelingen, die zich vrijwillig hiervoor beschikbaar stellen en kan ook de koloniale reserve hiervoor aangewezen worden.

Het zij verre van mij met deze denkbeelden de een of

andere politieke partij te willen believen; juist wensch ik de politiek geheel buiten het leger te houden.

Hoe kan een leger één van zin en van geest zijn, wanneer het zich een dergelijke taak opgedragen ziet? Men hoort zoo dikwijls spreken van een minder goeden geest in het leger; zou niet reeds het besef van dezen meergenoemden plicht de kiem tot tweedracht leggen? Deze plicht moet uit de Grondwet verdwijnen.

Uit een practisch oogpunt beschouwd, kan men de tweede taak wel aan daarvoor uitgezochte afdeelingen van het leger opdragen; zij zullen hun werk doen, maar dit doet niets aan het ethisch beginsel af.

Ook zou de liefde voor het vaderland, een gevoel, dat in alle harten woont, nu bij velen vroegtijdig, zoo niet uitgedoofd, dan toch overschaduwd wordt, er mede gebaat zijn. Het verdedigen van het vaderland is voor allen gelijk, van welken rang, stand of geloof men ook is; daarom ook aan het leger slechts deze schoone taak en geen andere.

De heer VAN DAM VAN ISSELT: Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij zeer, dat ik slechts over zoo weinig tijd zal kunnen beschikken om de gemaakte opmerkingen te beantwoorden.

De meening van den heer VAN HENGEL nopens de organisatie onzer marine voor Indië wijkt in vele opzichten af van de mijne. Ik kan mij ter zake volkomen aansluiten bij de bestrijding door kolonel VAN DEN BELT. Inderdaad zet men met zware schepen alles op één kaart. Een gebied van 10 millioen K.M.². is niet te verdedigen met 4 slagschepen, al zijn zij individueel nog zoo sterk. Als wij niet absoluut de meerdere zijn, geeft een zoodanige vloot niets. Ook de Duitsche slagvloot heeft in den afgelopen oorlog zeer weinig gepresteerd, ofschoon zij veel sterker was dan wij er voor Indië ooit een krijgen zullen. Het was in dit verband, dat Generaal VAN HEUTSZ indertijd sprak van een vloot, die niet vechten zal. Hiermede was ten aanzien van den moed onzer schepelingen niets miszegd.

De kustverdediging behoort m.i. van nature bij de marine. Ook kan men er de oogen niet voor sluiten, dat een vredesmarine betrekkingen aan den wal noodig heeft. Ik heb mijn idéëën omtrent onze marine slechts zeer kort kunnen ontwikkelen en heb misschien niet voldoende doen uitkomen, dat ik de marine voor Indië zou willen zien toegewezen aan het departement van Koloniën. Daar en in Indië moeten hare belangen behartigd worden. Overigens meen ik, dat de Heer VAN HENGEL mij, wat betreft de combinatie van de departementen van Marine en van Koloniën, vrijwel gelijk heeft gegeven.

Wat de door mij voorgestane scheiding der marine voor Nederland en voor Indië betreft, heeft de Heer VAN HENGEL in theorie gelijk, dat het bestaan van één marine tot concentratie van alle krachten leiden kan. Ik gaf echter reeds de redenen op, waarom daarvan in de praktijk niet veel komen zal. De door den Heer VAN HENGEL gekozen voorbeelden schijnen mij niet gelukkig: de vloot van RODSJESWENSKI ging jammerlijk onder, voordat zij haar doel bereikt had. Ook het feit, dat, *terwijl wij in vrede waren*, een Hollandsch konvooi van 1 à 2 oorlogsschepen eenmaal gedurende den wereldoorlog naar Indië kwam *met speciale vergunning van Engeland*, zegt m.i. weinig.

Men schrijft en praat nu reeds meer dan 10 jaar over die groote slagvloot voor Indië van 4 à 5 eenheden voor in totaal 100 à 125 millioen gulden, doch er is nimmeriets van gekomen, dan dat thans 2 middelmatige kruisers op stapel staan. Laat dus de marine haar onbereikbaar ideaal laten varen en het bereikbare nastreven: ook voor Indië klein materieel. Dan zal ten minste een gevoel van bevrediging ontstaan.

De heer VAN DEN BELT staat dichter bij dan uit zijn voorgelezen rede zou kunnen worden afgeleid. Inderdaad moet het leger goed zijn; het aantal lichteningen loopt zeer weinig uiteen (27 contra 25); ook hij wil algemeenen dienstplicht. Het groote verschil zit in den oefeningstijd. Ik heb de argumenten genoemd, die m.i. tegen een zeer korten oefentijd pleiten, zooals Zwitserland dien heeft; ook wees

ik op het groote verschil in omstandigheden: terreinen; volksaard; tuchtgevoel; schietvaardigheid. Ik heb naar aanleiding van zijn Avondpostartikelen reeds aan den Heer VAN DEN BELT geschreven, dat zijn stelsel zou kunnen dienen voor een zeer verre toekomst, doch niet voor dadelijke uitvoering vatbaar is. Het stelsel, dat gevolgd worden moet, dient zich aan te sluiten bij het bestaande, en dat doet zijn stelsel niet. Hij gooit juist al het bestaande over boord: beroepsofficieren en kader; organisatie; kazernes; hospitalen, enz. en wil alles in eens nieuw maken, maar dat is onmogelijk.

Wat nu betreft de opmerkingen van kapitein VAN MUNNEKREDE, het rendement van de door mij gedachte krijgsmacht is toch zeker niet klein. Men dient toch in de eerste plaats te steunen op *alle* krachten; reeds meermalen betoogde ik, dat een groot Veldleger voor ons bijzaak is, daar wij den eersten tijd van een oorlog toch niet mogen denken aan slagleveren aan de grenzen. De gedachte organisatie schenkt het voor een klein land reeds onschatbare voordeel, dat men alle weerkrachten dadelijk en ordelijk kan wegvoeren uit die gedeelten van het land, welke men niet kan behouden. De oorlog loopt niet in enkele dagen af; daarom moet men een leger van voldoende breedte en diepte hebben. Door een reserve van 100 % te vormen, bewandelt men m.i. den gelukkigen middenweg tusschen die

Wat aangaat den eersten oefeningstijd, ik heb niet begrepen, hoe de heer VAN MUNNEKREDE dien wenscht. Hij acht den aanbevolen van 7 à 8 maanden te lang, doch wil evenmin den Zwitserschen van 2 à 3 maanden. Waarom moeten wij na den oorlog een geheel anderen weg bewandelen? Indien de proeven met een korteren oefeningstijd slagen, wie zou er dan tegen zijn? Men moet hierbij echter aan den veiligen kant blijven en wel bedenken, dat het leger in oorlogstijd dadelijk bruikbaar moet zijn. Bij proeven in vreedestijd kan men de menschen toch niet voor de moeilijkste opdrachten plaatsen, die de werkelijkheid stellen zal en evenmin kan men proefondervindelijk bepalen, of een troepenonderdeel bijeen blijven zal, wanneer er eens flink

op geschoten wordt. Men hoede zich er tegen, schijn voor werkelijkheid te krijgen.

Hetgeen de heer LAMBOUY heeft gezegd over het meegeven van de wapenen aan de verlofgangers is mij uit het hart gegrepen. Ik heb altijd een zeer paraat legerstelsel voorgestaan. Nederland moet vooral zorg dragen, dat het niet wordt overvallen. De omstandigheden maken het thans misschien noodig, dat de geweren worden ingehouden, maar het is zeer te betreuren, dat onze slagvaardigheid daardoor zoozeer wordt verminderd. Het is te hopen, dat de wapenen weer spoedig zullen worden medegegeven, vooral aan degenen, die bij de Oostgrens en achter onze kust wonen. Voor de bewoners onzer grootste steden acht ik dit minder urgent. Overigens moet ik dien spreker opmerken, dat het door mij aanbevolen legerstelsel niet 700, doch ruim 400 duizend man infanterie schenkt. Het stelsel werkt eerst in 14 jaar volkomen door. Voor de kadervorming, thans in goede banen geleid, is dus nog alle tijd.

Wat het verdubbelingsstelsel betreft, de heer LAMBOUY meende, dat het gevaarlijk zou zijn een gedeelte van het beroepspersoneel weg te nemen. Hij wees erop, dat er in 1914 nergens iets gebleken was van overvloed aan beroepspersoneel. Ik heb echter gezegd, dat de omstandigheden zoo aanmerkelijk zijn veranderd en voorgerekend, hoezeer wij sedert dien aan goed bruikbare aanvoeders vooruitgegaan zijn. Wat in 1912 tegen het verdubbelingsstelsel pleitte, pleit er thans vóór. Ik wensch leger-evolutie; naar mijn meening kunnen wij met de helft van het beroepspersoneel volstaan, zelfs indien jaarlijks de geheele mannelijke bevolking van den dienstplichtigen leeftijd, methodisch, d. i. in twee ploegen achter elkander, onder de wapenen wordt geroepen. Ik haalde in dit verband een woord van STIELTJES aan, dat het onmogelijk is het onderwijs te willen verbeteren door de onderwijzers af te schaffen; doch aan den anderen kant is het verkeerd om meer onderwijzers te onderhouden dan noodig is.

De Heer LAMBOUY heeft voorts betoogd, dat de gevraagde oesentijd van 4 maanden voor de depottroepen blijkens zijn

ervaring onvoldoende is voor vorming tot *veldsoldaat*. Ik neem dat gaarne aan, en vroeg dien tijd alleen voor de *depottroepen*, met het doel om daarop bij mobilisatie in de depots voort te bouwen. Thans heeft de helft van het jaarlijksch contingent dienstplichtigen in vreedestijd *geen* oefening; men mag mij er dus waarlijk geen verwijt van maken, indien ik voor dat gedeelte 4 maanden oefening vraag! Ik heb met geen woord gezegd, zooals de Heer VAN SANTEN het wilde doen voorkomen, dat voorheen de militaire onderwijzers hun plicht niet zouden gedaan hebben! Omtrent de quaestie met den Heer VAN SANTEN inzake de „vuurproef”, welke het verdubbelingsstelsel der bereden artillerie zou hebben ondergaan moet ik eenigszins amende honorabele doen. Ik had eertijds moeten schrijven, dat zij ten volle de „proef” doorstaan heeft. Ik kan hier dien geheelen pennestrijd met den Heer VAN SANTEN nopens het verdubbelingsstelsel niet ophalen. De heeren, die daarin belangstellen, vinden dien in „De Militaire Spectator”. Het stelsel, hoewel zeer nieuw, heeft in 1914 bij de geheele B. A. *zeer goed* voldaan, niet tegenstaande de omstandigheden ongunstig waren. Twee afdeelingen veld-artillerie, d. z. 8 batterijen, hebben in den nacht van den tweeden op den derden mobilisatiedag een marsch gemaakt van 47 K.M. Bij mijn eigen afdeeling is niets voorgevallen van eenig belang, hoewel zij den 3^{en} mobilisatiedag vroegtijdig haar garnizoen verliet. Ik geloof, dat de bereden artillerie in het buitenland inderdaad niet op een hooger standpunt staat. ¹⁾

Hiermede, M.H. de Voorzitter, meen ik de sprekers kort beantwoord te hebben en zie ik in verband met het late uur verder van het woord af.

¹⁾ Er zij nog op gewezen, dat de Heer VAN SANTEN het verdubbelingsstelsel voor ons geheele leger afbreekt en een ander, m.i. veel minder paraat mobilisatiestelsel voorstaat op grond van de ervaringen, die z.i. bij de rijdende en de veld-artillerie opgedaan *zouden zijn* ten aanzien van de bruikbaarheid der *bespanningen*. Doch daar het overgrootste, en zeker ook het meest belangrijke deel van onze krijgsmacht uit troepen *te voet* bestaat, kunnen die gepretendeerde ervaringen toch nimmer strekken als basis voor een geheel legerstelsel. V. D. v. I.

De Heer SNIJDERS: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met verbazing de theoriën van den Heer THODEN VAN VELZEN gehoord en ik wensch daartegen te protesteeren. De Staat vertegenwoordigt de belangengemeenschap van al zijn burgers en ieder burger is verplicht de belangen van den Staat te dienen naar de bevelen van het Staatsgezag. Onder die belangen neemt de handhaving der inwendige rust en veiligheid een hoogst gewichtige plaats in en het leger is daartoe door zijn organisatie, geoefendheid en bewapening het aangewezen orgaan. Wanneer men daarbij gaat vragen, of zij, die tot het leger behooren, wel genegen zijn tot de vervulling van die taak mede te werken, dan is men reeds op een verderfelijk pad! Ieder staatsburger moet daartoe medewerken, ongeacht de politieke partij, die aan het bewind is. Men kan niet vragen, of er personen van rechtsche of linksche partij zijn, die er anders over denken en zich aan dien plicht zouden wenschen te onttrekken. Ik moet dan ook bezwaar maken tegen het denkbeeld, dat een van de allereerste grondwettelijke verplichtingen van alle staatsburgers zou worden onttrokken aan de organisatie, die voor de uitvoering van dien plicht door de Grondwet aangewezen en bij uitstek geschikt is. De surrogaten, die de Heer THODEN VAN VELZEN heeft aanbevolen om onlusten en oproer te onderdrukken, zijn m. i. absoluut onvoldoende. Bovendien zal het hem niet helpen, of hij de partij, die hij stilzwijgend daarbij op het oog heeft, uitschakelt van het vervullen van dien plicht; want diezelfde partij zal weldra nog veel grooter bezwaar maken om uit te voeren datgene, wat hij heeft genoemd een schoone taak: de verdediging van het Vaderland. Met dergelijke theorieën is men op den verkeerden weg en brengt men kiemen van ontbinding in het leger. Dit behoort, ongeacht de persoonlijke opinie van degenen, die daarvan deel uitmaken, het werktuig te zijn in handen der Regeering om orde en rust in het binnenland te handhaven, evenzeer als het tot taak heeft de verdediging van het land tegen aanvallen van buiten! (*Applaus.*)

De Heer VAN HENGEL: Mijnheer de Voorzitter! Er is be-

toegd, dat eene vloot met een kern van zware schepen weinig waarde zou hebben, en men heeft in dat verband verwezen naar de Duitsche slagvloot, die tegenover een sterker vijand vrijwel niets zou hebben uitgericht. Die opvatting is echter niet juist. De Duitsche slagvloot toch beheerschte de Oostzee en het was, blijkens eene uitlating van den First Lord of the Admiralty, slechts de aanwezigheid dier slagvloot, die de Engelsche vloot belette in te grijpen, toen van Duitsche zijde in October 1917 de welgeslaagde onderneming tegen de golf van Riga werd aangevangen.

Het was wederom die Duitsche slagvloot, die de Dardanellen beschermde; de First Sealord was van oordeel, dat het voor Engeland eene levenskwestie was zich niet met nevenondernemingen in te laten, zolang die slagvloot intact was. Gevolg dezer opvatting was, dat men voor de onderneming tegen de Dardanellen slechts oud materieel beschikbaar stelde en men door het verlies van eenige dier schepen zoodanig werd afgeschrikt, dat de poging werd gestaakt toen zij op het punt van slagen was.

Eindelijk is sir DAVID BEATTY van oordeel, dat de duikbootoorlog, zooals Duitschland die gevoerd heeft, slechts mogelijk was, doordat achter de onderzeebooten de slagvloot stond.

Hieruit blijkt ten duidelijkste hoe onjuist het is, uit dezen oorlog te willen concludeeren, dat eene zwakkere vloot geen gewicht in de schaal legt.

Nog een enkel woord over de besproken opheffing van het Dep. v. Marine. Wanneer men van oordeel is, dat voor de maritieme verdediging van Ned. Ind. maar niets gedaan moet worden, omdat het te duur is, zooals ik meen, dat de Kolonel v. D. BELT aangeeft, wanneer men dus van de marine niets anders eischt, dan het naar vermogen medewerken aan de verdediging van het zeefront in Nederland, ja, dan is het tijd om over te gaan tot een ministerie van Landsverdediging, omvattende oorlog en marine. Maar die meening is men gelukkig over het algemeen nog niet toegedaan.

Met het oog op den beschikbaren tijd meen ik hiermede te moeten volstaan.

De VOORZITTER: Mijne Heeren! Ik zie mij verplicht thans de beraadslagingen te doen eindigen.

Mijn hartelijken dank aan allen, die daaraan hebben deel genomen.

Deze besprekingen hebben wel voldoende duidelijk gemaakt, dat voor ons land het bezit van eene weermacht te land en ter zee eene dringende noodzakelijkheid is. Wij kunnen een leger en eene vloot niet missen; zij zijn noodig, zoowel voor de handhaving van de inwendige rust en orde, als voor de bescherming van het land tegen bedreigingen van buiten onze grenzen, van welke zijde ook en hoe te noemen: bolsjewiki, spartakisten of annexionisten. Het zal ook wel duidelijk zijn, dat alle staatsburgers, zonder onderscheid, *verplicht* zijn daartoe mede te werken, mede in het belang van productie, handel en scheepvaart.

Naar mijne meening toch heeft de Staat, die allen in de gelegenheid stelt zich door lager, middelbaar en hooger onderwijs zoodanig lichamenlijk en intellectueel te ontwikkelen, dat zij in staat zijn als nuttige leden der maatschappij op te treden, dus het door elk individu verworven kapitaal ten bate van de gemeenschap aan te wenden en daardoor de welvaart van land en volk te *bevorderen*, het recht van zijne staatsburgers te eischen, dat zij die welvaart — voor allen van het grootste belang — zullen helpen *beschermen* en wel een ieder op de wijze, waartoe hij (zij) het beste in staat is.

Leger en vloot moeten doelmatig kunnen optreden. Daartoe moet er voortdurend een zekere kern aanwezig zijn, die krachtigen steun kan bieden, wanneer de gewone politiemacht te kort schiet, en snel kan optreden bij de bewaking van de grenzen en de kust ¹⁾. Dat kan slechts geschieden,

¹⁾ De „vrijwillig dienenden” vormen daarvan de „vaste kern van „manschappen, die van de wetenschap en kunst des oorlogs hun beroep „maken”. (ТВОРБЕКЕ. *Bijdrage tot de herziening der Grondwet.*)

indien het land wordt verdeeld in districten, waarin zich een georganiseerde krijgsmacht, zoowel te land als te water, bevindt, omdat men alsdan spoedig naar alle kanten front kan maken. Op die wijze komt men tot een organisatie en een dislocatie, die rekening houden met de belangen en de behoeften van het volk zelf.

Natuurlijk moeten de troepen goed geoefend, goed bewaard en uitgerust, goed gedisciplineerd zijn en goed worden aangevoerd. De leiders, tevens aanvoerders en opvoeders, dienen volkomen voor hun taak te zijn berekend. De soldaten moeten gelegenheid hebben zich te oefenen, zoowel individueel als in groot verband.

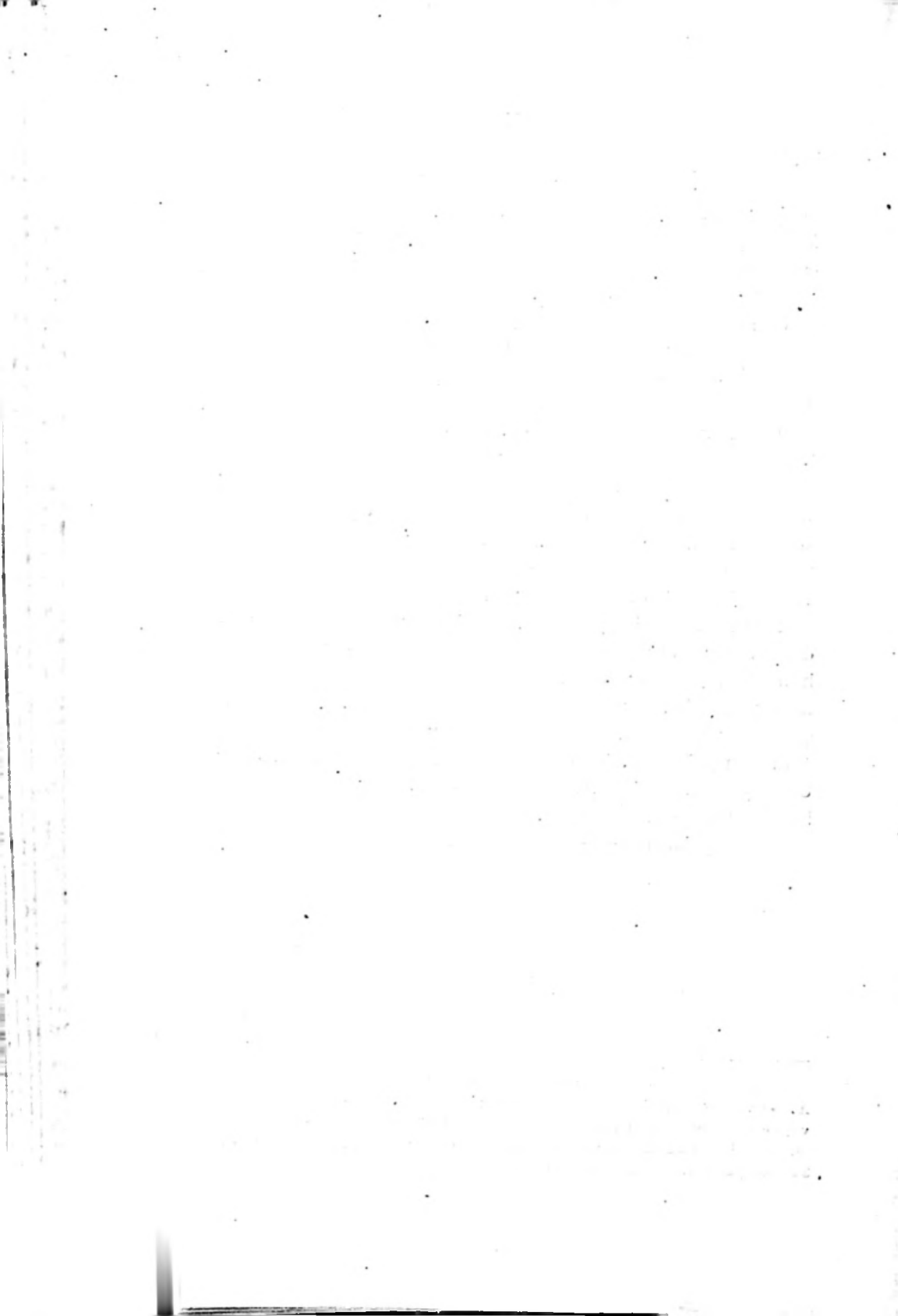
Voorts moet erop worden aangedrongen, dat de „volksgeest” worde verbeterd, in de eerste plaats door de ouders en door de onderwijzers (inbegrepen leeraren, hoogleeraren en geestelijke voorgangers), want deze zijn het, die het „karakter” van de jeugd hebben te vormen.

Hoewel verschillende spekers niet hebben voldaan aan den wensch van het Bestuur, om alleen hoofdlijnen te behandelen, hoop ik echter, dat de besprekingen nut hebben mogen gesticht en U allen zullen aansporen, in den aangegeven zin medewerking te verleenen ¹⁾.

Ik dank U allen, in het bijzonder de beide Ministers, voor Uwe tegenwoordigheid, die door de Vereeniging op zeer hoogen prijs wordt gesteld.

Ik sluit hiermede de vergadering.

¹⁾ Voor wat betreft het standpunt van den Luitenant ter Zee 1^e klasse A. VAN HENGEL, uitgedrukt onder punt C I van Bijlage I, wordt alsnog verwezen naar een artikel van den gep. Luitenant ter zee 1^e klasse M. K. MEDENBACH, opgenomen in de 1^e Aflevering (25 Juni 1919), 34^e Jaargang 1919-1920 van het *Marinblad*.



BIJLAGE I.

Stellingen, welke behandeld zijn geworden door den Majoor
VAN DAM VAN ISSELT:

**Een krijgsmacht te land en ter zee blijft voor Nederland
en zijn Koloniën ook in de toekomst noodig, omdat:**

a. land- en zeemacht onmisbaar zijn tot handhaving van de inwendige orde en rust, zoowel bij bedreiging van het binnen- als van het buitenland, zonder welke de onmisbare voorwaarden ontbreken voor ontwikkeling, welvaart en geluk van alle volksklassen;

b. voor een deugdelijk ingerichte krijgsmacht een belangrijke sociale roeping weggelegd is.

Voor wat het tweede gedeelte der vraag betreft:

a. zoowel uit een sociaal oogpunt als om de materiele kracht zoo hoog mogelijk op te voeren, moet de strikt algemeene dienstplicht de basis vormen voor het legerstelsel van ons kleine land;

b. een voldoende aantal lichteningen moet in staat stellen het in den man gestoken oefeningskapitaal rendabel te maken en de beschikbare weerkrachten voldoende hoog op te voeren.

(Verdrievoudiging door: 7 lichteningen militie + 8 landweer + 10 landstorm = 25.)

c. de eerste oefeningstijd moet niet grooter zijn dan strikt noodzakelijk is, het blijvend gedeelte dient zoo mogelijk geheel te verdwijnen;

d. mede ter aanmoediging van de schietsport onder ons volk, moeten zekere eischen van schielvaardigheid worden opgenomen onder die, waaraan de zesmaanders moeten voldoen;

e. korte herhalingsoefeningen, om het anderejaar te houden, worden vereischt om bij de dienstplichtigen de geoefendheid te onderhouden en in staat te zijn gedurende een korten tijd van het jaar te kunnen oefenen met onderdeelen op oorlogssterkte (mobilisatieproef);

f. voor het actieve leger moet onmiddellijk het verdubbelstelsel ingevoerd worden. Voorloopig kan dit niet hoogerop doorgevoerd worden dan de bataljons infanterie en vesting-artillerie, welke uit 2 vredescompagnieën moeten bestaan.

Door den Luitenant ter Zee 1e klasse VAN HENGEL:

Voor zoover thans te beoordeelen, zal het na het tot stand komen van en toetreden van Nederland tot den Volkerenbond, noodig blijven de weermacht in stand te houden.

- A. 1. De verdediging van Ned. Oost-Indië moet in hoofdzaak geschieden door eene vloot, het leger is de tweede linie. Van inkrimping der legersterkte kan geen sprake zijn.
2. Indien de Volkerenbond ons vrij laat in het vaststellen van onze vlootpolitiek, moet de zeemacht ter verdediging van Ned. Oost-Indië bestaan uit eene kern van zware artillerieschepen; daarnaast moet aan de onderzeebooten eene ruime plaats worden ingeruimd, overeenkomstig de waarde van dit wapen als aanvulling der groote schepen.
3. Indien de vloot aldus wordt samengesteld, moet de vlootbasis gevestigd worden in straat Soenda, terwijl Soerabaja als hulpsteunpunt moet worden ingericht.
- B. 1. Bij de verdediging van Nederland aan de zeezijde komt aan het leger de voornaamste taak toe; de vloot vervult daarbij eene ondergeschikte rol en vertegenwoordigt het offensieve element.
2. De marine in Nederland moet in hoofdzaak zijn ingericht op het gebruik van onderzeebooten en mijnen; voor verdediging der mijnversperringen, waar dit niet vanaf den wal kan geschieden, moeten artillerieschepen in den geest der tegenwoordige pantserbooten beschikbaar zijn.
- C. 1. Zoolang Indië nog niet zichzelf kan verdedigen en dus op Nederland de plicht rust daarvoor te zorgen, bestaat een onverbrekkelijk verband tusschen de vloot in Nederland en het deel, dat in Ned. Indië is gestationneerd; elke gedachte aan splitsing in twee afzonderlijke marines moet worden afgewezen.

2. Oorlogsvaartuigen, die gebouwd worden voor gebruik in Nederland, moeten, indien dit zonder groote opoffering kan geschieden, zoodanig zijn ontworpen, dat ze ook gebruikt kunnen worden in Ned. Oost-Indië.

- D. 1. De krijgskundige opvoeding der marine, ruim opgevat, zoodat inzicht in sociale toestanden en belangen daaronder is begrepen, moet met kracht ter hand genomen worden.
2. Het Departement van Marine en de Marinestaf moeten zoo spoedig mogelijk worden gereorganiseerd en uitgebreid.
3. Om de noodige eenheid te krijgen in het marinebeleid is het noodig, dat alle aanbouw wordt vastgelegd in eene vlootwet, die een tijdvak omvat van hoogstens 10 jaar en tevens de personeelsvoorziening regelt.
-